

NATURVERN I NORGE

ÅRSSKRIFT

1961

*Eventyrstemning i baklia på Hansakollen.
Vaggestein-kollen Naturreservat, Maridalen.*

NATURVERN I NORGE

*LANDSFORBUNDET
FOR NATURVERN I NORGE*

ÅRSSKRIFT
1961

TRYKT HOS FABRITIUS & SØNNER

OSLO 1962

REDAKTØR: THV. KIERULF

I N N H O L D

	Side
<i>Artikler.</i>	
Oslo-Marka. <i>Thv. Kierulf.</i>	3
Fredning av gamle veistykker i Bærum. <i>Asbjørn Omberg.</i>	10
Naturvern og vannforskning. <i>Kjell Baalsrud.</i>	13
Den økende forurensning av våre vassdrag. <i>Kåre Elgmork.</i>	16
Problemer omkring vannforurensningen. <i>Arnold Åbro.</i>	18
Dyreliv og dyrebeskyttelse på Svalbard. <i>J. Büdel.</i>	25
Afrika — Naturvårdens «Problem Area». <i>Kai Curry-Lindahl</i> 28	28
<i>Referater fra møter og konferanser m. v.</i>	
Konferanse om undervisning i naturvernsspørsmål i London. <i>O. A. Høeg.</i>	31
Svenska Naturskyddsföreningens årsmøte i Göteborg. <i>Fridtjov Isachsen.</i>	35
Naturvernkonferanse i Stockholm. <i>T. K.</i>	36
VII. konferanse av CIPO i Stavanger. <i>T. K.</i>	37
Utferd til Hvaler	48
Vassfarmøte på Klekken. <i>T. K.</i>	50
<i>Årsberetninger og regnskaper for 1961.</i>	
Naturvernrådet i 1961	39
Landsforbundet for Naturvern i Norge	41
Østlandske Naturvernforening	45
Rogaland Naturvern	51
Vestlandske Naturvernforening	53
Trøndelag Naturvern	55
Nordland Naturvernforening	55
Sør-Varanger Naturvern	57
<i>Mindre meddelelser.</i>	
Til ettertanke for noen hver.	9
Frå Øverlands-eika til Krossmyrfuro. <i>H. J. Sandsdalen.</i>	24
Fredet libanon-seder i Stavanger.	24
Den gamle furua på Brokefjell.	40
Dom om fallrettigheter i Vassfaret. <i>O. A.</i>	49
Fredningsvedtak i 1961.	58
Fredete og fredløse dyr i Norge.	58
<i>Bøker om natur og naturvern.</i>	59

OSLO-MARKA

Skogreservatet i Maridalen

Der har i Oslo-avisene i de senere år vært mange innlegg om «Oslo-Marka», dette store skogområde som man kan si strekker sig helt fra Krokskogen mot Tyrifjorden i vest — gjennom den egentlige Nordmarken og østover helt til Enebakk. De største arealene eies av Løvenskiold-Vækerø og Oslo Kommune. Kommunens skogareal er ca. 110 000 dekar, det strekker sig fra Bogstad-marken vest for Sørkedalen østover til Syverud i Ski.

Mange naturelskere, fiskere og fotturister beklager sterkt at disse store skogområder blir behandlet etter moderne, rasjonelle skogbruksmetoder, ja — tildels uttrykkes det så sterkt, at disse herlige villmarkene blir skamferte, vandalisert. «Nordmarka» — det er Oslo-folkets friluftsterreng, det må forbli uberørt, ingen snauflater, ingen skogsbilveier! Villmarksnaturen må få råde!

Dette er ønsketenkning av naturentusiaster. Men dette syn er ensidig, man kan ikke like innpå stuedøren av Oslo ha liggende et område på 1000 km² villmark. Tidligere teknisk rådmann i Oslo, ingeniør Halvor Eika skrev i Aftenposten i mars i år to udmerkede

artikler: «Oslomarka, byen og friluftslivet», hvori han på en klar og objektiv måte gjør rede for hele det kompleks av interesser som knytter seg til disse store skogområdene: Først og fremst som utfartsterreng og som vannkilde til Oslos ca. 400 000 innbyggere — og til alle byens mange forskjellige bedrifter. Oslos forbruk av vann fordelt på innbyggerantallet er beregnet til ikke mindre enn 530 liter pr. individ pr. døgn.

Både Løvenskiold-Vækerø og Oslos skogvesen er av mange kritisert sterkt for at de bygger for mange skogsbilveier og at de bruker flatehugster. Gå tilbake til plukk-hugsten! sies det, da får vi skogene slik vi vil ha dem. Bygg ikke bilveier, bruk hester! — De er drømmere, som bare ønsker å komme tilbake til forholdene på Asbjørnsens tid. — Selv en fotturist, en Nordmarks-vandrer må se at en frodig, frisk grønn skog er et mere tiltalende syn enn en sturende, lavhengt, hettørrende granskog, selv om dimensjonene i en henimot urørt skog nok kan være større, mere imponerende.

På snauflatene kommer snart ungsbogen og avløser de gamle utlevde trærne. Og hvilke

Vakker skog, Sander.

FOTO: T. K.

fine utforløyper byr ikke både snauflatene og de ofte åpne ungskogpartiene på — i motsetning til den eldre tømmerette skogen, selv om den er uensaldret, plukkhugget. På flatene kommer dessuten bærene, — ikke inne i mørk skog. — For Nordmarkas mange slags vilt er vekslingen mellom tette skogholt, ungskoggrupper og åpne flater, hvor løvkrattet gror opp, den beste villmarkstype som kan tenkes.

Oslo kommunes skogsjef Arne Vaa har nylig gitt sitt syn på kommuneskogens behandling i et stensilert skrift: «Om retninglinjene for forvaltning av Oslo bys skoger.» Han skriver her bl. a.: «Enhver som er betrodd skog, enten som eier eller som skjõt-

ter, har en umiddelbar plikt til å sørge for at skogen blir drevet og stelt på en faglig forsvarlig måte. Denne plikt har en overfor samfunnet i sin alminnelighet og overfor de lover som er gitt for skogbruksnæringen. Men når det gjelder en byskog er det mange hensyn å ta. . .». Og skogforvalter Bj. Mjaaland, Vaas nestkommanderende, sier i et lite skrift om «Driften av et byskogsområde» bl. a.: «Ved en variert skogbehandling og stadig hensyntagen til det estetiske, kan det også ved snauhugster skapes variasjon i skogene med vakre utsiktpunkter fra toppene og vakre pletter med lys og sol ved småtjern og vann. Sparing av en vakker gran, furu eller bjørk inntil stien ved de store foryngelsesfeltene bryter også

Utsikt fra Sandeås mot vest.

FOTO: T. K.

den ensformighet som en stundom kan finne i det moderne skogbruk.»

Jeg tror alle som bruker øynene og sin sunne og nøkterne fornuft og ikke lar seg rive med av romantiske drømmerier som ikke kan gjennomføres, de må være enige i det som Vaa og Mjaaland skriver. Vandrer man så rundt i «Marka» – enten det er om sommeren eller en vinterdag, ser sig om med uhildete øine — jeg tror alle vil måtte innrømme at byens skog er vakker, tiltalende og avvekslende. Og jeg tror jeg kan forsikre: enda penere blir den etter hvert.

Særlig langs alle veier, de mest beferdete stier og skiløyper er det estetiske viet stor oppmerksomhet. Store vakre trær fryder øiet,

det være seg furu, gran eller bjerk, uestetiske og forstlig sett mindreverdige trær er fjernet til fordel for det som er frodig og vakkert. Men gamle innhule osper ser man nok stå igjen her og der. Det er nødvendige botrær for ugler, hakkespetter og andre huleboende fugler og for mår.

På snaufatene plantes det straks tømmeret er kjørt bort, og om få år skyter ungsbogen opp. Tørrkvisten på flatene må man forsone sig med noen år, det varer ikke så lenge, så er den råtnet bort.

Men ikke alle områder behandles etter de rasjonelle forstlige prinsipper. Vaa skriver bl.a.: «I skogene rundt Oslo har det etter hvert skilt seg ut nokså typiske sentrer for

Furu frorestilling i Skjerøvendsen.

FOTO: T. K.

tur- og utfartslivet. Dette skyldes i første rekke kommunikasjonslinjene, som fører mot skogområdet, men tildels er årsaken også terrengforhold og de naturlige muligheter som foreligger for utfartslivet på de forskjellige steder. Dette forhold har ført til at en til en viss grad kan skille regionalt mellom produksjonsområder og friarealer eller parkområder . . . Friarealene blir gjenstand for en mere parkbetonet behandling . . . Slike friarealer er det rundt Tryvandsåsene, ved Frognerseieren, Frøensvollen og Sognsvand og i sydhellingene av Vettakollen og Grefsenåsen m. v.»

Ved en for et par år siden avsluttet taksering av kommunens skoger er de arealer som skal behandles slik skilt ut for sig selv og tegnet inn på kartene. Produksjonsområdene

forutsettes behandlet etter forstlige prinsipper.

Noe av det taksasjonen viste — og som skogvesenet nok var forberedt på, var at adskillig over halvparten av skogarealet er bevokset med hugstmoden og glissen, utilfredsstillende bestokket skog. Skal også kommende generasjoner i Oslo kunne glede sig over en skogrik Oslo-mark, må der arbeides planmessig for å få gjennomført en normalere tilstand i skogene. Vaa skriver: «Som et nødvendig ledd i dette må en nytte flatehogster med snarest mulig etterfølgende skogskogkultur. Dette har da vært den dominerende oppgave i vårt arbeide med skogen i de siste 10 år sammen med pleie av gjenvokst og ungsog, alt sammen i den hensikt å få opp ny skog på kortest mulig tid. Vi er i virkelig-

heten i tidsnød når det gjelder denne oppgave. Det er en plikt som ligger tungt på den som har ansvaret for skogen å sørge for at de nærmest etterfølgende generasjoner også har skog å ferdes i og glede seg over. Det er nok mange som synes at snauflatene etterhvert blir for fremtredende i skogbildet, og en kan nok være enig i at dette blir tilfelle i noen år fremover. Hadde vi stått fritt, kunne vi nok ha ønsket å gå litt langsommere tilverks. Men slik som situasjonen engang er, har vi neppe noe valg.»

En annen torn i øyet på naturentusiastene er skogsbilveiene. Det kan forstås, men — som Vaa skriver: «Veiene har en meget allsidig nyttevirkning. Først og fremst må en vel nevne deres nødvendighet for transport av skogsvirke, deres betydning som adkomstveier for fastboende og for arbeidere og tjenestemenn som er knyttet til skogsyrket, for driften av de mange serveringssteder og ikke minst i skogbranntilfeller. Men de er også til den største nytte for turpublikum. . . Fra kommunikasjonslinjenes endepunkter må det være veier av stor kapasitet innover i skogen. Det tar sin tid før turfolket fordeler seg i de mindre løyper og stier, og inntil dette skjer er det stor trafikk tetthet i veiene. Dette kan en ikke se bort fra. Veiene er alle stengt for alminnelig biltrafikk.» (Dessverre må det fins enkelte smutthuller, for det er ikke helt sjelden en ser parkerte biler og utferdsfolk leiret i nærheten.)

Om skogbehandling sier Vaa forøvrig: «Landskapspleie og naturvern går som nevnt inn som et naturlig ledd i stellet av en byskog . . . Under det en kaller landskapspleie kan nevnes at en tilstreber en treslagsblanding, særlig innslag av løvtrær både inne i selve skogen og spesielt i randområdene mot veier og bebyggelse, dyrket mark o.l. Mot vann og utsiktspunkter vil en også gjerne ha

løvskoginnslag samtidig som det søkes å holde bevoksningen åpen, slik at disse populære og sterkt besøkte steder kan komme til sin rett.»

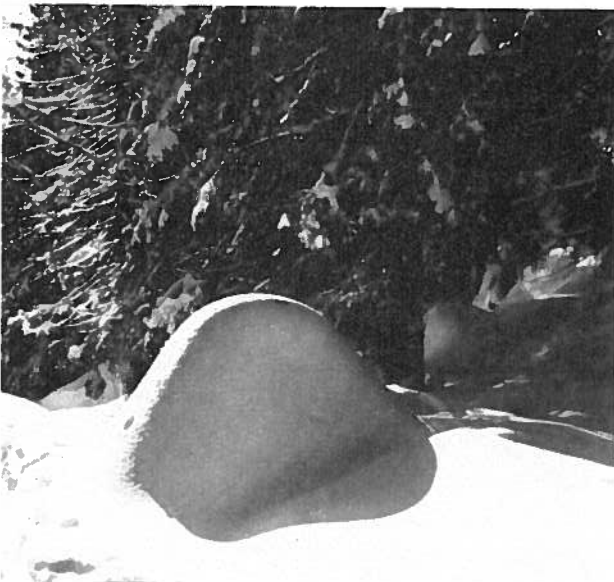
✱

Skogvesenets administrasjon har de siste årene hatt planer om å utskille et ikke for lite parti av kommuneskogene som «skogreservat». Under den nevnte taksasjon var man oppmerksom på dette, og et område nord for Vaggstein i Maridalen ble valgt som mest passende. Dette område, som har fått betegnelsen «Vaggsteinkollen Naturreservat», omfatter Hansakollen, Vittenbergkollen og Gaupekollen, det ligger i nordvest for Movatn og sydøst for Tømte. Noen tømmerhugst har ikke vært drevet der på lange tider, så selv om man vel ikke kan si at urskogpreget er så iøynefallende nu, vil det for hvert år som går få mere og mere preg av urørt skog. Reservatet er målt til å være 725 dekar. De vanlige stier og skiløyper fører utenom, det beror nok på at både vest- og østsiden og sydhellingen er meget bratte og vanskelig tilgjengelige. Området har så å si fredet seg selv. Lettest er adkomsten antagelig fra nord.

Tar man seg først frem og inn på eller mellom de 3 kollene, da er man alene. Da kan man drømme seg tilbake til Asbjørnsens dager. Her får haren gå i fred, til og med måren finner der et så fredlig sted som den kan ønske.

I baklia (mot øst) er det tildels svær gran-skog innunder de bratte skrentene, men på platået er det så som så med skogbestandene, en og annen li kanskje med litt bedre skog, ellers er det mest hardlende med kortvokst gran, furu og bjerk. Innimellom ligger små myrer og myrputter.

I de bratte syd- og vestskråninger er både skogveksten og bundfloraen mere variert. Bortsett fra bøk og eik som ikke fins vokser her omtrent alle norske treslag, og i de varme

rasene finner man en boreal flora, som en kanskje ikke hadde ventet der. I dalbunnen ved Dølebråtebekken, i løvkrattet og ungsbogen nord for Stormyren liker rådyret seg ekstra godt.

På Stormyren, like syd for Hansakollen, er det en skytebane, så man må være på vakt om det skulle pågå skarpskyting. Skogvesenet håper imidlertid at banen kan bli nedlagt.

Skogvesenets forslag om at det nevnte område bør fredes som naturreservat ble vedtatt av kommunens skogutvalg i møte 1. februar 1961. Den tekniske rådmanns forslag gikk ut på administrativ fredning etter de samme retningslinjer som vanligvis gjelder for fredete områder.

Etter anmodning av skogsjef Vaa, sendte naturvernforeningen et utkast til fredningsbestemmelser, og i møte 28. april s.å. har skogutvalget vedtatt følgende

Fredningsbestemmelser for «Vaggesteinkollen Naturreservat»:

1. Alt dyreliv skal være fredet for jakt og fangst. Det er forbudt å ferdes i området med skytevåpen.
2. All vegetasjon både trær og busker og urteartede planter skal være totalfredet. Hogst av trær — også døde og tørre — og innsamling av planter må ikke finne sted uten til vitenskaplig formål og eventuelt først etter at tillatelse er gitt av skogsjefen.

Bærplukking er fri etter den lov som gjelder til enhver tid.

Hansakollen sett fra Stormyr. Litt av skytebanen til venstre.

FOTO T. K.

Harespor i Gaupekollen.

FOTO: T. K.

Eventyrstemning i baklia på Hansakollen, mauren sover sin wintersøvn under 1 m sne.

FOTO: T. K.

3. Det må ikke bygges veier, bortsett fra mindre gangstier og skiløyper, bekker og tjern må ikke reguleres, demmes opp eller tappes ut, myrer må ikke grøftes, heller ikke må såing eller planting finne sted. Det må i det hele tatt ikke foretas noe som kan påvirke naturens egen utvikling.
4. Det må ikke bygges hytter eller koier eller andre hus.
5. Grensene for reservatet skal avmerkes dels ved ringmaling på trær langs ytter-

grensene, dels ved oppsetting av steinrøyser hvor trær ikke finnes.

6. Som styre for «Vaggesteinkollen Naturresevat» fungerer til enhver tid Oslo Kommunes skogbruksutvalg.

I Oslo-marka har vi et utfartsområde så herlig som vel ingen større byer har make til. Og vi må være takknemmelige for at byen har et skogvesen og et hystyre som forstår dette og erkjender sine plikter og sitt ansvar overfor folket.

T. K.

TIL EFTERTANKE FOR NOEN HVER!

I sin bok «I de blå bergen» (1945) — den er en varm hyldest til naturen — forteller jägmästare Nils Eckerbom i avsnittet «Vid Svartälven» en liten historie, som mangen arkitekt, byplanlegger eller vei-bygger og hvorfor ikke vassdragsingeniør bør lære av.

Under en tur i Bergslagen dels tilfots, dels på hesteryggen kommer Eckerbom en aften til en gammel skogvokter. De sitter og prater i høstkvelden, mest om ørret- og laksfiske.

«När vi talat slut om örlaksen,» skriver Eckerbom, «visade mig bruksskogvaktaren på ett stort träd, vars avlövide krona syntes som ett mörkt spetsmönster, vackert vågigt som en svart klosterspets från Vadstena, mot den gule natthimlen. Och så berättade han dess historia:

Det var så att det stod en gammal ärevördig lönn mitt för fasaden till en av järnbruksförmännens bostad. Den hade stått där i denne brukspatronens tid och i hans företrädares tid ochså. Med åren hade den lönnen blivit mycket stor och bredde sig nu mäktigt över den lilla förmansbostaden. Den stängde ute både sol och ljus, sommar som vinter. Förmannen kla-

gade gång på gång hos brukspatronen över den lönnen: trädet måste bort. — Brukspatronen sade länge varken ja eller nej. Och trädet stod där alltjämt.

Så en vårdag när lönnen stod i full blom och stängde ute solen för förmännens barn, kom denne med sin klagan igen, och brukspatronen följde till sist med til bostaden för att med egna ögon få se att ingen sol kom in i köket ens nu, fastän löven ej voro utvecklade.

De stannade på den lilla gårdsplanen under det väldiga trädet: den unga bleke förmannen och den gamla bistre vitskaggiga brukspatronen. — Solen log från vårblå himmel. Bin och humlor surrade som tokiga bland lönnens honungstunga gula blomklasar, och luften var tung av deras söta doft. Men icke en enda solstråle kom in i förmännens kök till hans bleka hustru och ungar.

Då suckade den gamle, hederlige brukspatronen: Ja, ja, jag ser att ni icke får någon sol. — Det blir väl ingen annan råd då. — Vi måste väl flytta stugan.

Varpå stugan blev flyttad. — Men den store lönnen står där än. — Och ändock var det usla järntider, de sämsta i mannaminne.»

FREDNING AV GAMLE VEISTYKKER I BÆRUM

Rett ned for Haslum kirke i Bærum er det en liten, gammel steinbro over Øverlandsbekken. Det fører ingen veier frem til den, og den lille mosegrodde broen med det primitive, men fint buede hvelvet ligger der som en forglemt rest fra fortiden. Terrenget bølgjer seg mykt nedover mellom bakkene, og en ser med en gang at akkurat her må trafikken ha gått i tider da ingeniørkunsten ikke var så komplisert som nå og veibeveilingene var mere sparsomme. Det er en bro og en vei som ikke er tenkt ut på noe reguleringskart, men er blitt til av seg selv på samme måten som antagelig alle de første trafikkårene grodde frem på egen hånd: en sti, et tråkk for fotgjengere og hester, etter hvert utbedret til kjørevei som fulgte terrenget hvor det var lettest å komme frem.

Den gamle broen ligger bare et kort stykke nedenfor den store Øverlands-broen, hvor

trafikken suser raskt avsted, og den er et ledd i den aller eldste veiforbindelsen mellom Oslo og Ringerike og landet nordenfor og vestenfor.

En kan ikke snakke om de gamle veiene vest for Oslo uten å komme innom Jens Nils-sønn, den 56 år gamle Oslo-bispen som i 1594 red til Hole på Ringerike og som har gitt en detaljert og stort sett ganske nøyaktig beskrivelse av ruten. Fra sitt ladested Vålen, der hvor Vålerengen kirke nå ligger, red han over Akers bro — tidligere Frysja bro eller Møllerbroen, nå Grünerbroen — opp Telthusbakken, forbi den forfalne Gamle Akers kirke og videre forbi Frognergårdene, Hoff og Bestun til den gamle Fåbro over Lysakerelven, litt ovenfor den nåværende Lysakerbroen. Så dro han over de gamle Bærumsgårdene Vold og Grav og Hosle til Haslum gård og kirke, og herfra er det bare en liten stubb ned til den gamle steinbroen over Øverlandsbekken.

*Den gamle steinbroen
over Øverlandselven.*

FOTO T. K.

Et stykke av den gamle veien, som er foreslått fredet.

Den gamle Hoslegata er fremdeles synlig der den kroker seg østover jordene mot Haslum kirke, bakkete, trangt og kronglete mellom stakitter, og tilgrodd med hassel på begge sider så den går som i et frodig bekkefar. Dr. H.O. Christophersen, som har fortalt så utmerket om gamle stier og veier og gårder i Oslo-traktene, skriver i en av bøkene sine «Vei og varde», at det er ikke utenkelig at Hosle-gutua er en bit av den aller eldste Ringeriksveien gjennom Østre Bærum. I såfall kan den være en tusenår gammel ferdselsvei. Vi er iallfall her ganske sikkert på eldgamle veituffer. En tidlig vårdag eller en septemberdag som den bispen fór her, er det stemningsfullt å ferdes etter denne sagnom-suste veistumpen. Svunne århundrer reiser seg mot oss og taler sitt sterke sprog, sier han.

Hosle-gutua burde absolutt fredes — ikke bare fordi den er en idyllisk, fredelig spaser-vei med duften av historie og veitradisjoner over seg, men også fordi man da ville få samlet et helt kompleks av gamle veistumper,

som til sammen gir et godt og ganske fullstendig bilde av veier og ferdsel mangfoldige hundreår bakover i tiden i disse traktene. Den gamle steinbroen over Øverlandsbekken er allerede fredet, og i 20 årene ble et stykke av Hoslemarka fredet ved kgl. resolusjon etter forslag av den daværende eieren av Haug gård på den andre siden av Griniveien, oberst Egeberg Ottesen.

Langt i vest er Krokkeiva fredet som slutten på den gamle Ringeriksveien, og nå har Bærum kommune foreslått å frede et stykke av selve Ankerveien ved Øverland gård. Hosle-gutua hører med i dette komplekset av veistumper som burde bevares for ettertiden. Den ville også gjøre sitt til å myke opp fremtidens stivt regulerte landskap. Tettbebyggelsen nærmer seg raskt.

Det var sommeren 1961 at Bærum kommunestyre etter forslag av byråsjef Bjarne Skau enstemmig vedtok å henstille til kirke-departementet å frede ca. 1 000 meter av Ankerveien mellom Stein gård og østover til

*Den gamle Ankervei
mellom Øverland og
Stein sett mot NO.*

FOTO: T. K.

veiskillet mellom Øverlandsveien og Ankerveien, og kommunen erklærte seg villig til helt eller delvis å dekke utgiftene. Fredningen er foreslått gjennomført etter loven om fornminne, som tar sikte på særlig merkelige ferdsselsveier, broer, veimerker og andre tekniske kulturminner uten hensyn til selve kulturminnets alder i og for seg. Men både teknisk rådmann og finansrådmannen i Bærum erklærer at man her står overfor et teknisk kulturminne som bør bevares — og det er riktig nok, for det er nettopp i østenden av denne veistrekningen en kan se de store, solide gråsteinsmurene, som bærer veien, dels fordi den går skrått oppover en bratt li og dels fordi den skulle tåle transport av jernmalm og ferdige jernvarer.

Den gamle trafikken gikk altså på Jens Nilssønns tid og lenge etterpå over den lille Øverlandsbroen og opp mot Øverland, hvorfra den må ha fulgt det som senere ble Ankerveien frem til Stein. Herfra kan den ha svingt nordover gjennom skogen og ned ved

Enga i Lommedalen, eller forbi det kjente «Skrivarberget» lenger nord, og ned i Lommedalen ved Kleiva. Sannsynligere er det kanskje — og det hevder også dr. Christophersen — at trafikken har fortsatt rett frem gjennom Steinskaret og svingt ned i Lommedalen gjennom den lille kløften like vestenfor Franzefoss Bruks nye kalkbrudd. Opp langs østsiden av Lommedalen har veien gått videre forbi Grorud, Sleaskjulet og Hellerud, over et brosted ved Kirkeby og frem til det gamle gjestgiverstedet og skyss-skiftet Jonsrud, og videre over Krokskogen og ned Krokkleiva til Sundvollen.

Da generalkrigskommissær og generalveiintendant, senere Riksforsamlingens første president på Eidsvoll i 1814, landets største gods-eier, statsminister i Stockholm Peder Anker til Bogstad, kjøpte Bærums verk i 1791 for 167 000 riksdaler og bygget Ankerveien — mer og mindre på egen bekostning — var det for å få skikkelig kjøreforbindelse mellom sine mange store eiendommer og virksomhe-

ter: fra Hammeren i Maridalen over Bogstad og Fossum ved Lysakerelven, og videre forbi Østern til Bærum Verk. Deler av Ankerveien ble kort etter ledd i konge- og postveien fra Lysaker over Voll, Haslum, Øverland og Stein til Bærums Verk, og herfra fortsatte den et stykke oppe i åsen på vestsiden av Lommedalen og opp til Jonsrud. Bortsett fra enda en omlegning på strekningen nordover gjennom Lommedalen, er dette i store trekk den nåværende Gamle Ringeriksveien.

Da Bærum kommunestyre i 1960 første gang behandlet spørsmålet om fredning av Ankerveien, hadde park- og friluftsrådet foreslått fredet hele strekningen fra Stein gård forbi Øverland og videre østover til den møter

veien til Ilebu ved Nordby gård — ialt ca. 3,8 km. Begrunnelsen var ikke bare de kulturhistoriske interessene den har, men også at den er en populær tur- og spaservei, som betyr mye for friluftslivet. Reguleringsjefen i Bærum gjør imidlertid oppmerksom på at strekningen fra Øverland til veien som tar av til Muren, er vedtatt utbedret og utvidet. Om fortsettelsen av Ankerveien videre østover til Nordby sier han at den går gjennom strøk hvor en nok kan vente bebyggelse i en forholdsvis fjern fremtid, men da det ikke er noen umiddelbar fare for nye reguleringer, skulle det ikke være noen skade skjedd om man lar spørsmålet om fredning her bero foreløpig.

Asbjørn Omberg

NATURVERN OG VANNFORSKNING

Av instituttsjef Kjell Baalsrud.

I alle land hvor det foregår en teknisk utvikling oppstår det problemer som følge av vannforurensninger. I et moderne industrisamfunn med høy teknisk og hygienisk levestandard kan man ikke unngå betydelige utslipp av forurensninger. Blant de avfallstoffer vi belaster våre omgivelser med, fører de som når vannmassene til særlig alvorlige komplikasjoner. Man kan beklage dette faktum, men man må ikke lukke øynene for det.

Vi lever i en omveltningstid og må vel ærlig innrømme at vi ikke vet hvorledes det fremtidige samfunn kommer til å se ut, selv om så kort tid som 50 eller 100 år. Det vi vet er at menneskene stadig får bedre hjelpemidler til å påvirke og forandre forholdene i naturen. Vi bøyer oss ikke lenger i ydmykhet og hjelpeløshet overfor naturkreftene, vi utnytter dem og trosser dem i stadig større utstrekning.

Norge er et land hvor forurensningsproblemer har meldt seg for alvor først i den senere tid. Landet vårt er stort, det har en spredt befolkning, og vi har relativt rikelig med nedbør og sterkt fall i landskapet, slik at vannet renner hurtig mot havet. Endelig er en stor del av vår befolkning og vår industri plasert ganske nær kysten, slik at påvirkningen av vassdragene har vært liten.

At Norge tross disse gunstige forhold nå i høy grad har fått merke problemene med vannforurensninger, fremgår bl. a. av den interesse for å forstå disse forhold som merkes en rekke steder. Det foregår idag en betydelig aktivitet innen statlige, kommunale, industrielle og andre organer, for å bli klar over hva forurensningssituasjonen innebærer og hvorledes ulempene kan bekjempes.

Vannforurensningene fører til mange alvorlige ulemper. Det oppstår vanskeligheter

for vannforsyningen til boliger og industri, for yrkes- og sportfiskere og for bade- og rekreasjonslivet. De generelle estetiske forhold langs våre vassdrag og fjorder blir også berørt.

Vannforurensningene rammer samfunnet økonomisk ved skadevirkninger som lar seg beregne i kroner og ører. Men det rammer også verdier som ikke lar seg måle med en økonomisk målestokk og som allikevel hører til de ting vi spesielt setter pris på i landet vårt.

Det sies undertiden at vi har så mye å ta av her i landet at det gjør vel ikke så meget om det oppstår litt forurensninger her og der. Dette er en uansvarlig og lettvinnt betraktningmåte som ikke er holdbar. For det første har forurensningene påvirket så mange av våre vannforekomster og så store områder at det i høy grad teller i bildet.

For det annet vil forurensningene gjøre seg mest gjeldende nettopp der hvor det bor mange mennesker. Der hvor vi bor, tilbringer vi den overveiende del av vår tid, også vår fritid; det er derfor naturlig at det i stigende grad reageres mot disse kulturpåvirkninger i våre bosetningsområder.

Hvis vi vil prøve å danne oss et bilde av hvorledes forholdene kan komme til å utvikle seg, bør vi se på andre industriland som ligger foran oss i utviklingen.

Det er et skremmende bilde vi får se mange steder, og vår reaksjon blir at noe må gjøres før ulempene blir så tydelige hos oss. Det har vist seg i typiske industriland at vannforurensningen har en sentral betydning for den økonomiske utvikling; det er derfor ikke uten grunn at de store internasjonale organer har lagt stor vekt på å koordinere arbeid mot vannforurensninger.

Selvsagt står vi ikke hjelpeløse overfor disse problemene, men løsningen av dem kan bare grunnes på solide erfaringer og moder-

ne ingeniørkunst. Det er nødvendig med en intens forskningsvirksomhet for å finne frem til naturen av de skadevirkninger som observeres og for å utarbeide de tekniske tiltak som kan motarbeide skadevirkningene.

Det er derfor ganske naturlig at vannforskning er et av de viktige forskningsområder i det moderne industrisamfunn.

Vannforurensninger oppstår på en rekke måter. De som er best kjent, oppstår i de enkelte leiligheters sanitærinnetninger. Vi bruker vann til all slags vask og personlig hygiene, og det skitne vannet leder vi i rør bort fra husene. I industribedriftene inngår vann ofte i prosessene, og det oppstår forurensninger som må ledes bort om fabrikkene skal kunne arbeide. Også jordbruket med sin moderne utformning bruker vann for mange formål og med utslipp av forurensninger som følge. Det forurensete vann som ledes bort, må før eller senere havne i en naturlig vannmasse. Det kan være grunnvann, en elv, en innsjø eller en fjord. Vi kaller denne naturlige vannmasse for resipienten, og det er forurensningens virkninger i resipienten som er de egentlige problemer.

I det våte element foregår det en rekke fysiske, kjemiske og biologiske prosesser. Disse må man kjenne meget godt for å kunne bearbeide vannforurensningsproblemer.

Behandlingen av disse problemer i Norge startet i en rekke forskjellige etater som egentlig hadde andre oppgaver. I 1955 ble initiativet tatt til å få en større bredde i arbeidet og dette førte til at Norsk institutt for vannforskning (NIVA) kunne opprettes i 1958. Instituttet er tilknyttet Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd. Det er ellers frittstående for så vidt som det ikke har noen tilknytning til statlige eller private tiltak, og har sitt eget styre. Ved dette instituttet behandles alle problemer vedrørende

utnyttelsen av vann hvor vannkvaliteten spiller noen rolle. Det gjelder vannforsyningsformål for befolkning og industri, rensing av avløpsvann fra boliger og industri, og i det hele forurensning av våre elver, innsjøer og fjorder. For å behandle disse problemene må instituttet benytte seg av fagområdene kjemi, bakteriologi, biologi og ingeniørfag.

NIVA er ment å bli et sentralt institutt for all virksomhet av forskningsmessig art på dette området. Dette er bl. a. kommet til uttrykk ved at det er lagt stor vekt på et omfattende bibliotek med alle viktige tidsskrifter på området. Videre mottas besøkende fra alle kategorier av vanninteresserte, både innenlands og utenlands.

Instituttet er ennå nytt og under rask utvikling. Det har rukket å skaffe seg en betydelig mengde observasjonsmateriale og et visst erfaringsgrunnlag, slik at den forskningsmessige virksomhet nå kan sies å være i god gang.

Bak tanken om instituttets opprettelse har det ligget et ønske om at vårt land måtte kunne tillate en omfattende teknisk utvikling uten å få de sørgelige konsekvenser som vi observerer ved reiser i andre industriland. Man har antatt at dette skulle være mulig, hvis problemene blir vurdert på et tilstrekkelig tidlig tidspunkt. Forholdene i Norge ligger stort sett godt tilrette for å kombinere høy levestandard og sterk industrialisering med rimelig påvirkning av våre naturlige vannforekomster.

Ved instituttet kombineres forskningsvirksomheten med en praktisk rådgivende virksomhet som arbeider med nytteforskning. Gjennom de problemer som blir forelagt instituttet, får man det beste inntrykk av hvilke områder som det er særlig viktig å bearbeide. De råd instituttet kan gi danner i regelen utgangspunktet for tekniske utformninger av vannforsynings- og avløpsanordninger. In-

stituttet kan derfor trekke opp de store retningslinjer, før de tekniske konsulenter bearbeider oppgavene.

De problemer som bearbeides ved instituttet, må ofte være til behandling i lengere tid, bl. a. vil variasjoner med årstidene og nedbørforholdene gjøre seg gjeldende, slik at observasjoner gjennom et år må foretas. Det ene år er dessuten ikke alltid likt det annet, og når det er særlig alvorlige problemer, må observasjoner foretas gjennom årrekker.

Både den arbeidsmåte instituttet har og den anvendelse som resultatene kan få, medfører at problemene så tidlig som mulig må tas opp til behandling. Det har derfor vært en naturlig utvikling at instituttet i stigende grad interesserer seg for planlegging, både for industri- og boligbygging. Regionplanlegging er etterhånden blitt et anerkjent fagområde, og det godtas nå mer og mer at de resipientforhold som eksisterer, må være et av de viktigste utgangspunkter for planleggingen.

Når det gjelder vannforurensninger oppstår det som regel motsetningsforhold, som i noen tilfeller kan gi seg sterke uttrykk. Det er ikke instituttets oppgave å ta stilling i et slikt motsetningsforhold, men å bringe frem opplysninger som kan få behandlingen til å hvile på så faktisk grunnlag som mulig. Skal fagbehandlingen bli så god som ønskelig, er det viktig at begge parter ved et slikt motsetningsforhold har godt kjennskap til det de arbeider med. Det letter derfor instituttets arbeid når både de som er med å forårsake forurensningene og de som motarbeider dem, har et best mulig faglig grunnlag for å forstå det som foregår.

Hittil kan man vel trygt si at de vannforurensende krefter har hatt utspillet, mens det har vært vanskelig å organisere de interesser

som arbeider for å beholde naturherlighetene mest mulig uberørt. Instituttet imøteser derfor med glede en utvikling av naturverninstusjoner som kan ivareta og gi uttrykk for sine interesser, og håper at det legges vekt på at kravene fremmes på det best mulig grunnlag.

Ved en så sterk utvikling som vi opplever for tiden i Norge, må det nødvendigvis bli mye

friksjon. Instituttet anser det som sin oppgave å virke som et smøremiddel under prosessen.

Selv om instituttet selvfølgelig vil legge stor vekt på at mange naturherligheter bevares helt uberørt, er det dets hovedoppgave å hjelpe til at samfunnsutviklingen kan fortsette, men med en minimal påvirkning av våre vannmasser.

DEN ØKENDE FORURENSNING AV VÅRE VASSDRAG

Av dr. philos. Kåre Elgmork

I løpet av høsten og vinteren 1960—61 opptrådte blågrønnalgen *Oscillatoria rubescens* for første gang her i landet, nemlig i Steinsfjorden på Ringerike.

Den er et biologisk tegn på tiltakende organisk vannforurensning, og godt kjent fra Mellom- og Sør-Europa, hvor forurensningsproblemene er langt alvorligere enn de foreløpig er hos oss. Med litt fremsyn og planlegging skulle det imidlertid være mulig å bevare våre vann og vassdrag fra den skremmende utvikling som har foregått i andre land.

Nordmenn er vant til å bade i alle vann og innsjøer. Det er fisk i alle elver, og i de fleste bekker er det friskt og klart vann. Slik har det vært over hele landet, mens man i mange andre land i Europa lenge har hatt mange slags forurensningsproblemer å stri med. Dette skyldes landskapmessige særdrag som flatere lende, større befolkningstetthet og et mer industrialisert samfunn.

Først i den senere tid har vi også her i landet begynt å merke at det er noe som heter forurensninger i ferskvann. Da dette problem

er nokså nytt i vårt land, er det viktig at også almenheten og de lokale myndigheter rundt omkring får forståelse av de skadevirkninger som kan oppstå. Det må være en naturvernoppgave av større rekkevidde å forsøke å bevare våre elver og innsjøer fra de skadevirkninger man har hatt i andre land på grunn av forurensninger. Våre vann og vassdrag representerer store verdier både økonomisk, rekreasjonsmessig og estetisk. De er nervene i vårt vakre landskap.

I det følgende skal særlig omtales virkningene av den økende tilførsel av organiske forurensninger til våre vassdrag. Disse kommer særlig fra næringsmiddelindustrien og i stigende grad fra det tiltakende antall boliger med forbedrede sanitære innretninger i form av vannklosetter, bad, utslagsvasker etc.

Når organiske stoffer kommer i ferskvann vil en biologisk nedbrytning av de organiske forbindelser straks ta fatt, og etter en tid vil det organiske stoff være fullstendig mineralisert. Dette er det vi forstår ved vannets selvrensende evne. Denne prosessen krever oksy-

gen (surstoff) og fører derfor til oksygen-svinn i vannlagene, hvor den foregår både i rinnende og stillestående vann. Resultatet av dette er en gjennomgripende forandring av både flora og fauna i vassdraget, og etter prosessens intensitet får man karakteristiske plante- og dyresamfunn. Ved siden av kjemiske metoder er en analyse av livssamfunnene et viktig middel til å fastslå forurensningens grad.

Idéen bak de vanlige kloakkrensaneanlegg er å fremskynde en rask, kontrollert dekomposisjon på et begrenset område, før forurensningene når vassdraget. Man unngår derved en rekke av de mer alvorlige skadevirkninger. Men det er viktig å være klar over at selv om rensningen har ført til en nesten fullstendig mineralisering av det organiske materiale, er virkningen på innsjøene som mottar det rensede vannet ikke opphevet av den grunn. Dette er tilfelle enten rensningen har foregått naturlig i et vassdrag eller kunstig i et renseanlegg.

Sluttproduktene i nedbrytningskjeden består blandt annet av nitrogen- og fosforforbindelser, som er viktige gjødselstoffer for planteproduksjonen i vannet. Våre innsjøer virker som en felle som holder på slike stoffer, og i tidens løp vil næringsstoffmengden og dermed produktiviteten i innsjøen øke. Til å begynne med vil dette ofte være gunstig og kan gi f. eks. øket fiskeavkastning. En videre økning over en viss grense vil derimot ha uønskede og skadelige følger fra menneskets synspunkt. Næringsstofftilgangen fører til økning i antall av de mikroskopiske, svevende planter i vannlagene som igjen er næringsgrunnlaget for en rekke små planktondyr. Når alle disse organismene dør, synker de til bunns som et stille regn, og dekomposisjonen vil føre til oksygen-svinn i de dypere vannlag. Går prosessen langt nok kan det bli total

mangel på oksygen (surstoff) i bunnlagene, og det dannes giftige avfallsprodukter. Det skjer forandringer i bunnfaunaen, og de dypere delene av sjøen blir ubeboelig for alt dyreliv. Dette influerer også på fiskefaunaen, og det skjer en langsom forandring i dens sammensetning slik at de mest verdifulle arter forsvinner.

Et ubehagelig fenomen som opptrer når produktiviteten har nådd et visst stadium, er masseopptreden av mikroskopiske planktonalger, flere millioner pr. liter. Dette fenomen opptrer ved øket næringsstofftilgang, og i mange tilfeller kan man tidfeste på året den første masseforekomst av en bestemt alge. Den store mengde alger har ofte meget uheldige virkninger. Vannet lukter ubehagelig og virker skittent og uegnet til bading og som drikkevann. Noen alger er også direkte giftige for folk og fe.

Et eksempel på en plutselig masseopptreden av en planktonalge i en innsjø har vi fra vårt land i Steinsfjorden (en arm av Tyri-fjorden) på Ringerike. I løpet av høsten og vinteren 1960—61 opptrådte her for første gang i landet blågrønnalgen *Oscillatoria rubescens* som er godt kjent fra Mellom- og Sør-Europa som indikator for organisk forurenset vann. Den fins således i store mengder f. eks. i Zürichsee i Sveits, hvor invasjonen fant sted alt i 1896 samtidig med at forholdene i denne sjøen ble fundamentalt forverret på grunn av kloakktilførsel. Også i Steinsfjorden har det i de senere år funnet sted en økende tilførsel av næringstoffer fra bebyggelsen, og det er naturlig å se invasjonen av denne algen som en biologisk indikasjon på at forurensningen i denne sjøen er tiltakende.

Det kjedelige ved masseforekomster av alger er at de opptrer på et visst tidspunkt selv om vanlig kloakkrensaneanlegg har vært

i bruk. Disse slipper som nevnt det meste av næringssaltene igjennom, og selv det rensede vannet representerer derfor en fare for innsjøen. Man kan derfor ikke på lang sikt slå seg til ro med utviklingen selv om renseanlegg mer og mer kommer i bruk.

Man er her for tiden oppe i et dilemma, og det ser ut til at man må gå mer radikalt til verks og forsøke å nyttiggjøre seg de store mengder gjødselstoffer som årlig tilføres våre vassdrag, før de når ut i havet. Dette er en teknisk utfordring som det for tiden arbeides med og som må løses dersom våre innsjøer skal fortsette å være hva de er i vårt landskap.

Kloakkvann inneholder et vekslende antall sykdomsbringende bakterier, virus og egg av innvollsormer. Antallet av disse vil stige ettersom antall vannklosetter øker og den moderne hygiene stiger. Man står her overfor det forhold at samtidig med at de sanitære forhold for det enkelte individ blir forbedret, øker antall sykdomsbringende sporer i våre vassdrag. Dersom renseanlegg er i bruk, vil dette betydelig redusere antallet av sykdomssporer som når ut i vassdraget, men man

skal være oppmerksom på at endel går gjennom renseanlegget, særlig gjelder dette virus.

Her er nå nevnt flere mangler ved renseanleggene, og man kan kanskje spørre om de har noen særlig verdi i det hele tatt. Til det kan svares at selv om de ikke er fullkomne, har de likevel sin store misjon, og uten slike anlegg ville forholdene vært langt alvorligere enn de er. Men det er nyttig å være klar over deres begrensning, slik at man ikke tror at alle skadevirkninger er opphevet straks et renseanlegg er anlagt.

Sammenligner vi forholdene i Norge og andre land i Europa, skulle vi ligge godt an når det gjelder forurensninger i ferskvann. Først nå er vi kommet til et punkt i utviklingen som andre steder ble nådd i forrige århundre. Takket være de erfaringer man har gjort i andre land, kjenner vi så noenlunde til hva som vil skje med våre elver og innsjøer ettersom forurensningen stiger, og vi kan ta våre forholdsregler i tide. Med litt fremsyn og planlegging skulle det kunne være mulig å bevare våre vann og vassdrag fra den skremmende utvikling som har foregått i andre land.

PROBLEMER OMKRING VANNFORURENSNINGEN

Av magister Arnold Åbro

De siste års hygieniske fremskritt har ført til forhøyet renslighetsstandard innendørs og synkende renslighet utendørs. Det moderne hjem med rustfri eleganse i kjøkkenet, med vannklosett og bad, står i skarp kontrast til den økende utendørs forurensning. Moderne

bekvemmeligheter uten effektive renseanlegg har forvandlet mange innsjøer og vassdrag til kloakkrenner. Denne tilstand er en følge av utbredt uvitenhet om ferskvannets biologi hos det praktiske livs menn. Når paratyfusedidemier opptrer, skremmes folk til

*Fra det idylliske Arkavatn ved Haugesund, en liten grunn sjo omgitt av nåletreplantninger. Sjoen var inntil for fem år siden næringsfattig med klart vann. I dag er strendene tett tilvokst av vassgro (*Alisma plantago-aquatica*), og vannet er uklart og grumset. På varme sommerdager stiger vond lukt opp fra den blågrønne vannflaten, og dod orret driper i land. Alt sammen følger av kloakktilsig fra den tiltagende willabebyggelse.*

Til venstre sett fra stranden på vestsiden. Mot øst fjellkjeden Ørkjå som er skogkledd. Til høire utsikt nordover fra stranden i syd.

FOTOGRAFERT JULI 1961 AV A. ÅBRO

ettertanke. Først da har det vært mulig å finne gehør for de sakkyndiges advarsler. Vi har vennet oss til å tro at vårt land har ubegrensede mengder vann til rådighet — derfor ut i første beste elv eller innsjø med avfallet!

Gjennom årtusener hadde menneskenes virksomhet ingen nevneverdig innflytelse på innsjøer og vassdrag de kom i berøring med. Forandringene i dem berodde på helt naturlige prosesser i løpet av lange tidsrom. Gamle dagers latriner ble utnyttet i land- og hagebruk. Den nyere tids industrialisering har øket menneskenes behov for å utnytte naturtilgangene og samtidig skapt nye muligheter til forandring av den omgivende natur. Tettbebyggelse og industri behøver på den ene side store mengder rent vann, men på den annen side bringer de stoffomsetningen i sjøer og vassdrag ut av balanse ved tilførsel av kloakk og avfall. I vår tid volder de forurensede «syke» innsjøer tiltagende bekymringer såvel helsemessig som estetisk. Disse spørsmål må sees mot en almenmenneskelig bakgrunn.

Nutidsmennesket blir med eller mot sin vilje engasjert i teknikkens fremskritt, ikke bare rent materielt, men også følelsesmessig.

Målt med geologens målestokk blir innsjøer ikke gamle. I tidens løp vil de alle fylles opp og forsvinne. Enhver partikkel som føres til dem, vil bunnfelles, og plantene vil når de dør hjelpe til å fylle bassengene.

Innsjøer oppstår ved geologiske tilfeldigheter — en forsenkning i et fjellmassiv, en oppdemning av et dalføre. Er sjøens nedslagsområde ufruktbart, mottar den bare ubetydlige mengder næringssalter. Vannet blir ufruktbart og produktiviteten lav. Er derimot omgivelsene fruktbar, vil store mengder næringsstoff samles i sjøen, som blir overmåte produktiv. Den uproduktive og den produktive sjø utgjør ytterligheter som betegnes henholdsvis oligotrofi og eutrofi. (Det skal bemerkes at det konvensjonelle inndelings-skjema med eutrofe, oligotrofe og dystrofe sjøer er basert på mellomeuropiske forhold og kan ikke uten videre overføres til våre

norske sjøer. Dystrofe betegnes sterkt humusholdige sjøer med surt vann.)

Innsjøer forandres med alderen. En oligotrof sjø kan med tiden bli eutrof. Tilførte næringsstoffer bindes i sjøens plante- og dyreorganismer. Når disse dør, vil det under nedbrytningen igjen frigjøres næringsstoffer. Sjøens produksjonsevne øker i tidens løp, den blir mer eutrof. Tilsvarende vil en sjø som allerede er ganske rik på næring, med tiden bli mere næringsrik. Dette medfører en stigning av den totale mengde levende substans i sjøen. Endringen fra oligotrofi til eutrofi ledsages av en betydelig økning av planktonmengden. Planktonet på sin side nedsetter anvendeligheten av vannet som drikkevann og industrielt kjølevann.

Vårt land er rikt på innsjøer av meget vekslende karakterer. I trakter med mager jord finner vi de såkalte Lobelia-sjøer, som nærmest er dystrofe. De har sitt navn etter noen blåhvite blomster som man særlig utpå sensommeren finner langsmed strendene, hvor de stikker opp over vannflaten. Slike sjøer får sitt vann først og fremst fra regnvannet og fra det vann som siver inn gjennom de magre jordlag. Vannet i disse innsjøer er som oftest meget klart, men er likevel ikke helt uten innhold av oppløste stoffer som plantene kan nyttiggjøre. Det gjennomsiktige vann har et lavt innhold av planteplankton. Karakteristisk for disse innsjøer er bevoксninger på grundt vann av stedsegrønne, lyskrevende planter som botnegras (*Lobelia dortmanna*), tjønngras (*Littorella uniflora*) og brasmegras (*Isoetes*). På større dyp vokser moser tilhørende slektene *Sphagnum* og *Fontinalis*.

I næringsrike eller eutrofe sjøer er vannets gjennomsiktighet vanligvis langt ringere enn i Lobelia-sjøene. Den nedsatte gjennomsiktighet er betinget av en betydelig rikere forekomst av plante- og dyreplankton. Eutrofe

sjøers frie vannlag har tidvis en sterk oppblomstring av alger, f. eks. av diatomeer. Også dyreplanktonet har sesongbetingete maksima. Næringsrike sjøer er ofte omgitt av fruktbar og dyrket jord og får rikelig vanntilførsel. Sjøene mottar næringsstoffer som danner grunnlag for en høy planteproduksjon. Sterk vind fører til at næringsrikt vann virvles opp fra dypet til overflaten og forsyner overflatelagens plankton med næringssalter. En forbigående temperaturforhøyelse kan øke planktonproduksjonen så sterkt at det opptrer «vannblomst».

De eutrofe sjøer har en rik flora av høyere planter. Langs strendene vokser tette belter av takrøyr (*Phragmites*), sjøsivaks (*Scirpus lacustris*), elvesnelle (*Equisetum fluviatile*) og utenfor takrøyrbevoксningen følger en brem med nøkkeroser (*Nuphar* og *Nyphaea*) og tjønnaks (*Potamogeton*). Mellom flytebladsplantene og lengre utover finnes undersjøiske enger med tusenblad (*Myriophyllum*) og mange tjønnaksarter (*Potamogeton*). I strandsonens vegetasjonsbelte lever en mangfoldighet av insektlarver, krepsdyr, mark, snegler og muslinger, som utgjør næringsgrunnlag for den betydelige fiskefauna i disse sjøer.

Med nedbøren vaskes næringssalter ut av omegnens jordbunn og tilføres sjøen. Fosfatene utgjør den viktigste faktor for utviklingen av planteplankton. I innsjøenes stoffomsetning regnes fosfat til de såkalte minimumstoffer. Det er nødvendig for sjøens produksjon og vil virke som produksjonsbegrensende faktor ved lave konsentrasjoner. Mesteparten av det fosfor som tar del i sjøens næringskretsløp, finnes som regel ikke i den frie vannmasse og dens organismer, men i bunnslammet. Tilførsel av fosfater fra omkringliggende dyrket mark er nok en sterkt medvirkende årsak til innsjøers eutrofiering. Moderne fosfatholdige vaskemidler har bi-

Søre Skeisvatn ved Haugesund, tidligere et fugleparadis som frydet store og små, i dag en overgrodd sump som følge av forurensning. Bildet som er tatt ved nordenden av vannet, viser yppig vegetasjon av elvesnelle (*Equisetum fluviatile*) og Potamogeton.

FOT. JULI 1961 AV A. ÅBRØ

dratt vesentlig til økningen av fosfatinnholdet i spillvann fra husholdningen.

Utenfor strandregionens vegetasjonsbelter er det på dypt vann mudderbunn som mottar et uopphørlig regn av organiske rester fra planktonet i de frie vannmasser samt rester av strandens døde planter og dyr. Det organiske materiale på bunnen nedbrytes av bakterier under forbruk av det surstoff som er oppløst i de overliggende vannlag.

Et hvilket som helst vassdrag kan forurennes om det mottar spillvann som inneholder kalium, fosfor og kvelstoff. Forurensning innebærer altså en kvalitativ endring i vannet. Som følge av stofftilførselen skjer det en oppblomstring av planktonalger. Disse kan gi vannet ubehagelig smak og lukt. Kloakkvann inneholder organiske og anorganiske forbindelser som planktonorganismene opptar. De sammensatte organiske forbindelser som er til stede i kloakk, gjennomgår den samme dekomposisjonsprosess som det døde organiske materiale i naturen ellers. Enhver behandling av kloakkvann er derfor intet annet enn en metode til å fremskynde denne omdannelse. Også spillvann fra meierier og næringsmiddelindustri øker stoffomsetningen.

De organiske stoffer brytes først ned til aminosyrer, monosakkarider og andre forbindelser av tilsvarende sammensetning, hvoretter de oksyderes til kullsyre, vann, nitrat, fosfat osv. Bakterier er de virksomme omformere ved denne spalting og mineralisering. Anacrobe bakterietyper spalter og oppløser en rekke tungtløselige organiske stoffer under gassdannelse. Oksydasjon besørages av aerobe bakterier.

Vanligvis blir kloakkvann underkastet fortykning ved simpelthen å slippes ut i et vassdrag. Når tilstrekkelig lang tid forløper, er ikke annet tilbake i vannet enn en øket reserve av mineralstoffer som fosfat, nitrat og sulfat. Disse tjener i sin tur som næringstoff for planteplanktonet. Når denne omdannelse finner sted i strømmende vann, taler vi om elvenes selvrensing. På grunn av det strømmende vanns gode surstoff-forsyning gjennom overflaten og den sterke omrøring, forløper rensingen forholdsvis hurtig. Det er viktig at utspedningen er stor nok og at tilstrekkelig lang tid går med, så fullstendig nedbrytning og oksydasjon kan foregå. Tilførsel av organisk stoff til en elv eller innsjø er ikke ensbetydende med forurensning. Vi taler om

forurensning først når selvrensningsevnen hos vassdraget begynner å svikte.

Når vassdrag overbelastes med avfallsprodukter, blir den naturlige likevekt forstyrret. Det ytrer seg i form av surstoffmangel i vannet. Det er i første rekke surstoffet som har betydning for den naturlige rensing. Når kloakktilførselen øker, bindes så meget av surstoffet ved oksydasjonsprosessene, at vannet ikke formår å erstatte tapet ved opptak fra luften. Forstyrrelser i vannets surstoffbalanse utrydder fiskebestanden. Når jord forurenses med kloakk, er selvrensingen fullstendig.

Næringsrike innsjøer befinner seg i en overordentlig labil tilstand som følge av den allerede oppnådde modning. Kulturpåvirkning av en sådan sjø vil forstyrre likevekten ved at stoffomsetningen stiger. Tilførsel av kloakk- og spillvann vil forhøye sjøens produktivitet.

Man kan fristes til å tro at i hvert fall større innsjøer har evne til selvrensing gjennom fullstendig nedbrytning av de tilførte stoffer. I større sjøer vil riktignok det tilførte organiske materiale gjennomgå fullstendig mineralisering uten at sjøen kommer til å lide av surstoffmangel. Men hermed er vi ikke kvitt skadevirkningene. Gjødslingen gir forbedret næringsgrunnlag for planteplanktonet, som ved sin død synker til bunns der det nedbrytes av bakterier under surstoff-forbruk. I de dypere vannlag vil det således oppstå et betydelig surstoffsvinn. Det skjer en opphopning av organisk materiale i bunnslammet ledsaget av svovelvannstoffutvikling — altså fenomener tilsvarende dem som følger av direkte forurensning. Under forutsetning av rikelig surstofftilgang, kan en innsjø «fordøye» store mengder kloakkvann. Den bør helst være grunn og ha kraftig vannomrøring og i hvert fall ikke ha sprangsjikt med stillestående vann under.

Når kloakkvann renner ut i en liten innsjø, som har mindre evne til selvrensing, blir påvirkningen så sterk at sjøens egenskaper endres i løpet av relativt kort tid, og den begynner å få et unormalt preg. Det tilførte stoff avsettes som bunnslam. Resultatet blir en overernært og «syk» innsjø. Slike sterkt kulturpåvirkede sjøer forekommer særlig ved byer og tettbebyggelse. På varme stille sommerdager farves vannet grønt eller blågrønt på grunn av den sterke oppblomstringen, som hovedsakelig består av såkalte blågrønnalger (*cyanophyceer*). Den store planktonrikdom gjør vannet så uklart og grumset at det undersjøiske dekke av høyere planter forsvinner. Det blir simpelthen for lite lys til at de kan vokse på bunnen. Bare planter som rager over vannflaten vil klare seg. Når undervannsplantene blir borte, har de ingen mulighet for å forsyne vannet med surstoff. Vannet er da henvist til å få sitt surstoff fra planteplanktonet og ved opptagelse direkte fra luften.

Den veldige produksjon av planteplankton har til følge at døde alger synker til bunnen hvor de danner en bløt, råtnende og illeluktende masse. På grunn av det lave surstoffinnhold i de dypere vannlag blir det organiske materiale ikke ordentlig oksydert. Ettersom tiden går opphopes i en slik sjø stigende mengder organisk stoff. Alger og sopp danner et grågrønt overtrekk på stein og strå. Sjøen utvikler seg mere og mere i retning av sump. I det organiske materiale på bunnen skjer det kjemiske og bakterielle omsetninger. Sumpgasser stiger opp til overflaten og løfter med seg slamkaker. Bunnprøver fra slike sjøer viser et svart mudder som lukter avskyelig svovelvannstoff. Den bunnfauna bestående av børsteormer, muslinger, mygg-larver etc. som normalt forekommer i eutrofe sjøer, forsvinner etter som forurensningen skrider frem og bunnplantene blir borte.

Under normale forhold vil bunnfaunaen gjennom sin fødeopptagelse medvirke i sjøens stoffomsetning. I sterkt forurensede sjøer finner en sådan bearbeidelse av bunnmaterialet ikke sted.

Når bunnfaunaen forsvinner, innskrenkes også næringsgrunnlaget for sjøens fiskebestand, som mere og mere tvinges til å søke føde i strandregionen. Forurenset vann kan stundom bli surstoff-fattig inntil det katastrofale, f. eks. når vannet har ligget isdekket gjennom en lengre periode, og den lave surstoffreserve er oppbrukt. På varme sommerdager, når surstoff-forbruket har vært særlig stort, kan man se døende fisk søke opp til overflaten for å snappe luft. De etterfølgende dager kan en mengde kvalt fisk bli skyllet opp langs stranden. Ved oppvarming av vannet øker bakterievirksomheten og surstoffbehovet hos dyrene, samtidig som surstoffets oppløselighet i vann avtar med stigende temperatur.

Under nedbrytningen av svovelholdige organiske forbindelser akkumuleres svovelvannstoff i bunnmuddret. Dette inneholder sulfatreduserende bakterietyper som bidrar til opphopning av svovelvannstoff. En frisk innsjø kan i løpet av kort tid forvandles til en svovelvannstoffstinkende sump med bunnen dekket av en svart gytje uten tegn til liv. Men i denne illeluktende gjørme finnes også bakterier som kan oksydere svovelvannstoff til sulfat. Gjennom denne prosess sørger svovelbakteriene for at vannmassene ikke blir helt forgiftet. Bakterienes oksydasjonskapasitet er likevel ikke uten grenser. Når resipienten mottar organiske stoffer utover en viss mengde, oppstår det så meget svovelvannstoff, at svovelbakterienes virksomhet ikke strekker til for å hindre en fullstendig forgiftning av vannet.

Vannforurensningen reiser en rekke spørsmål av økonomisk og estetisk karakter. Ingen

industri eller sanitæranlegg kan funksjonere uten vannavløp, som må renne noensteds hen. Små innsjøer gror igjen på grunn av altfor rik næringstilførsel. Kan syke sjøer bringes tilbake til en noenlunde normal tilstand? I enkelte tilfeller kan de det, dersom ikke eutrofieringen er for langt fremskredet. Da må selvsagt forurensningen opphøre og rikelig med friskt vann må tilføres. Vårens snesmeltning kan gi den rengjøring som er nødvendig for å få gjennomskyttet og rensset sjøen for overskytende stoff. I den senere tid har det med godt resultat vært forsøkt kunstig gjennomluftning av de dypeste vannlag, men slike opprensninger er tidskrevende og kostbare.

Ytterst få kloakkavløp kan betraktes som helt uskadelige. Renseanlegg er kostbare, og det har hittil vært små muligheter for bygging av slike. Kloakkvann og den direkte forgiftning ved utslipp av avfall fra industrianlegg ødelegger dyreliv og fiske. Uttømming av fargede stoffer fra industrianlegg vil, selv om de er uskadelige for dyr og planter, gi et hellig resultat. Forurenset vann kan føre til forgiftning av folk og fe. Smittestoffer spres med vannet og kan nødvendiggjøre forbud mot friluftsbad. Det blir ikke lenger mulig å vaske klær eller vanne kuer i elvene.

Liksom det meste avfall idag, kommer i fremtiden radioaktivt avfall til å slippes ut i elver og vann. I atomalderen kan den radioaktive kontaminering av vannet få alvorlige konsekvenser som langt overstiger den vanlige tilsmussing. For den radioaktive kontaminering er det ikke spørsmål om renseprosesser ved nedbrytning eller fortykning, men om en anrikning i levende organismer. De radioaktive stoffer vil opptas av planktonalger og gjennom næringskjede transporteres til fisk og høyere dyr. Ingen lukt, smak eller farge røper nærvær av radioisotoper. Økende radioaktiv kontaminering volder bekymring

ved at vannet reagerer som biologisk system og ikke bare fungerer som medium for oppløste stoffer.

Forurensningen kan ikke stoppes. Men den kan begrenses med tanke på de ødeleggede konsekvenser. Det må taes hensyn til at *hver*

innsjø og hvert vassdrag er et levende system, som også ved forurensning reagerer som et sådant. Ny industri og bebyggelse vil by på fortsatte problemer. I arbeidet for en ren natur vil vi bestandig måtte kjempe mot likegyldighet, uvitenhet og fordommer.

FRÅ ØVERLANDSEIKA TIL KROSSMYRFURO

I årtusen har dikteren songe treets pris, manande og stemningsbore. Særleg har malmfuro på fjellet virka inspirerande, men bjørka og eika er og med, ja, jamvel lyng og rape, og «briskan den beiske og fine og stride», som Olav Aukrust nemner han i diktet «Fjell-Noreg».

Men vi har og ei gruppe andre tre som har spela ei stor rolle i bygdelivet, tre som på eit vis greip meir beinvegjest inn i kvardagslivet. Det er tuntre og minnetre. Desse vart rekna for å vera heilage, og måtte ikkje hoggast ned. Han som var så formasteleg, løyste ulykka over seg, og fekk lide for det all sin dag.

På Seljordshei har vi mange av desse trea. Nærpå landskjend er eika på Øverland. Kor mange hundreår ho har trassa storm og uverveit berre gardtussen, som bur under røtene hennar, men kanskje ho var kime i ei nøtt den sommaren svartedauden la bygdelaga her øyde?

Når ein, ein stille somarkveld vandrar over desse gamle tufter, kan ein tenke så mangt.

Eika manar til det, der ho mektig og brusande lyfter dei knudrutte greinene mot himmelen. Ho er mange meter i rundmål, og hol som ei sløkjepipe, med rom til fire fem mann i bulen.

Tenk kor mange skåler med sterkt maltøl øverlandsbøndene har slått over røtene hennar attende i tidene, men no er det ingen som hugsar henne meir med ein gudedrykk.

Minnetrea var meir å sjå som ein bauta, oftast minnesmerke over menneskje som fall på sin kvardagspost. Dei gamle hadde stor

LIBANON-SEDER I STAVANGER

Under «Gjennomførte fredninger 1960» står i Årsskriftet for 1960, side 38 bl. a. nevnt at en seder (*Cedrus libani*) i Olavskleven i Stavanger er fredet. Dette foto er fra Olavskleven (like ved hotel Atlantic). Den store sederen sees til høire. Diameteren ca. 1,3 m over marken er litt over 60 cm, høiden er ca. 15 m.

ærefrykt for livet, og dei som misste livet ved ei ulykke fekk alltid sitt minne oppreist i stein og tre. Kor mange krossar i stein er det ikkje rundt i heiane? No gløynde og vekk-løynde av lyng og mose, men likevel tause vitne om ein tragisk utgang på livsstriden.

Her på ytre hei, ein halv mils veg frå Øverland finn vi *Krossmyrfuro*. Ikkje så gamal, men likevel på veg inn i gløymsla. Ja, ukjendt for dei fleste.

Her var det Jørn Olavsson Bekkhus misste livet i 1841. Han kom her ein tidleg haustmorgon for å hogge tømmer, nærmast ein unggut berre, etter som dei gamle fortel.

På eit eller anna vis kom han til å felle treet han hogg på over seg, og då folk fann han, var han lange død.

Furo han hadde hogge vart liggjande i myra, og er den dag i dag synleg som ein lang rygg under moseteppet, og ved sida står

så *Krossmyrfuro* med namnetrekket hans hogge inn i ei tyrflese på stommen:

X 1841 J. O. S. B.

Kven han var som hogg inn namnetrekket veit ingen. Det stod der berre ein morgon folk for framom, og furo har vokse munaleg på desse hundreåra, så denne underlege minneplata ligg sine tjue sentimeter inn i veden, men er godt synberr.

På denne tid var det vanleg at folk gjekk på bastetresko, det var ein tjukk tresole som vart snørt fast på foten med almebast, og bastetreskorne etter Jørn Olavsson Bekkhus vart sett att på stuen, da han vart boren heim, og der stod de i hundre år, til dei smuldrast bort, slik pietetskjensle hadde dei gamle overfor liv og død. Og dei gjekk aldri framom *Krossmyr* utan å lyfte på hovudplagget.

Halvor J. Sandsdalen.

Efter AUB-posten (= Aall-Ulcfos Brug)

DYRELIV OG DYREBESKYTTELSE PÅ SVALBARD

Av professor dr. f. Büdel

I en innledning til etterfølgende rapport, som høsten 1961 ble sendt til direktør dr.philos. Tore Gjelsvik og professor Fridtjov Isachsen skriver forfatteren:

«Da vi møttes i vår, lovet jeg å sende Dem noen iakttagelser fra våre ekspedisjoner i 1959 og 1960 til Syd-ost Spitsbergen. Her møtes vi i ønsket om at Svalbards vidunderlige nuværende dyreliv såvidt mulig må bli beskyttet.

Grønlandshvalen og hvalrossen er alt utryddet, og andre dyrearter trues av en lignende skjebne. Det må imidlertid erindres at følgende uttalelser kun er resultatet av en dyrevens, ikke en fagzoologisk iakttagelse.»

1. *Isbjørnen* er sterkt truet på Spitsbergen. Sommeren 1960 skal ikke mindre enn 70 være skutt. Skibsmannskapet på «Norsel» har sommeren 1959 og 1960 til min store beklagelse — jeg kunne desverre ikke hindre det — skutt 7 eller 8. Også fra de små selfangstfartøyer blir det hver sommer skutt flere isbjørner til tross for at skinnen da er nesten verdiløst. Utenom de dyr som ble skutt av skibsmannskapet i sjøområdene ved Fremansundet og Storfjorden, har vi på Barentsøya bare sett bjørn 5 ganger og på Edgeøya 2 ganger, men flere ganger har vi sett deres spor. Derimot møtte vi i den isfattige sommer 1960 isbjørn minst 40 ganger på Svenskøya (Kong Karls Land; det kan imidlertid ofte ha vært de

samme dyrene). Men engang så vi allikevel over et område på noen kvadrat-km. 6 bjørn samtidig. På en enkelt dag så vi 4 dyr på Abeløya (Kong Karls Land) og i løpet av et snaut 4 timers opphold på André-neset (et isfritt lite nes på Kvitøya) så vi 5 samtidig.

På Kong Karls Land holder de norske selfangere seg strengt etter jaktforbudet på isbjørn. Det ville være ønskelig, og det vil ikke være til tap for noen, om det absolutte forbud ihvertfall mot isbjørnjakt ble utvidet fra Kong Karls Land til også å omfatte Edgeøya, Hinlopenstredet med dets øyer, Barentsøya, Nordost-landet og Kvitøya. Ved vårt besøk på Kvitøya unnlot vårt skipsmannskap å skyte isbjørn.

I varme somre, som i 1960, kan isbjørnen ikke på sin vante måte jage sel på havisen ved å lure seg inn på den. — I sultetiden, som den tilbringer på øyene, synes den å mangle nesten enhver jaktmulighet. All lort etter isbjørn som vi fant meget av på Svenskøya, inneholdt bare mose og lav. Vi tror ikke at det da er mulig for isbjørnen å få tak i noe videre egg eller ungfugl heller.

Om våren, når ærfuglen ruger, er den sannsynligvis ennå ikke noe videre sulten. Vi så den aldri søke etter de tallrike ærfuglreder, som finnes på småøyene ved Barents- og Edgeøya. Vi har heller aldri sett isbjørnen har slått en ren. Vi fant en drept ungren på nordøstsiden av Edgeøya, men der var ingen bjørnespor i nærheten. Vi antar at det var et sykt dyr som hadde vært angrepet av rever.

Alle isbjørner som vi traff på på Kong Karls Land og Kvitøya kjente ikke mennesket hverken som fiende eller som «bytte». Vi nærmet oss dem ofte inntil 100 m. I alle tilfeller, på én gang nær, dro de seg langsomt tilbake. Unntakstilfellet var en bjørn på Svenskøya, som lå og solte seg på en sneflekk og som jeg — uten å legge merke til det — kom så nær

som 60 m. Det var den eneste som angrep oss, men den ble da fordrevet ved larmen fra helikopteret, som tilfeldigvis nærmet seg. Ellers bekymret isbjørnene seg ikke om oss, selv om de sikkert var sultne. Aldri møtte vi dem i nærheten av renflokker.

2. *Ren.* Spitsbergen-renen er, såvidt vi vet, fredet året rundt over hele Svalbard; både vårt skipsmannskap og — etter hva vi så — også de mange små selfangere overholdt strengt denne bestemmelse. Vi anslår antallet av ren på Barentsøya til 300—400 dyr, på Edgeøya til 900—1000, og altså på hele Sydøst-Spitsbergen til mellom 1000 og 1500. På Kong Karls Land og Kvitøya så vi ingen, bare sporene av dem. Ved vår ankomst, i slutten av juni og midt i juli, gresset renen meget tallrik på det friske grønne lavlandet langs kysten. På nordøstsiden av Edgeøya så jeg engang en flokk på 24 dyr. Flokker på 15—20 dyr var det ikke sjelden å se på denne tiden av året, både på Talavera-forlandet (SW-siden av Barentsøya) og i de indre daler ved Blåfjorden (Tiroler-forland, NO-siden av Edgeøya). På høysommeren drog renen øyensynlig til de indre daler, men der så man dem ikke i så store flokker. De syntes nesten å være forsvunnet. På sensommeren (midt i august) var de igjen oftere å se på forlandsstripen, men aldri så store flokker som om våren. Om vinteren er de antagelig igjen i daldrogene.

For friske rensdyr syntes hverken isbjørnen eller polarreven å være farlige. Derimot fant vi i Rosenberg-dalen 5 nylig døde dyr like ved hverandre, de var øyensynlig omkommet under et sneskred. De var delvis oppspist, sannsynligvis av rev.

Etter vårt korte og derfor ganske overfladiske besøk, har vi det inntrykk, at bestanden holder seg eller i det minste ikke avtar, selv

om vi aldri så simler fulgt av mere enn én kalv.

Dyrene er ikke sky for mennesker. Når man kommer dem nærmere enn 100 m foretar de som alle drøvtyggere, en omgående bevegelse for å kunne nærme seg den nye gjenstanden mot vinden. De gikk da nesten alltid frem mot oss til det var bare 10—15 m igjen, en gang bare 3,5 m. Vanligvis var de unge bukkene de mest nysgjerrige. Når vi ved målearbeide hadde lengere opphold, la de seg ofte ned 10—20 m fra oss for å jorte. De vennet seg også til larmen fra helikopteret. Enhver må ønske at forbudet mot jakt på ren, som har vært så resultatrikt, må bli opprettholdt for hele Svalbard-arkipelet.

3. *Hvitfisk*. Vi har begge somre iaktatt hvitfisk i Fremans-sundet, og i Kap Lee's omgivelser, sannsynligvis var det alltid det samme stim. I det vestlige Fremans-sund talte vi engang fra helikopteret 14 hvitfisk på en gang. Såvidt vi så ble hvitfisken ikke forfulgt. Med sine elegante bevegelser er det en vidunderlig prydding for disse farvann.*

4. *Selen* er stadig gjenstand for en sterk forfølgelse. De små selfangstskuter, som ennå i vår tid i stort antall stevner ut særlig fra Tromsø med 4—6 manns besetning og som hvert år også i dag, jager sel i farvannet ved Svalbard, er en økonomisk-historisk relikte. Et utbytte på 50—100 sel i en sommer pluss verdiløse isbjørn-skinns står etter vår mening

* Leserne av denne beretningen, som er interessert i å sette seg nærmere inn i hvitfiskens opp-treden ved Spitsbergen og fangsten av den, kan henvises til Norsk Hvalfangsttidende no. 7, 1961 hvori er inntatt en artikkel av Per Øynes og Odd Lønø: «Hvithvalfangsten ved Spitsbergen». Artikkel er illustrert med 10 fotografier, et par tabeller og et kart som viser fangstplasser i årene 1945—1960. *Red.*

ikke i noe rimelig forhold til den uerstattelige skade som fangsten tilfører dyrelivet ved SO-Spitsbergen. I forhold til tidligere beskrivelser var ved våre undersøkelser antallet av nesten alle selarter overordentlig lite. Vi vil inntrengende henstille at der også for sel blir opprettet endel beskyttelsesområder i Svalbards sjøområde. — Når man betenker, at en eneste stor selfanger ved Labrador og Newfoundland i løpet av en sommer kan få 20—30 000 sel, blir det lille utbyttet som i dag oppnås ved Svalbard helt forsvindende.

5. *Ærfuglen* er heldigvis ennå meget allminnelig ved SO-Spitsbergen. Om våren finner man hundrevis av reder på øyene vest for Fremansundet og nord for Kvalpynten, og i det minste bryr isbjørnen seg på denne tid av året hverken om ærfuglen selv eller dens egg. Derimot blir eggene samlet i bøttestevner av besetningene på de små selfangerne. Her vil kanskje et forbud være på sin plass for å beskytte denne verdifulle og vakre fugleart.

De øvrige sjøfugl som måkearter, alke og lom er øyensynlig temmelig godt beskyttet på sine rugeplasser i fjellet, og det er ikke ennå noen fare for deres eksistens.

6. *Polar-reven* er meget sjelden på SO-Spitsbergens øyer. Vi så hver sommer bare en rev (en av dem var meget syk), også spor i nysne var sjeldne. Revene syntes å være sterkt desimert av de tidligere revefangere. Ved forfalte jakthytter fant vi mange feller. Øyensynlig er revene på Barents- og Edgeøya og Kong Karls Land så desimert at jakten ikke mer er lønnsom. Hvorvidt antallet rever i disse strøk nå er stor nok til at bestanden kan ta seg opp igjen, kan vi ikke bedømme.

I tilslutning til professor Bødels foranstående rapport inntas her de for tiden gjeldende «Bestemmelser om jakt og fangst og om fredning på Svalbard».

DYREFREDNING M. V. PÅ SVALBARD.
BESTEMMELSER OM JAKT, FANGST OG
FREDNING PÅ SVALBARD

Fastsatt ved Kronprinsregentens resolusjon
av 26. august 1955.

§ 1. Svalbard omfatter i disse bestemmelser også det tilhørende territorialfarvann.

Med fredning menes at det er forbudt å jage, fange, drepe eller skade vilt som omfattes av fredningen.

§ 2. *Rein, hare, moskusfe og hvalross* er fredet.

Isbjørn er fredet på Kong Karls Land med tilhørende territorialfarvann.*

§ 3. *Ræv* er fredet fra og med 15. mars til og med 15. oktober.

§ 4. Jakt og fangst og innsamling av egg og dun utenfor fredningstiden av de under § 5, 2. ledd og § 6, 2. punktum nevnte fuglearter er forbudt uten til forbruk på Svalbard og i Svalbardfarvannene.

§ 5. Følgende fuglearter er fredet hele året:

Ringgås eller gaul (*Branta bernicla*), hvitkinnet gås eller grønlandsgås (*Branta leucopsis*), rærkonge eller praktærflugl (*Somateria spectabilis*), sabine-måke (*Xema sabini*), polarsvømmesneppe (*Phalaropus fulicarius*), svømmesneppe (*Phalaropus lobatus*), stenvender (*Arenaria interpres*), polarløper (*Crocethia alba*), islandsneppe (*Calidris canutus*), myrsnipe (*Calidris alpina*), sandlo eller prestekrave (*Charadrius hiaticula*).

* I 1962 vil vedkommende departement fastsette nye, skjerpede fredningsbestemmelser.

Følgende fuglearter er fredet fra og med 10. juni til og med 20. august:

Kortnebbgås eller spitsbergengås (*Anser brachyrhynchus*), havelle eller isand (*Clangula hyemalis*), svartand (*Melanitta nigra*), ærfugl (*Somateria mollissima*), lomvie eller spissnebbet alke (*Uria lomvia* og *Uria aalge*), samt lundefugl (*Fratercula arctica*).

§ 6. På Bjørnøya er rype fredet hele året. På det øvrige Svalbard er rype fredet fra og med 1. mai til og med 20. august.

§ 7. Egg eller dun av fredet fugl må ikke tas bort fra redene i fredningstiden.

§ 8. Disse fangstmåter eller fangstredskaper er forbudt: Gift eller fotsaks (trampsaks) for alt vilt, garn og limpinner til fangst av fugl. De som legger ut selvskudd for isbjørn, må avmerke stedet, slik at det er tydelig for folk. Innen fangstfeltet forlates må alle utlagte selvskudd fjernes.

§ 9. Det er forbudt i tiden fra og med 10. juni til og med 20. august å løsne skudd i fuglefjell eller innen en avstand av inntil 1 nautisk mil fra samme. Likeledes er fløyting med skipsflytter innen en avstand av 5 nautiske mil fra fuglefjell forbudt i samme tidsrom, når ikke hensynet til skipets eller passasjerers sikkerhet gjør dette nødvendig.

§ 10. Når særlige grunner foreligger, kan departementet gjøre unntak fra bestemmelsene.

§ 11. Det er straffbart å overtre disse bestemmelser.

§ 12. Disse bestemmelser trer i kraft 1. november 1955. Fra samme dag oppheves forskriftene om fredning og om jakt og fangst av landpattedyr og fugl på Svalbard fastsatt ved kongelige resolusjoner av 27. mai 1938 og 24. februar 1939.

AFRIKA - NATURVÅRDENS «PROBLEM AREA»

I anledning av skiftstallare Bengt Sjögrens artikkel med ovenstående tittel, inntatt i årsskriftet 1960, har redaktøren av årsskriftet fra intendent *Kai Curry-Lindahl* mottatt et brev hvori han bl. a. skriver:

Det är inte riktigt att Parc National Albert invaderas av infödda stammar under våren 1960, och således är det även fel att belgiska myndigheter «av politiska skäl föredragit att icke inskrida». Först efter självständigheten den 1. juli 1960 uppsökte watutsi från Ruanda med sina boskapshjordar bergsgoril-

lornas domäner i nationalparken. De drevs emellertid därifrån av de kongolesiska nationalparksvakterna. Parc National Albert är ännu i dag helt intakt, för vilket vi under 18 månader arbetat mycket hårt och för vars skull jag nyligen varit i Kongo för förhandlingar med dess regering. Parken respekteras, men det kostar att hålla den, när all turism ligger nere. Problemet är alltså uteslutande finansiellt.

Antalet bergsgorillor kan inte beräknas annat än på ett ungefär, men de i artikeln lämnade siffrorna är klart i underkant. Det rätta antalet ligger nägonstans mellan 3 000 och 15 000 individer.

Låglandsgorillan har under hela den belgiske tiden varit totalfredad i Kongo och är så ännu. Där- emot decimeras den i (franska) Kongo.

Flodhästarna i Queen Elizabeth Park är inte ett lyckat exempel på vad författaren vill visa. Jag har varit «inblandad» också i denna fråga och ansåg redan från början (Uttryckt i ett Memorandum till IUCN 1957) att konklusioner och beslut om åtgärder därstädes vilar på felaktiga förutsättningar. Denna syn har numera börjat att vinna alltmer terräng.

Inte heller den i artikeln beskrivna situationen i Natal motsvarar de verkliga förhållandena. Jag kommer nära nog (oktober) just därifrån. Vegetationen visar inte några skador till följd av överbetning, och några vita noshörningar har inte skjutits. Däremot har några exemplar infångats och återinplanterats i Kruger National Park.»

Intendent Curry-Lindahl har dessuten gitt redaktören anledning til å innta efterföljande artikel fra Svenska Dagbladet for 20. desember 1961.

Ny giv för tropiska Afrika.

I början av innevarande sekel beräknades Afrika hysa 120 miljoner människor. I dag anses siffran vara 240 miljoner. Om 35 år torde detta antal ha fördubblats. Fördelat per kvkm blir den afrikanska befolkningens mängden inte särskilt stor jämförd med t. ex. europeiska förhållanden. Afrika upptas emellertid till stora delar av ökenområden, vilka mängden är oboeliga för människor, varför invånarantalet per kvkm i realiteten blir betydligt högre. Samtidigt som människorna i accelererande takt ökar i antal, föröder de med hjälp av sin boskap den miljö av vilken de i det långa loppet är helt beroende. Produktiva, förr blomstrande områden förvandlas genom tamboskapens betning och nedtrampning på kort tid till sterila öknar och halvöknar, där varken människor eller djur kan livnära sig. Mycket snabbt har denna förödande utveckling gått i tropiska Afrika, särskilt i dess östra delar, där man nu står på katastrofens brant, i synnerhet som länderna där knappast producerar annat än vad som kan baseras på den naturliga vegetationen. Det gäller m. a. o. att restaurera denna över vidsträckta arealer och att utnyttja den på ett för all framtid rationellt sätt. Detta kan aldrig ske utan samarbete med na-

turen, ett samarbete som måste grundas på ekologiska principer.

Det är närmast ofattbart att europeerna i Östafrika under c:a 100 års kolonialvälde varit blinda för den ohämmade naturförstörelse som genom afrikanernas boskap medfört att den produktiva marken trots enorma investeringar med förfärande snabbhet krymper i areal. Så vitt jag förstår är anledningen tvåfaldig. Dels har man slentrianmässigt och ensidigt baserat det huvudsakliga markutnyttjandet i Afrika på europeiska principer med tamboskap som den allena saliggörande köttproducenten, en åskådning accentuerad av att veterinärer och agronomer i Afrika utbildats för europeiska förhållanden och dessutom av att den sammanföll med afrikanernas traditionsbundna boskapskötsel; dels har man utgått ifrån att markförstörelsen i Afrika berott enbart på klimatfaktorer. Man har ej insett att tropiska Afrika utgör ett klimaxområde, där växter och djur lever i symbios i ett invecklat biosystem, skapat av miljoner års oavbruten evolution. Rubbas en eller flera beståndsdelar av denna högt specialiserade och produktiva biocoenos i balans, brytes konstruktionen snabbt ned. Visserligen genomgår Afrika just nu en torrperiod, men öknarnas landvinning beror uppenbarligen främst på mänskligt markmissbruk såväl i subtropiska som tropiska områden, under de senaste 500—600 åren.

Detta visas klart av förhållandena i nationalparker och reservat, där vegetationens och faunans nära nog ohämmade virilitet och avkastning kontrasterar på ett påfallande sätt mot den landskapliga ruin som utgör följderna av tamboskapens markutnyttjande, trots att de senare områdena hade bättre grundförutsättningar än reservaten, som ofta avsatts på ur produktionssynpunkt mindre gynnsamma marker.

När den som skriver dessa rader första gången (1951—1952) konfronterades med situationen i Kongo, var det slående att jämföra nationalparkernas enorma faunamyller i oförstörd vegetationsmiljö med intilliggande markers fattigdom, där en utarmad mark knappast skylande vegetation och halvsvältande boskapsjordar utgjorde anklagande utrops-tecken. Det framstod som uppenbart att de förra markerna var högproduktiva också ur mänsklig synpunkt, medan de senare utgjorde ett skriande bevis för att tamboskapen är missanpassad i tropiska Afrika; den tål inte miljön lika litet som miljön tål boskapen. Det kan omöjligen vara ekonomiskt att undan för undan utrota vilda hovdjur för att ersätta

dem med tamboskap, som ger mindre avkastning och därtill föröder den miljö vari den placerats och varav den är beroende.

När dessa kätterska tankar framfördes i Europa, fäste man till en början intet avseende därvid. Ej ens inom styrelsen för International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) lyckades jag vinna gehör. Men vid en biologisk konferens i Paris med hovdjurspecialister lystrade man. Närvarande var bl. a. fransmannen professor François Bourlière samt engelsmännen dr Frank Fraser Darling och dr E. B. Worthington, som senare blev verkningsfulla förkämpar för de nye ideerna. Darling reste 1956—1957 till Rhodesia och Bourlière 1957 till Kongo för att själva studera förhållandena. Båda återkom övertygade om att de vilda hovdjuren i tropiska Afrika kunde bli markens och människornas räddare. 1958—1959 arbetade Bourlière och jag tillsammans med belgiern dr Jaques Verschuren åter i Kongo, som i Parc National Albert äger tropiska Afrikas tätaste stammar av vilda djur i en ständigt högproduktiv vegetationsmiljö och därför utgör ett biologiskt nyckelområde av principiell betydelse. Vi återkom med ett material, som tillät vittgående slutsatser, alla pekande i samma riktning. Samtidigt började ett antal skickliga amerikanska zoologer att med Fulbrightstipendier arbeta i Uganda, Kenya, Tanganyika och Rhodesia, där de alla fann att situationen på ett än mer övertygande sätt än i det ännu inte så förstörda Kongo entydigt pekar på nödvändigheten av att omedelbart inom huvuddelen av s.k. marginal lands radikalt lägga om markutnyttjandet genom att satsa på vilda hovdjur i stället för på tamboskap.

Därmed var isen bruten. IUCN:s styrelse accepterade principens riktighet, den diskuterades allmänt vid ett symposium i Warszawa 1960, godkändes av FN, FAO och Unesco som direktiv till skrivaren av dessa rader för ett expertuppdrag i Kongo 1961 och framlades hösten samma år vid en konferens på högsta politiska nivå med de afrikanska staterna söder om Sahara. Denna konferens («Symposium on the Conservation of Nature and Natural Resources in Modern African States») avhölls i Arusha i Tanganyika 5—19 september, organiserades av IUCN, CCTA (Commission for Technical Co-operation in Africa South of the Sahara), FAO och Unesco samt stod under värdskap av Tanganyikas regering.

Vid sidan av de officiella regeringsdelegationerna från flertalet av Afrikas stater hade som särskilt inbjudna diskussionsledare och föredragshållare mobili-

serats det största antalet experter på tropiska Afrikas fauna och flora, som någonsin samlats i eller utanför Afrika. Därtill hade ett antal resestipendier för afrikanska biologer och naturvårdare ställts till förfogande av olika FN-organ, stater och enskilda organisationer. Sverige bidrog med u-landsmedel till att fyra afrikaner kunde närvara vid konferensen och dess exkursioner dels genom att direkt bekosta deras deltagande, dels genom att överta arrangörernas expenser för den som skriver dessa rader, därmed frigörande medel för ytterligare två afrikaner. Denna Sveriges ideella insats i Afrika väckte stor uppmärksamhet bland den imponerande skaran av vid konferensen närvarande internationella TV-, radio- och pressmän.

Man kan med fog säga att naturvårdskonferensen i Arusha markerar en vändpunkt för utvecklingen i tropiska Afrika. Ett överväldigande material från skilda länder i Östafrika samt från Kongo lades fram i klara översikter, ventilerades grundligt och accepterades i regel. Dock ej utan motstånd, särskilt från veterinärer av den gamla skolan, vilka tycktes oförmögna att inse den uppenbara och irreparabla markförstöring tamboskapen kontinuerligt åstadkommer. Det var symptomatiskt och verkningsfullt att dessa veterinärer bland sina egna gäng på gång vederlades av yrkesbröder, som särskilt ägnat sig åt fysiologiska och ekologiska problem förknippade med tamboskapen. Deras synpunkter anslöt enhälligt till de åsikter som framlades av botanister och zoologer.

Tanganyikas regering med premierminister Julius Nyerere i spetsen gjorde vid konferensen ett klart ställningstagande för de nya, på många sätt revolutionerande ideer naturvården framlade. I ett av Nyerere, Fundikira (Minister for Legal Affairs) och Tewa (Minister for Lands and Surveys) undertecknat manifest tillkännagavs att Tanganyikas regering till fullo insåg betydelsen av den vilda djurvärlden och dess miljö som en för landets naturtillgångar integrerande del, av vilken landets framtid och välstånd är beroende. Högtidligt förklarades att regeringen ämnade göra allt vad som står i dess makt för att bevara och utveckla dessa levande tillgångar samt att han hoppas på att samma grundsyn skall omfatta jämväl andra länder i Afrika. Som ett bevis på vilken vikt Tanganyikas regering tillmäter dessa frågor, tillkännagav Nyerere inför konferensen, att hans regering beslutat höja budgeten för Game Department med 40 proc., att ge nationalparkerna en tryggare legislativ bakgrund, att samma dag avsätta ytterligare en nationalpark (Ngurdoto National

Park), och att ändra namnet på ministeriet för «Lands and Surveys» till «Lands, Forest and Wildlife».

Detta manifest gjorde ett djupt intryck på närvarande afrikaner och följdes av ytterst positiva och uppmuntrande uttalanden av regeringsledamöter och officiella delegater från många länder, särskilt Sudan Uganda, Kongo (Léopoldville), Togo, Tchad, Dahomey, Senegal, Ghana och Nigeria.

Ett uppseendeväckande undantag från denna positiva inställning utgjorde Kenya. Dess officiella tystnad vid konferensen och dess åtgärd att 1961 skära ned anslagen för natur- och viltvård samt nationalparker motiverade en av dess delegater med att inför en häpen och mållös församling öppet anklaga sin egen regering för vanskötsel av Kenyas naturtillgångar och total oförmåga att bedöma och bemästra den katastrofala situation som sedan länge föröder landets viktigaste resurser.

Att flertalet av regeringarna i tropiska Afrika inser vikten av ett samarbete med naturen i stället för att motarbeta den inger framtidshopp, men som flera

ministrar i Uganda, Tanganyika, Kongo och Dahomey framhöll vid direkta förhandlingar, som under tecknad på uppdrag förde i resp. länder efter Arushakonferensen, gäller det nu för dessa regeringar att praktiskt applicera de nya teserna, att få också folken att acceptera dem och rätta sig därefter. Viljan därtill finns på styrande håll, men regeringarna är givetvis känsliga för hur väljarunderlaget reagerar för den revolutionerande nya given, som kullkastar hundraåriga traditioner. Härvidlag måste man handla försiktigt och på ett psykologiskt riktigt sätt samtidigt som flera rent tekniska frågor måste lösas, ty det råder ett stort svåröverbryggt gap mellan regeringarnas upplysthet å ena sidan och folkets djupt rotade traditionalism å den andra. En sådan omdaningsprocess tar tid. Samtidigt fortsätter markförstörelsen oavbrutet. IUCN och FAO gör nu allt som står i deras makt för att i samråd med resp. regeringar i tropiska Afrika omsätta rönen från Arushakonferensen i praktiska åtgärder, vilka om de utföres med säkerhet kommer att betyda en ny era för Afrikas livsmedelsförsörjning.

KONFERANSE OM UNDERVISNING I NATURVERNSPØRSMÅL I LONDON APRIL 1961

Av Ove Arbo Høeg

Siden midten av 1950-tallet har IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) hatt en särskilt Committee for Education, hvor Norden har vært representert av lektor Frede Lauritzen, København.

I komiteen ble det diskutert å dele den opp i underavdelinger for Vest-Europa, Øst-Europa, Nord-Amerika osv. Som et første skritt tok lektor Lauritzen initiativet til å få dannet en nordvesteuropisk gruppe og han arrangerte et møte i København i april 1960. På dette møtet var Danmark, Finland, Holland, Norge, Storbritannia og Sverige representert, med Thv. Kierulf som norsk deltager. Da IUCN i juni samme år hadde generalforsamling i Warszawa, godkjente man oppdelingen, men uttrykte samtidig ønsket om at man etterhvert skulle nå frem til å få opprettet en spesiell komité for hele

Vest-Europa. I Warszawa ble intendent Lars-Erik Esping, Stockholm, valgt til sekretær for den nordvesteuropiske underkomité.

Under møtet i København nevnte de britiske representanter at de gjerne ville arrangere det neste møte, og overensstemmende hermed utgikk det i januar 1961 innbydelse fra The Nature Conservancy til en konferanse i London i dagene 6.—7. april med etterfølgende to dagers ekskursjoner.

Deltagerne var: Fra Danmark R. Spærck og F. Lauritzen, fra Holland J. Goudswaard, D. Ruting og H. Wals, fra Norge O. A. Høeg, fra Sverige L.-E. Esping. Den finske representant N. Söyrinki, var blitt forhindret. Fra Belgia møtte E. J. J. Kesteloot som observatør. G. Treichel var tilstede som representant for IUCN's hovedsete, som nå er i Morges i Sveits (Vaud).

Juniper Hall Field Centre nær Dorking, Surrey.

Møtene ble ledet av professor W. H. Pearsall og som generalsekretær fungerte Mr. E. M. Nicholson. De ble holdt i The Nature Conservancy's hus ved Belgrave Square. Ved et av møtene var også flere til stede, bl. a. Sir Julian Huxley som observatør for Unesco, og Lord Hurcomb, president i Field Studies Council og Council for Nature. Alt var glimrende tilrettelagt og var preget av effektivitet, men samtidig av en usedvanlig hyggelig personlig tone.

Ved møtene ble det gitt rapporter fra de forskjellige land om hva som blir gjort i retning av utdanning og undervisning i naturvernsspørsmål, både som ledd i regulær høyskoleundervisning (University College, London, har 1-års Postgraduate Course i Conservation) og i skoler og alminnelig folkeopplysning. Det var ikke helt lett å gi en realistisk rapport fra Norge uten at inntrykket av underutviklet land skulle bli for sterkt.

Møtene varte fra 5. til 7. april. En ettermiddag ble vi tatt med til B. B. C.'s nye televisjonssenter, hvor det blir gjort et betydelig arbeid i forbindelse med programmer innenfor biologi og naturvern. Der var også en ekskursjon til en feltstasjon, Juniper Hall Field Centre (Dorking, Surrey), som ble åpnet i 1948. Likesom flere andre feltstasjoner administreres den av The Field Studies Council. Skjønt den ligger bare 20 miles, ca. 32 km, i rett linje fra Londons sentrum, er omgivelsene helt uten noen slags forstadsbyggelse. Stedet virker overraskende uberørt, med en rik flora og fauna i et landskap med variert geologisk oppbygning. Hit kommer 15-1600 unge mennes-

ker hvert år, de fleste mellom 16 og 18½ år; der kommer også noen eldre, deriblant folk som skal til universitetet eller høyskole, mens andre er studenter som kommer fra universitetet for å utføre et spesialarbeid. Fra mars til og med oktober er der kurser, de fleste på 1 uke, men noen få er lengere. De fleste er i biologi, men noen omfatter geologi, geografi o. a. Foruten sove- og oppholdsrom fins det bibliotek og laboratorium med tilstrekkelig utstyr for vanlig arbeid i forbindelse med feltkurser.

Den 8. og 9. april ble brukt til en ekskursjon til Norfolk. Transporten, som vesentlig foregikk i privatbiler, ble betalt av The Nature Conservancy, mens deltakerne selv betalte måltider og natteosji.

På veien besøkte vi Monks' Wood, et skogområde på vel 500 dekar (som er gjennomsnittet for Nature Conservancy's skogreservater, — mindre i Wales, større i Skottland). Her er vesentlig eik og ask, treslag som må ha vært dominerende over store deler av England den gang landet var skogkledd. Nå er det mest unge trær, men man forsøker å utvikle større bestand i en del av området, mens en annen del vil bli brukt til å vise den tradisjonelle utnyttelse i form av småskog, coppice, av hassel (som ble oppgitt å være den vegetasjon som per arealenheter gir et maksimum av materiale, til brensel, trekull, gjerdevirke o.l.). En del av arealet vil også bli avsatt for eksperimenter, ikke minst i forbindelse med økologiske undersøkelser over den meget rike insektfauna. Like utenfor skogområdet vil det nå bli bygd en forskningsinstitusjon til £ 120 000 for første byggetrinn; den er planlagt for en stab på i alt 60, men vil begynne med 30—40. The Nature Conservancy vil bruke den til forskning, eksperimenter og kurser, særlig for viderekomne studenter og for naturvernfunksjonærer, og dessuten vil den bli benyttet av University College, London.

Neste stopp var ved Woodwalton, et fredet myrområde (fenland) som nå holdt på å bli overvokset av or, vier og småbjørk. Dette var en følge av drenering og endrede bruksmåter. Der hadde vært en meget rik flora, som nå holdt på å bli helt fortrenget. Det hadde imidlertid vist seg at når trærne ble ryddet unna, fikk man tilbake plantearter som man visste hadde vært der før, men som nå tilsynelatende hadde vært forsvunnet. Her så vi The Conservation Corps i virksomhet. Dette er en organisasjon som fortjener litt nærmere omtale.

I 1958 ble det i Storbritannia stiftet et forbund av alle foreninger og selskaper som har til formål å

Conservation Corps of the Council for Nature i arbeid på Woodwalton Fen naturreservat, Huntingtongshire.

studere og bevare landets flora og fauna (i alt mer enn 260 foreninger med ca. 90 000 medlemmer). Det felles styre, The Council for Nature, realiserte straks en plan om å danne The Conservation Corps, en organisasjon av unge frivillige, som vil bruke sin fritid til legemlig arbeid som kan tjene naturvernformål i videste mening. På denne måten kan de støtte mange foretagender som ellers måtte forsømmes av mangel på penger og arbeidshjelp, og dessuten vil disse unge, som praktisk talt alle er fra byene, selv få et kjennskap til naturen som de umulig kunne få på noe annet vis. The Carnegie United Kingdom Trust ga finansiell støtte for de første år, brigadegeneral E. F. E. Armstrong ble utpekt til å organisere det hele, frivillige meldte seg i stort antall, og i februar 1959 begynte virksomheten. Dels har man arbeidet på steder som ikke ligger lengere fra byene enn at man kan bruke weekendene der, og dels har man partier ute på fjernereliggende steder for en uke eller mer. Her får de kost og losji gratis, men hver deltaker må nå betale 30 s. i uken som bidrag til å dekke utgiftene. Iallfall en del av reiseutgiftene blir betalt. Gjennomsnittsalderen er litt under 18, minimum 16, år.

For en nordmann vil det arbeidet som blir gjort, stundom se destruktivt ut. Det foregår ofte på steder hvor det er nødvendig å rydde bort småskog og kratt som kveler den opprinnelige vegetasjon på myrer, kritt-skrenter og lignende som har hucet en eiendommelig vegetasjon og et rikt insektliv. Arbeidet går derfor ut på å bringe tilbake en mer opprinnelig tilstand.

Ved Woodwalton var det en del unge gutter og piker som slet som bjørner med å rydde bort små-

skogen. For en erfaring det må ha vært for denne byungdommen å komme så nær jord og røtter under hardt arbeid i frisk luft! Som overalt hvor Conservation Corps er i virksomhet, ble det også sørget for at deltakerne så vidt mulig fikk se sitt arbeid i større perspektiv, som ledd i en plan; i det hele blir det lagt stor vekt på den oppdragende virkning av oppholdet. Dette stiller store krav til lederne.

For en nordmann, som fra sin hjemlige flora kjenner stor-ak, *Cladium mariscus*, som en av de store sjeldenheter, var det av interesse å se at den også her ble spart fordi den utgjorde et ledd i en tidligere vegetasjonstype. Kjempehøymol, *Rumex hydrolapathum*, var også av de plantene som fikk stå. Hvert eksemplar — det skulle være ca. 1050 av dem — var merket og nummerert av hensyn til en sommerfugl, som noen entomologer lager populasjonsundersøkelser på. Denne sommerfuglen er en innført, opprinnelig kontinental underart (*Lycaena dispar batavus*) av en art som døde ut i England for ca. 100 år siden.

Fra Woodwalton bilte vi videre til Blakeney på nordkysten av Norfolk.

Blakeney Point er en stor grusbanke, en norsk mil lang, med en grunn bukt på innsiden og sandbanker utenfor (med en stor flokk seler). Selve Blakeney Point har partier med flyvesand, her er sanddyner med marehalm, sandstarr og andre planter, her er saltenger og sumper, og i det hele tatt en eiendommelig vegetasjon, dessuten et meget rikt fugleliv. Det hele er nå fredet og eies av The National Trust. I over femti år har studenter fra London University College besøkt Blakeney, og en ukes

feltarbeid her utgjør nå et regulært ledd i studiet for botanikere. De bor i telt, men spiser i hus. Et gammelt livbåthus er blitt innredet som laboratorium. Feriefolk besøker nå stedet i stadig økende antall, så det vil antakelig bli nødvendig å innføre noen flere restriksjoner for publikums bevegelsesfrihet enn hittil.

Vi fortsatte til Hickling, nordvest for Great Yarmouth. Hickling Broad er en stor bukt, med omtrent 2 800 dekar åpent vann og like stort areal av sumpvegetasjon omkring. I de åpne deler drives adskillig seilspport, og der er en viss skipstrafikk, men i de mer bortgjemte bukter er det et overdådig rikt fugleliv, som er fredet (bl. a. over 400 svaner). Fra observasjonshytter som man kan komme inn i usett av fuglene, i ly av et gjerde, kan man studere fuglenes liv på nærmeste hold. Også flora og insektliv byr på mange arter av interesse. Beklageligvis har man fått atskillig av beverrotte her, en svær syd-amerikansk gnager (*Myocastor coypus*), som har spredt seg i England siden den i 1932 begynte å unnslippe fra pelsdyrfarmer og senere har formert seg sterkt, særlig i East Anglia (hvor det anslåes å være 200 000 av dem). Den viste seg første gang i 1950 i Hickling hvor den gjør en stor del skade på vegetasjonen.

Vår siste stans var i Flatford Mill Field Centre (hvor Constable levet og malte). Også dette stedet blir drevet av The Field Studies Council. Fra begynnelsen av mars til ut i novenber er det her et stadig innrykk av nye kull til 1-ukers kurser, mest i biologi, særlig økologi, men også geografi og annet. De fleste kurser er elementære og beregnet på skoleungdom over 18 år, samt studenter og lærere, men stedet er også åpent for spesialister. Her er bra utstyrte laboratorier, usedvanlig vakre oppholdsrum og omgivelser. En ukes kursuser koster £ 8 for kost og losji og veiledning.

Skulle jeg sammenfatte resultater og utbytte fra et møte som dette, kan jeg si at det offisielle resultat kommer til syne i de resolusjoner som ble vedtatt. Bl. a. ble det rettet en henstilling til Unesco om å gjennomføre en undersøkelse av den rolle som naturvern spiller og kan spille i undervisning på alle nivåer, fra småskolen og oppover, med særlig vekt på forholdet mellom undervisning og de praktiske naturvernproblemer. I diskusjonene var det fra flere hold blitt lagt vekt på betydningen av å legge til rette naturstudier i marken innenfor ungdomsorganisasjoner, og det ble vedtatt å understreke over-

for IUCN det trengende behov for en fast funksjonær ved IUCN's hovedkvarter til å ta seg av arbeid på dette felt.

Men viktigere enn resolusjoner er den personlige kontakt over landegrensene og det kjennskap den gir til andre lands problemer og arbeidsmåter. Spesielt har Storbritannia meget å lære oss, selv om forholdene der, som i andre tettbefolkede land, er sterkt forskjellige fra dem i Norge.

Überørt natur kan en neppe finne en eneste flekk av i Storbritannia, men det er imponerende hva som blir gjort for å ta vare på det som fremdeles fins av den rike flora og fauna og av landskaper som ikke enda er blitt omformet av industri og tettbebyggelse, selv om de gamle driftsmåter har satt sitt preg på dem.

Som i så mange britiske forhold kan en si at dette arbeidet støtter på ytterligheter av forskjellig art: På den ene siden finner det støtte i et stort antall entusiastiske amatører, som interesserer seg for en eller flere sider av naturstudiet og i folk som er glad i friluftsliv, hagestell og annen virksomhet som bringer dem i kontakt med naturen. På den andre siden har arbeidet å kjempe mot en annen, og langt større, del av befolkningen som oppfører seg som grisener når de våger seg fra sine byer ut på landet, — riktignok, og for så vidt heldigvis, helst til steder hvor det allerede på forhånd fins flest mulig av likesinnede. Overfor disse befolkningslag er en aksjon for friluftskultur og naturrett kanskje enda mer på plass enn hos oss. Den er da også blitt startet for lenge siden, og det med midler som må kunne gi ideer også til oss her i Norge. Denne slitaskjen på naturen fra en stor bybefolkning, sammen med trykket fra voksende byer, industri og annen praktisk utnyttelse av landet, gjør oppgavene kjempestore. Men arbeidet får god støtte, også fra parlaments- og regjeringshold.

The Nature Conservancy, som er det offentlige organ i alt som angår naturvernsspørsmål, ble opprettet i 1949 «for å gi vitenskapelige råd med hensyn til bevarelse av og kontroll med den naturlige flora og fauna i Storbritannia, for å opprette, vedlikeholde og styre naturreservater i Storbritannia, og vedlikeholde naturforekomster av vitenskapelig interesse, og å organisere og utvikle forskning og annen virksomhet som har med disse formål å gjøre». Budsjetten for denne statsinstitusjon balanserte i 1961 med 9 300 000 kroner. Bortsett fra administrasjon var utgiftene dels forbundet med na-

turresevatene, som ved utløpet av 1961 hadde et areal på 700 000 dekar, og dels med forskningsprosjekter som Nature Conservancy støtter.

Økologi (som kan defineres som vitenskapen om det gjensidige forhold mellom levende vesener og deres omgivelser) er et ord som stadig kommer igjen i den vitenskaplige virksomhet i forbindelse med naturvernet i Storbritannia. Det slår en nordmann at mens økologiske studier hos oss har vært konsentrert om områder som er så lite påvirket av mennesket som mulig, har en del (men også bare en del) av det økologiske arbeid i Storbritannia nettopp tatt mennesket med i betraktning som den viktige økologiske faktor det er i et tettbefolket land.

En annen sak som slår en, er at naturvernarbeidet regner med en sosial side av sin virksomhet og der ved griper noe lenger inn på området for det som vi her i landet ville syns ligger under friluftsansjonene. Dette er igjen noe som vi finner i flere tettbefolkede land, ikke minst i Danmark. I Stor-

britannia er det da også et naturlig samarbeid med The National Trust, samt med skogforvaltning o. a.

Karakteristisk later det også til å være at opplysningsvirksomhet på naturvernområdet i sterk grad er knyttet sammen med generell trening i zoologi og botanikk. Blant de institusjoner og organisasjoner som Nature Conservancy følger seg beslektet med og samarbeider med, er The Council for Nature, som ble nevnt ovenfor. Et tilsvarende trekk har man i Holland og ikke minst i Sverige, hvor SFU (Sveriges Fältbiologiska Ungdomsförening) med sine 2300 medlemmer ved årsskiftet 1960—61 er en sterkt voksende og aktiv organisasjon i nærmeste samarbeid med naturvernforeningen.

Vi har meget å lære her hos oss, og vi har behov for en ubegrenset mengde av arbeidskraft og arbeidsvilje, skal vi få tatt igjen noe av det forsmøtte. Vi ligger langt tilbake i forhold til de land som det er rimeligst å sammenligne oss med.

SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGENS ÅRSMÖTE I GÖTEBORG

Efter anmodning av Landsforbundets formann deltok jeg efter innbydelse som vårt Forbunds representant i årsmøtet i Göteborg den 27. mai.

Møtet ble ledet av SN's formann, Justitierådet Walin med intendent Esping som arrangør. Som representant fra Danmark møtte lektor Lauritzen.

Av formannens innledningstale kan nevnes, at SN har ca. 20 000 medlemmer, dessuten har det en ungdomsorganisasjon. SN har tillitsmenn i hvert län og det knytter videre til seg interesserte og spesialister i et «Forbundsråd» (representanter for nærstående organisasjoner) og «adjungerte styremedlemmer» (individuelle fagmenn) som kan tilkalles i særskilte spørsmål.

SN's medlemskontingent innbringer 250 000 kr. årlig. Årsregnskapet viste et underskudd på 27 000 kr., hvorav 12 000 kroner var anvendt til innkjøp av et område i Kävsjö i Småland. Walin håbet at «underskuddet skulle bli dekket efterhvert, men foreløpig er dette bare en forhåbning». SN's naturvernfond er på 10 000 kr., «det bør økes».

Forhandlingene var forøvrig spesielt viet «Stran-

den och Markexploateringen» med foredrag av länsarkitekt F. Lindström og lantmätare Claes Mattsson. Særlig Mattssons foredrag om oversiktlige generalplaner for kystområder, var av meget stor interesse, ikke minst for oss her i Norge hvor vi har grunn til å være bekymret over den holdning friluftsrådene iblandt inntar til naturvern-opgavene. Jeg antar at en planmessig fremgangsmåte basert på hensyntagen til de forskjellige interesser som gjør seg gjeldende, må være egnet til også hos oss å nærme synsmåtene til hverandre.

Under møtet ble det overfor meg gitt uttrykk for den forferdelse og forbauselse man føler i Sverige over den norske politikk i rovdylrspørsmålet, med den stadig pågående utryddelse med støtte i blant annet kommunale skuddpremier.

Til en rekke fortjente menn i naturvernet ute i distriktene ble ved festen på Långedrag utdelt SN's plakett, og formannen justitierådet Walin uttalte: «Forståelsen for naturvernet begynner så smått å gjennensyre vårt offentlige liv.»

Fridtjov Isachsen.

NATURVERN KONFERANSE I STOCKHOLM

Til Svenska Naturskyddsföreningens årlige konferanse blev også i år nabolandenes naturvernorganisasjoner innbudt. Konferansen var den 8. i rekken, den ble holdt 24. og 25. november. Det var som tidligere år satt opp et udmerket program, hvorunder for den svenske natur meget viktige spørsmål ble diskutert.

Møtene, der som tidligere blev holdt i Vitterhetsakademins hørsal, blev ledet av Svenska Naturskyddsföreningens formann, justitierådet Gösta Walin. Salen var fullsatt av en interessert forsamling på over 200 personer, da formannen ønsket velkommen og åpnet møtet. Fra Danmark, Finland og Norge møtte i alt 5 mann. De møtende representerte dels offentlige myndigheter, dels var det utsendinger fra länenes naturvårdsnemnder og fra private foreninger, og også private interesserte. For at man skal få et inntrykk av hvor stor betydning man i Sverige tillegger disse konferansene kan nevnes at det blandt de over 200 deltagere var 12 professorer, 15 länsarkitekter, 21 länsjägmästare og överjägmästare og 7 general- eller överdirektörer ved forskjellige offentlige institusjoner.

Efter at Naturskyddsföreningens intendent Lars-Erik Esping hadde gitt en oversikt over viktigere hendelser i 1961 med hensyn til «naturvården» — den inneholdt så meget, at en nordmann måtte bli imponert, holdt länsarkitekt Sverker Erichs foredrag om «Planlegging og gjennomføring av planmessig utnyttelse av grustak». — De mellem- og sydsvenske grusåser er meget fremtredende og vakre dannelser i landskapet, og man arbeider meget for at de ikke skal bli ødelagt ved det kolossale og stadig økende forbruk av grus. Der er ingen lovregler ved hvilke man kan begrense rovdriften på grusåsene. Man har fått reddet endel ved fredning, men faren for mere ødeleggelse er der til stadighet.

I Norge er ikke slike grusåser så fremtredende, men som oftest frembyr heller ikke hos oss grustakene noe skjønt bilde. Verst er det når sten- og grustak ligger lett synlige fra alfarvei. Heller ikke vi har passet på å få lovregler som kan hjelpe oss mot slike sår i naturen. Stenbruddene langs Nesodd-landet f. eks. er så altfor synlige fra turistbåtene som stevner inn eller ut fjorden, bruddene som sees langs riksvei 40 gjennom Vestfold er heller ingen prydd, for ikke å snakke om Frantsefoss Bruks 2 kolossale stenbrudd i Bærum.

Justitierådet Walin redegjorde for den overenskomst som er kommet istand angående Vannkraftutbyggingen. Den har foreløpig bragt litt ro i sinnene, men så helt sikre på å få beholde imponerende fosser og vakre vassdrag kan vel svenskene neppe være.

Et emne som ikke var mindre interessant for oss norske var det foredrag om naturvårdens organisasjon som blev holdt av generaldirektør i Rikets allmänna kartverk, Börje Lundgren. Han har deltatt i utarbeidelsen av «1960-års naturvårdsutredning». Denne meget viktige sak blev utdypet ved innlegg av landshövding Gösta Elfving, generaldirektør i Skogsstyrelsen Erik Höyer og professor Carl Malmström. Foredragsholderen poengterte at en ideell organisasjon bedre enn en statlig kan drive opplysning og propaganda. Men den må ha offentlig støtte. Han fremholdt også at vil man ha en effektiv «naturvård» kreves det store beløp, det vil også kreve midler til skjøtsel og undersøkelse av nasjonalparkene. Han antydte følgende organisasjon i 3 trinn: 1. Kommunene må gjøres aktive i naturvernet, 2. Länsstyrelsenes befattning med naturvernet bør utvikles mere bl. a. ved å få flere folk til å ta seg av saken både på det biologiske og det juridiske område. 3. Så må det være et administrativt sentralorgan som skal ha den samlende oversikt og som får å forhandle med staten. Generaldirektør Höyer var bl. a. enig i at det bør være et statlig sentralorgan med representanter for skogbruk, jordbruk, jegere og fiskere, fritidsfolket, viltforskningen og naturvidenskapene.

Dette viste sig å være et brennaktuelt område, der var mange interessante innlegg i debatten, det blev bl. a. også fremholdt at det må bli naturvernkonsulenter i hvert län, og disse må holde kontakt med skolene, så der kan bli undervisning også om naturvern.

For en norsk naturverner var diskusjonen av aller største interesse. Men når en tenker på hvor kort vi er kommet på dette området i Norge var det lite hyggelig å trekke sammenligninger.

Fru Anne von Hofsten fra Sveriges Fältbiologiska Ungdomsförening foreslo i et kortere innlegg at der burde innføres en «naturvårdens dag» over hele landet. Hun redegjorde for hvordan hun mente et slikt arrangement burde ordnes for at nytten skulde bli størst mulig.

Dagen blev avsluttet med en hyggelig fellesmiddag.

Første innlegg neste dag var av intendenten L.-E. Esping, som stilte spørsmålet: Utnyttes de tilgjengelige anslagen for naturvårdsåtgärder? Den i 1953 vedtatte nye naturskyddslag forutsetter at der ydes erstatninger når grunneieren lider tap ved en fredning. I løpet av 7 år blev det av statsmidler bevilget ialt 600 000 kroner til dekning av slike mulig opstående erstatningskrav. De største beløpene av dette er gitt som erstatning for fredning av 4 grusåser. Der gis imidlertid også bidrag til undersøkelse av områder som det er tale om å frede eller som er fredet. Av andre tilveiebragte midler har man for ca. 195 000 kroner kunnet sikre deler av Kävsjö mosse i Jönköpings län, Horns udde på Öland, en lyngheide og et kulturlandskapsområde i Kristianstads län.

For å kunne nytte Strandlovens bestemmelser blev det de første årene bevilget 800 000 kroner årlig, i de siste årene er beløpet redusert til 25 000 kroner året. Med hensyn til Strandlovens bestemmelser beklages det at der gis så altfor mange dispensasjoner fra bestemmelsene om hyttebebyggelse o. l. — til tross for at der altså foreligger midler til bruk som erstatning, når andragender om dispensasjon blir nektet.

De to siste foredragene var viet utferdsfolkets interesser og rettigheter i skog og mark. General-

direktør Höyer redegjorde for hvorledes og i hvilken utstrekning kronoparkene stilles til fritidsfolks bruk. Der opparbeides stier, parkerings- og campingplasser, veiledende skilter settes opp o. s. v. Ved hjelp av karter viste han hvorledes dette gjøres — og hvor det er gjort, og det var sannelig ikke lite. Dette koster selvsagt endel. Der er ialt anvendt ca. 500 000 kroner til slike arbeider. Man fikk i det hele forståelse av med hvilken interesse generaldirektøren går inn både for «naturvård» og for å gjøre statens skoger til yndede og velskikkede utferdssteder — for å imøtekomme den stadig økende utferd fra byene og «tät-ortene».

Siste innlegg var ved Justitieråd Walin, som i ord og vakre lysbilder viste gode og mindre gode sider ved den økende bilisme og det stadig mere omfattende friluftsliv.

Efter et par dager tett besatt med foredrag og diskusjoner om de mangesidige naturvernproblemer i et land, som man vet — og meget sterkt føler ligger foran oss på denne siden av Kjølen på dette område, er man i grunnen ikke så svært høi i hatten. Man ønsker at det stod til rådighet en stab av interesserte medhjelpere som kunne settes i sving — og midler så de gode ideer kunde realiseres. Her er så uendelig langt igjen. Efter snart 50 års arbeide, har man nesten følelsen av å stå ved begynnelsen.

T. K.

VII. KONFERANSE AV CIPO

(Conseil International pour la Preservation des Oiseaux)

Efter innbydelse fra formannen i den norske seksjon, dr. Yngvar Hagen, holdtes i dagene 19.—24. juni 1961 en konferanse i Stavanger i den europeiske seksjon.

Der møtte representanter fra de nasjonale seksjoner i Belgien, Danmark, England, Frankrike, Norge, Sveits, Sverige, Tyskland og Østerrike — dessuten møtte representanter fra International Wildfowl Research Bureau (IWRB), Conseil International de la Chasse, Union Internationale des Sciences Biologiques, Union International pour la Conservation de la Nature et de ses Resourc (UICN). En utsending fra Der Luxemburger Landesverband für Vogelkunde og formannen i Landsforbundet for Naturvern var til

stede som observatører, den sistnevnte også som foredragsholder.

Møtene blev holdt i Hotel Atlantic, hvor også samtlige var innkvartert.

Formannen i den norske seksjon, dr. Hagen åpnet forhandlingene i en hilsningsstale og ønsket alle velkommen til Norge og til møtet. Forøvrig var alt tilrettelagt på en udmerket måte av direktør Holger Holgersen.

Da presidenten for den europeiske seksjon, Dr. Boje Benson skriftlig hadde meddelt, at han ønsket å bli avløst fra sitt verv, blev til ny president valgt professor Dr. Sven Hörstadius, Sverige. Han overtok så ledelsen av forhandlingene; til vicepresident blev

valgt Dr. G. v. Rokitansky, Østerrike. Som sekretærer fungerte Miss Ph. Barclay Smith, England og intendent Kai Curry-Lindahl, Sverige.

Det var et imponerende program som var satt opp for den uken konferansen skulde vare.

Forhandlingene foregikk vesentlig på engelsk, delvis også på fransk og tysk. — Her skal nevnes noe av de for oss norske viktigste saker:

Der blev gitt meddelelse om i hvilken utstrekning Fuglefredningskonventionen vedtatt i Paris i 1950 var ratifisert; av diskusjonsemner bør nevnes Oljeskadene, Vassdragenes forurensning, Fuglearter som er en trusel for andre fuglearter, f. eks. svingen (*Larus argentatus*), Beretning fra det internasjonale Wild Fowl Research Bureau bl. a. om den overhåndtagende formering i Østerrike og Øst-Tyskland av knoppsvanen (*Cygnus olor*), den gjør stor skade i kornakrene, videre Vårjakten og den omfattende jakt langs Atlanterhavskystene under trekktiden av sjø- og kystfugl, Pestisidens virkning på fuglene, Beskyttelse av sjeldne rovfugl, Metoder for bedre å lære jegerne å kjenne forskjellen på de enkelte rovfuglarter, Fangst av småfugl i Belgien og handelen med europeiske småfugl til burfugler, Skolene og vern om fuglene, Beretning ang. europeisk samarbeide for naturvern — i alt inneholdt programmet 22 punkter.

Som konklusjoner av debattene om de enkelte saker blev der vedtatt en rekke resolusjoner og forslag.

Med hensyn til rovfuglene, hvorav mange har vist en betenkelig tilbakegang i antall i Europa, blev det henstillet at der settes i gang øket opplysning om deres utseende og levesett, og at den feilaktige oppfatning søkes gjendrevet, at de gjør så stor skade. Ellers kan nevnes resolusjon angående samarbeide mellom UICN og CIPO og Europarådet, resolusjon om forholdene i Kongos nasjonalparker (se artikkelen side 28), om tørrlegging av de store sumpstrekninger Marismas ved Guadalquivir, hvorav endel bør bevares som fuglereservat på grunn av deres store betydning for tusenvis av svømme- og vadefugler, området ansees for å være Vest-Europas rikeste, videre om at den planlagte tørrlegging og opdyrking ved Baie de l'Aiguillon i Vendée må bli endret, så i det minste områdets største del kan bli liggende i sin nuvæ-

rende tilstand, da det er et usedvanlig gunstig og sterkt benyttet hvileområde for en lang rekke trekkfugler, vesentlig vade- og svømmefugler, fra Nordvest-Europa. Man besluttet videre å sende en inn-trengende henstilling til den belgiske regjering om å ta slike forholdsregler, at den sterkt utbredte og forkastelige fangst på trekk av småfugl, som i hjemlandene er fredet, må bli forbudt, og til den svenske regjering blev det besluttet å sende en henstilling om å sørge for at det verdifulle Svaipaområde i Lapp-land, som er truet av vassdragsreguleringer, ikke blir ødelagt, det ansees å være det viktigste tilholdssted for Nordvest-Europas arktiske og subarktiske fuglearter.

Konferansen besluttet også å gi sin støtte til den resolusjon som IWRB vedtok i Paris i april 1961; den gikk ut på å fremholde for nasjonale og internasjonale militære og sivilforvaltninger faren for fuglelivet at flymaskiner flyver for lavt over ruge- og hvileområder for trekk- og standfugler. Der må vedtas en almindelig overenskomst mellom alle europeiske land hvori det forbyr overflyvning av slike områder: 1. I det hele tatt ikke av helikopter, 2. ikke lavere enn 500 m for propellfly og 3. ikke lavere enn 1000 m for jet-fly, og i intet tilfelle må lyd-muren passerer over slike steder.

Til avveksling fra de daglige innendørs forhandlinger blev det en dag gjort en utflykt — dessverre i regn og nesten storm — på en fiskeskøyte ut til Rott, hvor man fikk se endel av sjøfuglene der. Det blev en frisk tur, men den endte gemyttlig ved en hyggelig lunsj på restaurant Hummeren i Tananger. St. Hans-aften var det arrangert en fjordtur, som nok falt mere i manges smak, i pent stille vær ombord på en av fjordbussene. Og en eftermiddag samledes man ute på Ledaal, hvor dr. Holgersen viste en vakker farvefilm av fuglelivet nordpå, og formannen i Naturvernforbundet kåserte om «Naturvern i Norge» illustrert med farvelysbilder, hvorefter Rogaland Naturvern innbød til forfriskninger i de vakre værelser fra Kielland-familiens tid.

Arrangementet sluttet med en 2 dagers utferd inn til Ryfylke, gjennom Røldal, Hardanger til Dyranut på Hardangervidda, hvor konferansen blev avsluttet.

T. K.

NATURVERN RÅDET I 1961

Ved kgl. resolusjon av 13. oktober 1961 blev følgende oppnevnt som medlemmer av Naturvernrådet for tiden inntil 30. juni 1964 (varamennene er føyet til i parentes): Professor ved Norges Lærerhøyskole dr. Olav Gjærevoll, formann (professor ved Universitetet i Bergen, dr. Knut Fægri), jaktkonsulent, leder av Statens Viltundersøkelser, dr. Yngvar Hagen, Vollebekk, (fiskerikonsulent Sven Sømme, Molde), rektor ved Eikeli Kommunale høyere almenskole i Bærum, Sven Føyn (generalsekretær i Den norske Turistforening Toralf Lyng), sekretær hos boligrådmannen i Oslo, John Johansen (formann i Norsk Skog- og Landarbeiderforbund Klaus Kjeldsrud), skogdirektør dr. Alf Langsæter, Oslo, (Statsskogsjef Eyvind Wisth) og fylkeslandbruksjef Kr. S. Aasmundstad, Gjøvik (landbrukskonsulent i «Norsk Hydro» R. D. Tønnesson). — Da fiskerikonsulent Sømme avgikk ved døden 2. desember 1961, blev ved kgl. res. av 26. januar 1962 forsøksleder ved Statens Viltundersøkelser Hjalmar Munthe-Kaas Lund, Vollebekk oppnevnt som ny varamann. Som Rådets sekretær har fungert naturverninspektør Kristen Krogh.

Som følge av oppnådd aldersgrense ble rådets tidligere formann forstkandidat Thv. Kierulf fritatt for vervet som medlem og formann av rådet fra nyoppnevningen 13. oktober.

Naturvernrådet har til Kirkedepartementet innsendt følgende rapport, som Landsforbundet har fått departementets samtykke til å ta inn i årsskriftet.

Rådet har hatt 3 møter: 13. februar, 18. september og 21. november, det siste etterat nyoppnevning av rådet var foretatt.

Rådet har hatt en befarung til Prestrødkilen ved Tønsberg og til Øvre Rød og Dirhue på Tjøme 15.

mai. I denne deltok Kierulf, Gjærevoll og Isachsen samt naturverninspektøren. Formannen Kierulf og naturverninspektøren hadde dessuten en befarung til Helgeroa m. fl. steder i Brunlanes den 13.—14. mai.

De større saker rådet har behandlet, er følgende:

Naturverninspektørens forslag om *opprettelse av natur- og nasjonalparker* i Norge og alminnelige bestemmelser for dem. Rådet er stort sett enig i forslaget, som skal bearbeides og legges frem igjen senere.

Fokstumyrfredningen. Forslag til nye bestemmelser og mulig utvidelse av området er drøftet. Etter det som fremkom under en befarung som naturverninspektøren deltok i, fant en ikke å ville anbefale noen utvidelse. Endelig forslag til ny kgl. resolusjon ble så vedtatt i møtet 21. november og sendt departementet.

Fredning av urskog i Hove skog, Lisleherad. Rådet vedtok å få grensene for feltet oppgått, det ble gjort i juli av naturverninspektøren sammen med eieren. Senere har en fått skogen på feltet taksert av autorisert skogtaksator, og en venter nå på resultatet av denne for å kunne ta opp videre forhandlinger med eieren.

Børgefjell. Revidert forslag til fredningsbestemmelser ble vedtatt i møtet 18. september. Etterat formannen (Gjærevoll) og naturverninspektøren hadde drøftet spørsmålet om administrasjon i et møte med representanter for Kirkedepartementet og Direktoratet for statens skoger den 20. november, ble endelig forslag til opprettelse av naturpark i Børgefjell utformet og sendt departementet.

Rondane. Etterat endel uoverensstemmelser var klarlagt på et møte naturverninspektøren hadde med fjellstyrene i oktober, ble endelig forslag til opprettelse av nasjonalpark i Rondane vedtatt på møtet 21. november og deretter sendt departementet.

Av andre fredningsaker har rådet behandlet Dirhue på Tjøme, Presterødkilen ved Tønsberg og Øvre Pasvik, men endelig forslag er ikke drøftet. Fredning av Østensjøvannet i Oslo er også drøftet, og rådet mener at fredning etter naturvernloven er tvilsom i et slikt tilfelle, og at administrativ fredning må være tilstrekkelig.

Rådet har videre behandlet saken om *fredning av områder på statens grunn mot hyttebygging*. En mener at hyttebygging må konsentreres i enkelte områder, og at større områder på statens grunn bør være

fri for hyttebygging. Henvendelse om dette er gjort til Direktoratet for statens skoger.

Etter anmodning av Kirkedepartementet har rådet uttalt seg om *fredning av ørn*. En mener at spørsmålet om fredning av kongeørn og havørn bør stilles i bero til det foreligger et bedre faglig grunnlag for saken, mens en derimot anbefaler at totalfredning av fiskeørn gjennomføres straks.

Forslag om fredning av vassdrag er ikke behandlet da en mener at den offentlige «Undersøkelseskomiteen

vedr. fredning mot vassdragsutbygging» først må komme med sin innstilling.

En rekke saker om vassdragsreguleringer er motatt til uttalelse. De fleste har vært mindre viktige saker, som en ikke har funnet å ville bemerke noe til. Når det gjelder overføring av Glomma til Rendalen, har rådet påpekt at den ikke må berøre selve Jutulbugget, som er fredet.

Endel mindre saker om reklameskilter, fredning av trær o. l. er besvart av formannen.

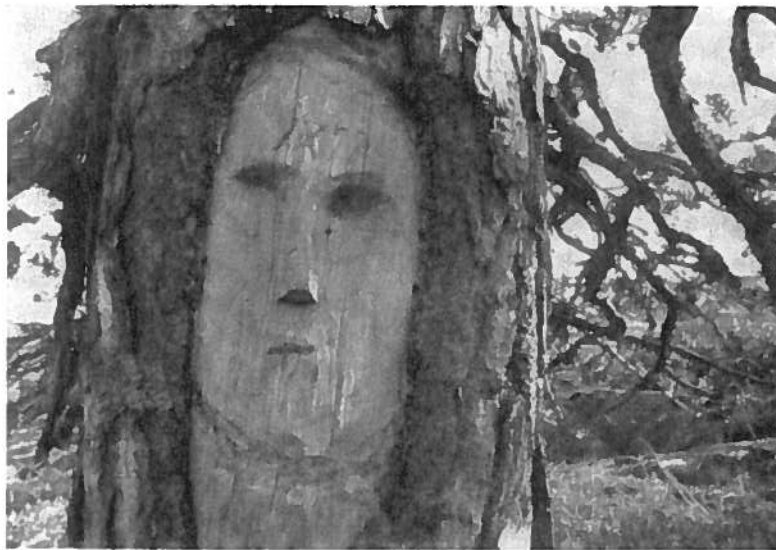
DEN GAMLE FURUA PÅ BROKEFJELL

Etter forslag av Olav O. Nordbø d. c. fra Kilen i Vesttelemark og med samtykke av Brukseier Niels Frederik Aall, Ulefoss, som grunneier, ble en gammel furu på Brokefjell i Kviteseid fredet ved Kirkedepartementets bestemmelse. Nordbø skriver at furua, som står på østsiden av Brokefjell nesten oppe i skoggrensen, er $7\frac{1}{4}$ m høy, har en diameter i brysthøyde på 38 cm og antas å være ca. 300 år.

Det som gjør at denne furua er noe utenom det vanlige er det mannsansikt som er skåret ut i stammen. Om dette skriver Nord-

bø: «Den som har skore ut ansiktet er antagelig Sterke-Nils. Det er innskore et tall i pannen på biletet: I X 77, men dette er sannsynlig skore seinare. Sterke-Nils (Nils Olsen) skal på sin tid ha vært landets sterkeste mann, «det er skrivi ei bok om han og kreftine hans . . . Det er mange kjempetak etter han. Et karstykke må nemnast: Ein gong han var i skogen, råka han på en bjørn, den jek på han. Da slos han med bjørnen og drap den. Det var nok i nærleiken til denne furua, og vonleg var det da han skar ut ansiktet. . . .

Nils var flink til å bruke både øks og kniv.»

LANDSFORBUNDET FOR NATURVERN I NORGE

Beretning for 1961

Styret har i 1961 bestått av professorene Ove Arbo Høeg og Fridtjov Isachsen og forstkandidat Thv. Kierulf. Det har i møter og dels skriftlig, dels pr. telefon behandlet en rekke saker og også holdt fellesmøte med styret i Østlandske Naturvernforening. Av viktigere saker som er behandlet nevnes:

Beslutning om å la utarbeide en fullstendig fortegnelse over fredete områder og enkeltforekomster over hele landet. Den vil bli ordnet fylkesvis og såvidt mulig kronologisk etter det år fredningen ble besluttet. Fortegnelsen vil bli tatt inn i årsskriftet for 1962. Tidligere har en slik fortegnelse vært inntatt i årsskriftet for 1935.

I anledning av at det om få år vil være 50 år siden Landsforbundet ble stiftet, har styret henvendt seg til Poststyret og foreslått at det det år utgis en serie frimerker med motiver fra norsk natur, fortrinnsvis av formål som er eller bør bli fredet. Poststyret har velvillig meddelt, at det er interessert i saken, og har bedt om forslag til motiver.

I årsskriftet for 1960 er (side 26—36) inntatt en artikkel av mag. scient. Ottar Jøssang: «Nye forslag om naturfredningen i Pasvik», hvori foreslås fredet et område på ialt 134 km². Dette forslag har

styret oversendt Naturvernrådet med sin beste anbefaling. — I det område som tidligere er foreslått fredet, har Statens skogvesen gitt ordre om at der ikke skal foretas noen slags skogsdrift. Planen om en mellomriksvei fra Finland østover nordenom Ellenvand frem til veien langs Pasvikelven kan imidlertid komme til å influere på en fredning her. Fredningen av dette område er derfor ennå usikker. Det er bl. a. dette forhold som har medvirket til at styret støtter herr Jøssangs forslag.

Styret har påny diskutert spørsmålet om utgivelse av et medlemsblad, idet man er av den mening, at et medlemsblad både er ønskelig og nødvendig. Der er imidlertid ikke truffet noen endelig beslutning, vesentlig fordi spørsmålet om Landsforbundets omorganisering og opprettelse av et eventuelt kontor for dette, bør være ordnet før medlemsbladet settes ut i livet.

Styret har videre behandlet en rekke fredningsforslag og gitt uttalelse om endel planlagte vassdragsreguleringer.

Det har vært i stadig kontakt med kretsforeningene, uttalt sig om spørsmål de har forelagt det og har på forskjellig måte søkt å stimulere deres

*Plansjef Strom
(i lys jakke) redegjør
for Østensjøplanen;
videre mot høyre:
Gemzøe og Esping.
Kierulf no. 2 fra
venstre. FOTO: OMBERG*

Ved Ulstrupvannet. Skogchef Vaa (til venstre for furuen) redegjør for skogvesenets skogbehandling, for dets naturvernarbeide og for dets arbeide til friluftfolkets triwsel. T. K. 7. 10. 1962

virksomhet. Bl. a. er småskriftet «Ormtjernkampen Villmark» sendt til kretsforeningene med forslag om å sende den til medlemmene.

Beklageligvis har hverken Agder eller Troms Naturvernforeninger vært i funksjon. Ved forbundets planlagte omorganisering håper vi at det kan bli rettet på dette.

Landsmøte ble holdt i Oslo 6. oktober. Fra kretsforeningene møtte: Fra Østlandske Naturvernforening førstebibliotekar P. Kleppa og journalist A. Omberg, fra Rogaland Planteskoleeier Arne Bryne og disponent John Andreassen, fra Vestlandske dosent Ulf Hafsten og konservator J. F. Willgohs, fra Trøndelag kontorsjef Einar Møller, konservator Svein Haftorn og naturverninspektør Kristen Krogh og fra Sør-Varanger Naturvern lærer Trygve Laudal. Landsforbundets styre møtte fulltallig. — Etter innbydelse deltok dessuten fra Danmark ekspedisjonssjef Knud Gemzøe og fra Sverige intendent Lars-Erik Esping. — Møtet ble ledet av formannen Thv. Kierulf.

Møtets viktigste diskusjonsemne var et forslag til omorganisering av Landsforbundet fremsatt av to komiteer, som var oppnevnt på årsmøtet 20 mai i Østlandske Naturvernforening (dette spørsmål inngikk imidlertid ikke i komiteens mandater). Lovforslaget var på forhånd sendt alle kretsforeninger. Som ventet ble det en livlig diskusjon — med det resultat at det ble nedsatt et lovutvalg til å arbeide videre med lovforslaget på grunnlag av de uttalelser som

var fremkommet. Følgende ble valgt: Omberg fra Østlandske, Andreassen fra Rogaland, professor Gjærevoll og naturverninspektør Krogh fra Trøndelag, generalsekretær Lyng og oberstløytnant Jørgensen som representanter fra forslagstillerne og Kierulf for Landsforbundet. Utvalget har holdt en rekke møter. I sitt siste møte 21. november ble man enige om et forslag til nye lover for en landsforening (et landsforbund). Dette forslag skal — etter å være behandlet av Landsforbundets styre, sendes til kretsforeningene for så å forelegges et ekstraordinært landsmøte høsten 1962.

I forbindelse med forslaget om en ny organisasjonsform ble det på landsmøtet gitt opplysning om propaganda-aksjonen «Bruk Naturvet» mot papirsølet i naturen som en rekke naturinteresserte organisasjoner med Den norske Turistforening i spissen hadde planlagt. — Under denne aksjon var det tenkt iverksatt en «kronerulling» dels for å øke interessen for vern om naturen, dels for å skaffe flere medlemmer til landsforeningen, men også for å skaffe midler til aksjonens virksomhet. Ledelsen av aksjonen har fått tildels betydelige bidrag fra organisasjoner, institusjoner, firmaer og fra Oslo kommune. Det kontor som aksjonen har opprettet vil — når aksjonen er slutt, bli tilbudt Naturvernforbundet.

Landsforbundets styremedlemmer, som har fungert siden forrige landsmøte i 1956 ble gjenvalgt og til revisor ble gjenvalgt frøken Sigrid Skjønberg.

Tilslutt ga de to representanter fra søsterorganisasjonene i Danmark og Sverige korte rapporter om naturvernets stilling i de to land, og naturverninspektør Krogh ga en oversikt over sitt arbeide med opprettelse av en landsplan for nasjonal- og naturparker. — Møtet ble deretter hevet.

Dagen ble avsluttet med en fellesmiddag på hotell Continental, hvortil som gjester var innbudt skogsjef Arne Vaa og skogforvalter Bj. Mjaaland i Oslo Skogvesen, og fra Kirke- og Undervisningsdepartementet sekretær Lundschien.

Neste dag, lørdag 7. oktober, dro landsmøtets deltagere på utferd — først til Østensjøvannet, hvor plansjef Strøm i Oslo kommune redegjorde for den plan som er utarbeidet for dette interessante om-

råde med friarealer, plante- og fuglereservater m. v. Derfra kjørtes om Ulsrudvannet rundt Nøklevannet til kommunens bevertningssted Rustadsaga, hvor vi var Kommunens gjester til en lett lunch. Så fortsattes over Abildsø til Maridalen med en kort befarings av det sydligste av skogvesenets skogreservat Vaggstein-kollen.

Etter innbydelse av kommunens skogutvalg kjørtes tilslutt opp til Frognerseteren, hvor Skogutvalget ga en utmerket middag som avslutning på de to dagers møter, diskusjoner og utferder.

Styret vil uttale sin hjertelige takk for de mottatte bidrag, ikke minst for Saugbrugsforeningens i form av gratis papir og kartong til årsskriftet.

REGNSKAPSEKSTRAKT FOR 1961

VINNINGS- OG TAPSKONTO 1961.

Inntekter:		
Statsbidrag 1961		5 000,00
Andre bidrag:		
Norsk Hydro	2 500,00	
Utenriksdepartementet	<u>1 600,00</u>	
		4 100,00
Annonser i årsskriftet		3 600,00
Medlemskontingenter:		
Sor-Varanger 1959	108,00	
Rogaland 1960	226,00	
Nordland »	42,00	
Trøndelag 1959 og 1960	339,00	
Vestlandske 1960	142,00	
Østlandske 1961	<u>846,00</u>	
		1 703,00
Salg av årsskrift, brosjyre m. v.		1 384,70
Renter:		
Creditbanken	138,59	
Kreditkassen	2,25	
Bergens Privatbank	<u>372,23</u>	
		513,07
Utbytte og renter av Albert Grøvs fond (se eget regnskap)		2 044,64
Utgifter:		
Kontingent 1961 International Council for Bird Preservation - I. C. B. P.	42,95	
Trykningsutgifter	8 145,00	
Honorar for artikler	380,00	
Reiseutgifter	2 692,19	
Rekvisita, porto m. v.	641,65	
Utgifter vedrørende landsmøte	1 022,55	
Revisjonshonorar	50,00	
Forvaltningsgebyr, Grøvs fond	42,00	
Overskudd 1961	<u>5 329,07</u>	
		<u>18 345,41</u>
		<u>18 345,41</u>

ALBERT GRØVS FOND
Beholdning pr. 31/12-61.

	Nominal verdi	Kurs	Verdi pr. 31/12-61	
Aksjer:				
106 Borregaard à pål.	100,00	10 600,00	267,50	28 355,00
60 Creditbanken » »	100,00	6 000,00	215,00	12 900,00
26 Elektrokemisk » »	50,00	1 300,00	335,00	8 710,00
Obligasjoner:				
Premieobligasjoner 1955 II 3 »	50,00	150,00	51,25	153,75
5 3/4 % Akers mek. Verksted		4 000,00	pari	4 000,00
5 3/4 % Norsk Skibshypotekbank		2 000,00	98 3/4 %	1 975,00
6 % Esso-Raffineriet		1 000,00	103 3/4 %	1 037,50
Bankinnskudd		1 264,00		1 264,00
		<u>26 314,00</u>		<u>58 395,25</u>

Avkastning i 1961:

10 % utbytte 1960 106 aksjer Borregaard	1 060,00
7 % » » 40 » Creditbanken 280,00	
3 1/2 % » » 20 » Creditbanken 70,00	350,00
15 % » » 26 » Elektrokemisk	195,00
5 3/4 % Akers mek. Verksted	230,00
5 3/4 % Norsk Skibshypotekbank	143,75
6 % Esso-Raffineriet	60,00
Renter av bankinnskudd	5,89
	<u>2 044,64</u>

STATUS pr. 31. desember 1961.

AKTIVA

Bankinnskudd:

Creditbanken nr. 45 272	7 509,28
Kreditkassen nr. 90 513	92,48
Bergens Privatbank:	
Fru Maren Stamso Knutsens gave konto nr. 90 047	12 780,01
Kassabeholdning	70,00
Albert Grøvs fond, nominel verdi	26 314,00
Etter kurs pr. 31/12-61 utgjør fondets kapital kr. 58 395,25	

PASSIVA

Egenkapital pr. 1/1-61	41 436,70	
+ overskudd i 1961	5 329,07	
		<u>46 765,77</u>
		<u>46 765,77</u> <u>46 765,77</u>

Revidert
SIGRID SKJØNSBERG
statsaut. revisor

31. desember 1961
Oslo den
15. februar 1962

THV. KIERULF

OVE ARBO HØEG

FRIDTJØV ISACHSEN

ØSTLANDSKE NATURVERNFORENING

Årsberetning for 1961

Styret har i 1961 bestått av forstkandidat Bjørn Bjørnsrud i Norske 4 H (ny, valgt på årsmøtet i 1961), professor Ove Arbo Høeg, forstkandidat Thv. Kierulf, førstebibliotekar Peter Kleppa og journalist Asbjørn Omberg. Suppleanter har vært lektor Erik Nybø, gårdbruker Arne Fjeld og direktør Odd Narud. Kierulf har vært formann, Høeg nestformann og Bjørnsrud sekretær.

Styret har holdt 4 møter og dessuten behandlet en rekke mindre saker pr. telefon.

Årsmøtet, som blev ledet av formannen, blev holdt 20. mars i «Håndverkeren». Møtesalen var fullt besatt, vel 60 medlemmer var til stede. I tilknytning til årsberetningen, som var utsendt til medlemmene på forhånd, gav formannen endel tilleggsoplysninger. Beretningen gav forøvrig foranledning til en livlig diskusjon, vesentlig fra endel nye medlemmer, som bl. a. ønsket mere publisitet om foreningen og dens virksomhet, mere propaganda for vern om naturen og en mere aktiv medlemsverving. Resultatet blev at det blev oppnevnt en vervings- og en propaganda-komité.

Til medlemmer av den første blev valgt generalsekretær Toralf Lyng, direktør Odd Narud og redaktør Erling Welle-Strand, til medlemmer av den annen oberstløytnant O. M. Jørgensen og direktørene Svein Winge Simonsen og Arne Johnsen.

Efter at de to komiteer hadde hatt særsmøter og derefter et fellesmøte, blev det meddelt styret, «at man ikke hadde grunnlag for å sette i gang en effektiv propaganda- og verve-virksomhet før man hadde kommet frem til en organisasjonsform som kunde understøtte dette arbeide best mulig».

Det hele kom dermed inn i et nytt spor, idet komiteene fremla som diskusjonsgrunnlag forslag til ny lov for en landsforening. Dette var i virkeligheten forslag til en helt ny organisasjonsform, en landsforening med både direkte og indirekte medlemmer.

Denne organisasjonssaken blev hovedemne ved det landsmøte som holdtes 6. november. Et nytt lovutvalg blev der nedsatt med disse medlemmer: Jørgensen og Lyng fra de oprindelige 2 komiteer, Kierulf og Omberg fra Østlandske, Andreassen fra Rogaland og Gjærevoll og Krogh fra Trønde-

lagen Naturvernforeninger. Dette utvalg har senere i flere møter diskutert lovforslaget og er kommet til enighet om et forslag til nye vedtekter. Dette vil bli sendt til alle kretsforeninger til uttalelse og derefter fremlagt for et ekstraordinært landsmøte til høsten.

Årsberetningen blev vedtatt og for regnskapet gitt decharge.

Også valgene blev gjenstand for adskillig diskusjon. Dr. H. L. Løvenskiold, som hadde sittet som medlem av styret i 30 år, uttalte et bestemt ønske om nu å få avsløsning. I hans sted blev valgt forstkandidat Bjørn Bjørnsrud; Kierulf blev gjenvalgt — også som formann. Til suppleanter blev valgt Nybø (gjenvalg), gårdbruker Arne Fjeld og direktør Odd Narud.

Efter en spisepause kåserte dr. Løvenskiold om «Isbjørn og andre polardyr på Kong Karls land» og viste en vakker farvefilm av blomster og dyreliv på Svalbard; særlig vakte hans bilder av isbjørnen beundring.

Formannen takket Løvenskiold hjertelig for foredraget og filmen, og takket ham desuten for den store interesse han har vist og det betydningsfulle arbeide han gjennom de 30 årene har nedlagt som styremedlem i foreningen. Med takken blev overrakt ham en blomsterbukett.

11. juni arrangertes en utferd til Hvaler. Den blev meget vellykket både på grunn av det strålende vær og ikke minst takket være de lokale medhjelperes, fylkesskogchef H. Dalenes og arkeolog Erling Johanssens bistand. Under befaringene rundt om på Kirkeøen bidrog professor Høeg og dr. Løvenskiold som på tidligere utferder til at turen blev meget givende både i botanisk og ornitologisk henseende. Den meget sjeldne eseltistel på Hvaler prestegård — den er freddet siden 1914 — blev viet spesiell opmerksomhet. — Ialt deltok ca. 90 personer. (Se beretning s. 48).

En eller flere av styrets medlemmer har deltatt i disse møter og utferder: Den nystiftede Langesundsfjordens Naturvernforenings møte på Blindern 21. mars og en utferd fra Helgeroa i de nærmeste deler av Langesundsfjorden 13. og 14. mai, et møte på Østensjø gård 13. september holdt av aksjonskomiteen for Østensjøplanen, Naturvernforbundets landsmøte i Oslo 6. oktober med utferd til Østensjø m. v.

og Maridalen 7. oktober — og i et større Vassfarmøte på Klekken 17. november.

Styret har besluttet å fortsette å utgi — ved passende leilighet — småskrifter om fredete områder og om naturvernsspørsmål. — Et hefte om «Ormtjernkampen Villmark» blev ferdig på nyåret 1962; det er sendt til alle medlemmer.

Disse fredninger er gjennomført i året: Fredning av fuglelivet ved Gullverket og langs Jøndalsåen med noen nærliggende vann og tjern i Eidsvoll, en gammel furu på Brokefjell i Kviteseid, en stor eik på Ski kommunes eiendom i Ski og en vakker bjerk i «Bjerkeparken» i Skoger.

Ved årets utgang hadde foreningen 247 (241) livsvarige og 351 (315) årlig betalende medlemmer og 46 (31) kommuner, ialt 598 medlemmer og 46

kommuner. Tallene i parentes gjelder foregående år. Æresmedlemmer er h.r.adv. Anton Heyerdahl, Oslo, og forfatteren Alf Larsen, Tjøme.

Foreningen har i året mottatt disse bidrag:

Bærum Kommune	kr. 200,00
Lier Kommune	» 200,00
Oslo Kommune	» 900,00
Inspektør Chr. Delphin	» 20,00
Frøken Gerda Tanberg	» 30,00
Ingeniør Fr. Wisløff	» 25,00
En anonym giver	» 2 500,00

I alt kr. 3 875,00

Styret ber samtlige givere også på denne måte motta vår beste takk.

ÅRSREGNSKAP FOR 1960

Beholdning pr. 31. desember 1960		11 272,42
Inntekter:		
Kontingenter:		
Livsvarige: 12 à 100,00	1 200,00	
Årsbetalende, 1957—63: 331 à 10,00	3 310,00	
Kommuner, bedrifter m.m. 1959—61: 57 à 50,00	2 850,00	
		7 360,00
Bidrag		3 885,00
Salg av «Norsk natur — vår arv»		30,00
Renter:		
Av verdipapirer og bankinnskudd tilhørende Livsvarige medlemmers fond		1 358,33
Andre renter:		
5½% obl. Trondheim & Strinda	110,00	
Oslo Sparebank, Driften	200,73	
Oslo Sparebank, Vassfaret	5,34	
Kreditkassen, Sophus Aars' gave	61,59	
		377,66
Utgifter:		
Årsmøte og årsberetning	600,10	
Avisutklipp	141,60	
Kontorrekvisita, porto, telefon m.m.	2 394,58	
Karter, film, fotos m.m.	308,70	
Trykning og mangfoldiggjørelse	253,50	
Adress-plater	335,86	
Reiser, møter, representasjon	346,71	
Fotografi-apparat	600,00	
Honorar, manus. til «Ormtjernkampen»	300,00	
Kontingent til Landsforbundet:		
12 livsvarige à 5,00	60,00	
395 årsbetalende à 2,00	786,00	
		846,00
Innsatt kontingenter Livsvarige medlemmers fond	1 200,00	
Balanse		16 956,36
		24 283,41
		24 283,41

Beholdning pr. 31. desember 1961:	
5 ½ % obl. Trondheim & Strinda	4 000,00
Bankinnskudd:	
Oslo Sparebank, Driften	10 396,86
Oslo Sparebank, Vassfaret	183,75
Kreditkassen, Sophus Aars' gave	2 115,26
Postgiro-konto	16,40
Kasse-beholdning	244,09
	<u>16 956,36</u>
Livsvarige medlemmers fond:	
Beholdning 1. januar 1961	31 022,20
Tilvekst i 1961:	
12 nye medlemmer à 100,00	1 200,00
	<u>32 222,20</u>
som er anbragt således:	
Creditbanken 6 m. opps.	2 722,20
3 % Stat 1946	500,00
4 % Stat 1955	12 000,00
5 % Hypotekforeningen for 2. prioritets pantelån	8 000,00
6 % Esso-Raffineriet	1 000,00
5 ¼ % Greaker Cellulosefabrikk	4 000,00
5 ½ % Saugbrugsforeningen 1961	1 000,00
5 ½ % Vrangfoss	1 000,00
5 ½ % Kraftlaget Oplandskraft	1 000,00
5 ½ % Mosjoen Alluminium 1960	1 000,00
	<u>32 222,20</u>

Revidert:
SIGRID SKJØNSBERG
statsaut. revisor

THV. KIERULF	OVE ARBO HØEG
PETER KLEPPA	ASBJØRN OMBERG
	BJØRN BJØRNSRUD

NYE LIVSVARIGE MEDLEMMER I 1961

Professor Olav Aspesæter, Ås,	Forstkandidat Bernt Poulsson, Oslo,
Disponent O. J. Bjørge, Skien,	Fondsmegler Per Skavang, Lilleaker,
Direktør Sverre Diesen, Oslo,	Frøken Marta Tjensvoll, Oslo,
Direktør Kr. Gleditsch, Snarøya,	Ingeniør Fr. Wisløff, Kongsberg,
Jordskiftedommer Tollef Lunaas, Mosjøen,	Forstkandidat Hans With, Nittedal.
Direktør E. Lykke-Seest, Oslo,	

*Deltagerne på vei
vestover fra Storesanden.*

UTFERD TIL HVALER

Som tidligere år arrangertes på forsommeren en utferd, den gikk dette år til Hvaler søndag 11. juni. Tilslutningen var gledelig stor, en opptelling under lunsjen på Skjærhallen hotel viste ca. 90 deltagere. Fellesreise fra Oslo med tog til Fredrikstad, derfra med motorbåten «Skjærhallen», ankomst til Skjærhallen ved 12-tiden. Fylkesskogsjef H. Dalene hadde som en gang før vært så elskverdig å planlegge turen og ordne med båt og lunsj.

Selve båtturen ble desverre ikke så vellykket som man hadde tenkt seg, idet det ikke lot seg gjøre å ordne med høytaler ombord, derved kunne ikke deltagerne bli orientert som de burde under båtturen om det man så underveis. Men heldigvis var været det beste.

Med Dalene i spissen gikk turen først til prestegårdsskogen, hvor han på sin friske og inntagende måte fortalte om skogen og dens livsmuligheter så nær sjøen. Ved så å fortsette fra den fine furuskogen rett sydover og ut mot sjøen til Storesanden, fikk vi et inntrykk av hvorledes den ytterste værslitte skogkappe gir ly for skogen innenfor.

Turen langs stranden var interessant både for de zoologisk og de botanisk interesserte, men behaglig var den kanskje ikke for de litt eldre og særlig for de tynt beskodde av damene, storstenet som stranden var. På odden vest for Storesanden var det herlig og friskt med utsyn sydover mot øygruppen Tisler, Norges sydligste bebodde her i sydøst.

Under vandringen nordover mot Arekilen ga arke-

*Bulmeurt og eseltistel
ved Hvaler prestegård.*

Arekilen på Kirke-
oen, Hvaler.

ologen Erling Johansen mange interessante opplysninger om forholdene her i førhistorisk tid, og redegjorde for enkelte lokalhistoriske tradisjoner. Dette bidro på en morsom måte til å øke det kulturhistoriske utbytte av turen.

Fremme ved Arekilen, dette nu isolerte tjern, fortalte dr. Løvenskiold om områdets interessante fugleliv. Tjernet er omkranset av frodig sivvegetasjon, hvor en mengde svømmefugler og også endel sangere trives ekstra godt. Arekilen er derfor et meget interessant sted for ornitologer, så det er å håpe, at dette området kan bli bevart i fremtiden som et reservat.

Vandringen gikk derfra tilbake, frem til prestegården, hvor vi fant den sjeldne estelistelen (*Ono-*

porium acanthium) frodig og fin i godt selskap med bulmeurten (*Hyoscyamus niger*). Professor Høeg fortalte om disse plantene og om tistelens pussige historie på stedet. Den ble fredet i 1914 og gjerdet inn, men inngjerdingen tålte den ikke, andre vekster truet med helt å kvele den. Gjerdet måtte tas bort igjen, og nu ser det ut til at den trives riktig godt. Under veiledning av Erling Johansen og Andr. Madsen besøktes den vakre gamle Hvaler kirke. De fortalte interessant om kirkens historie og om de utgravninger som var foretatt i forbindelse med kirkens restaurering.

Dermed var befaringene gjennomført; der fortsattes til hotellet hvor vi fikk lunsj. — Tilbaketuren til Oslo gikk på samme vis som fremturen.

DOM OM FALLRETTIGHETER I VASSFARET

En dom som ble avsagt 22. januar 1962 av herredsretten i Valdres under ledelse av sorenskriver Ola Hagen, vil antagelig komme til å spille en stor rolle for kraftverksplanene i søndre delen av Vassfaret. Saken gjaldt fallrettighetene i Aurdøla, som kommer fra Aurdalsfjorden, og i Urula som kommer ned fra Vidalen. Den strekningen av elven som tvisten gjaldt var på ca. 3,5 km., og saken var reist av Petra Gravlies arvinger, som har sine eiendommer på sydsiden av elven, og Sigurd Landsend på nordsiden, med advokat Arne Vislie og o.r.sakfører Ingolf Vislie som prosessfullmektiger. Søksmålet var rettet mot en komité, som på vegne av 60—70 bønder i Hedalen har hevdet at fallrettighetene fra gammelt av går inn

under bygdesameiet. Komiteens representanter var bl. a. Ole Sørli, Herman Nordby, Tryggve Aspholt og Einar Udgaard, med advokat Georg Lous som prosessfullmektig.

Fra saksøkernes side ble det lagt frem dokumenter så langt tilbake som fra 1600-årene. Ved enstemmig dom ble Petra Gravlies arvinger og Sigurd Landsend tilkjent fallrettighetene. De ble dessuten tilkjent 8 000 kr. i saksomkostninger.

Fallrettighetene var allerede sommeren 1958 solgt til Drammen Elektrisitetsverk og Hønefoss og Norderhov kraftverk. En utbygning beregnes å kunne gi ialt 76 000 HK.

A. O.

VASSFARMØTE PÅ KLEKKEN

17. NOVEMBER 1961

Efter innbydelse fra Oppland og Buskerud Skogselskaper holdtes det møte på Klekken i Haugsbygden ved Hønefoss 17. november 1961.

Formannen i Buskerud Skogselskap, godseier Pierre Mathiesen åpnet møtet og ønsket velkommen. — Til møtet var innbudt først og fremst skogeiere i Vassfaret, dernest jeger- og friluftsansjoner i de to fylker, de interesserte kommuners ordførere, skogoppsynet og landbrukets funksjonærer, «Vassfarets Venner», dessuten Østlandske Naturvernforening. Disse to siste har i mange år arbeidet med Vassfarfredningen, og Naturvernforeningen har søkt å komme frem til en løsning, som både skogeierne og naturvennene kan være tjent med. Dette sistnevnte var forøvrig hensikten med møtet.

Naturverninspektøren var tilstede, idet han ved en tidligere anledning hadde antydnet ønskeligheten av at der ble holdt et slikt møte. — Ialt var der tilstede 60—70 personer.

Møtet ble ledet av formannen i Oppland Skogselskap, gårdbruker Sigm. Veggum.

Efter foredrag av naturverninspektøren om naturvern i sin alminnelighet og om sitt arbeide med en landsplan for natur- og nasjonalparker, orienterte formannen i Østlandske Naturvernforening om hvorledes spørsmålet om vernetiltak for naturen i Vassfaret var oppstått med Mikkel Fønhus' arbeide for å frede bjørnen alt omkring 1920-årene, og videre fremover til Vassfarets Venner i 1952 begynte sitt arbeide for å frede dalen. «V. V.» fremsatte sitt forslag til fredningsbestemmelser i 1953, et forslag som ble bearbeidet av styret i Østlandske Naturvernforeningen og samme år, i 1956, av Naturvernrådet. Dette oversendte deretter et forslag til vernende bestemmelser til Kirkedepartementet. Senere har styret i Naturvernforeningen ved flere anledninger vært i forbindelse med representanter for skogeierne, men dessverre uten at man er kommet noe lenger med spørsmålet.

Kierulf understreket at stort sett er Naturvernforeningen og skogeierne enige om hvorledes Vassfaret bør vernes, og såvidt han hadde forstått har skogeierne intet å bemerke til hovedpunktene i det forslag til vernende bestemmelser som Naturvernrådet var blitt stående ved, nemlig:

1. At der ikke selges eller leies bort tomter til hytte- og hotellbygg,
2. At skogeierne ikke bygger hytter eller andre hus enn hva der trenges for skogsdriften,
3. At innfartsveiene bare må benyttes til bilkjøring av folk som på en eller annen måte er engasjert i skogsdriften og at veiene stenges med effektive bomber,
4. At der ikke bygges gjennomfartsveier — og
5. At det ikke tillates å forfølge og/eller skyte bjørn.

Vanskligheten ligger imidlertid i at selvom skogeierne er enige i disse punktene, vil de ikke binde seg og sine etterkommere ved noen skriftlig overenskomst, tingleste klausuler eller annen bindende ordning. Seg inellom er de enige om dette med veier og hytter, og ingen har solgt tomt eller bygget hytte til utleie.

Dessverre er det dukket opp enda en vansklighet, nemlig spørsmålet om utnyttelse av vannkraften ved regulering av Strøen.

Den ivrigste talsmann for denne regulering, Sigurd Landsend redegjorde for de forskjellige alternativer og nevnte særlig hvilke etter hans mening store verdier reguleringen vil kunne gi. Strøen vil eventuelt bli hovedmagasinet, hvorfra vannet skulle ledes i tunnel østover og utnyttes i kraftstasjon i Bagn. Landsend mente at reguleringen praktisk talt ikke vil berøre selve Vassfaret. Det er det imidlertid delte meninger om. Ingeniør Petersen i Drammens E.-Verk redegjorde mere detaljert for de forskjellige alternativer.

Der var etterhvert innlegg av bl. a. naturverninspektøren, journalist Omberg, idrettskonsulent, medlem av fylkesfriluftsnævnden i Oppland, Kveberg, fra Nils Ringen i Vassfarets Venner, Leif Andersen fra Drammens og Oplands Turistforening, formannen i Buskerud Jeger- og Fiskerforening m. fl. På vegne av Sør-Aurdal kommune fremholdt gårdbruker og skogeier Storruste at i Vassfaret er det ca. 60 000 mål produktiv skog, som f. t. antas å gi 10—12 000 m³ i tilvekst, men som vil kunne økes

betraktelig. Dette er så store verdier, at noen restriksjoner i skogdriften må det ikke bli.

Skogeier, forstkandidat Erik Holte fremholdt klart, at skogeierne er ikke interessert i å selge tomter, bygge hytter, slippe uvedkommende bilister inn i Vassfaret — eller bygge gjennomgangsvei — nettopp det som er det viktigste i det forslag til fredningsbestemmelsen som er fastsatt — og hvor det er en selvsagt og underforstått mening, at all skogtrafikk skal kunne foregå i rasjonelle former.

Flere skogeiere uttalte seg i samme retning, bl. a. Nils Viker og Harald Holte jr. Erik Holte nevnte som en mulighet, at det kanskje kan bringe fredningssaken litt fremover, at staten kunne opptre som kjøper, hvis der skulle bli noe tilsalgs, skogteiger eller tomter. Det ble også foreslått fra flere hold, at man burde forsøke å få utvidet det fredete ca. 1.500 mål store urskogområdet i Buvasslia til det

flerdobbelte. Kan man få det til, vil iallfall noe være vunnet.

Der ble ikke fattet noen beslutning, og da møtet ble hevet var man i grunnen ikke kommet lenger enn før. De møtende hadde imidlertid fått luftet sine meninger og gitt uttrykk for sine standpunkter. Så får man da se, om det kan lykkes ved eventuelle senere forhandlinger å komme sakens løsning nærmere.

Vassfaret — denne fine skogsdalen — må ikke bli skjemet av hyttebygging som ved Ustaoset eller Sjusjøen ovenfor Mesnalien, og den må ikke bli fritt for alminnelig biltrafikk.

Ved en slik utvikling vil sikkert den vesle faste bjørnstammen, som vi heldigvis ennå har i disse fjelltraktene, bli jaget bort; — men hvorhen?

T. K.

ROGALAND NATURVERN

Arsberetning 1961

Styret har i det forløpne år hatt denne sammensetning:

Planteskoleeier Arne Bryne, formann, museumsdirektør Holger Holgersen, viseformann, frisørmeister Erling Torgersen, kasserer, disponert Johan Andreassen, sekretær, lærerinne Karoline Rullestad og redaktør Per Vabø, styremedlemmer.

Varamenn: Lektor Martin T. Anfinnsen, snekkermester Rasmus Bjørheim og kasserer Kornelius Mæland.

Revisorer: Agent Lars Bjørheim og bankfullmektig Jostein Alvang.

I det forløpne arbeidsår er avholdt ett medlemsmøte sammen med Stavanger og Rogaland Jeger- og Fiskerforening og Stavanger Turistforening med naturverninspektør Kristen Krogh som foredragsholder.

Sammen med Stavanger samt Rogaland Politikkamre har medlemmer av styret deltatt i 16 jaktinspeksjoner. Dette har, ifølge brev som er innkommet til sekretæren, hatt en meget heldig innvirkning på faunaen. Fredete vann på Jæren som ble helt «avfolket» p. g. a. tankeløs jakt, ble etter ganske kort tid atter tilført meget fugl. I ett av disse vann slo tyve grågjess seg ned.

Det er satt meget inn på å få fredet fuglelivet i Hafrsfjord i året 1962. Siden den siste underskriftskampanje er mange av brukene kommet på nye hender. Det er sendt ut ca. 200 brev for undertegning og til d. d. er det innkommet ca. 120 underskrifter. Hafrsfjord er ett av de stedene i Rogaland hvor den ulovlige jakten er mest hensynsløs. Om økonomien tillater det, må det foretas effektive kontrolltiltak i kommende sesong.

I anledningen av Egersund Elektrisitetsverk's konsesjonsansøknings for oppdemning av Urdalsvannet i Heskestad fikk Rogaland Naturvern i oppdrag fra forbundet å se på denne sak. Den 30. mars 1961 reiste et par av styremedlemmene på åstedsbefaring sammen med grunneierne samt driftsbestyreren for Egersund Elektrisitetsverk. — Saken ble behandlet av styret, og man fant å kunne anbefale ansøknings, da utførelsen av de påpekte arbeider samt økningen i vannstanden ikke ville bli til gene for naturen.

Konsesjonsansøknings fra Norsk Hydro om regulering av Suldal-Røldal-vassdraget er behandlet. Et enstemmig styre besluttet at det skulle prote-

steres kraftig mot at Brattlandsdalselven mister hele sin vannføring.

Efter en forespørsel om mulig fredning av plantelivet på Sønsholmene i Hafrsfjord har formannen sammen med lektor Peter Skjæveland og konservator A. Bernhoft-Osa foretatt en befaringsher.

I forbindelsen med den internasjonale C. I. P. O. fuglefredningskongress i Stavanger ga Rogaland Naturvern den 24. juni en enkel mottagelse for deltakerne.

Fra en av byens bortvandrede borgere, Chr. Simonsen, har vår forening mottatt en testamentarisk gave, 125 kr.

Medlemmer av styret har hatt naturvernmøter med foredrag og film ved 2 jærskolers foreldrelag. Flere av møtedeltakerne har meldt seg som medlemmer av foreningen.

Rogaland Naturvern har sammen med Jæren Jakt- og Fiskelag gjort en stor innsats for å avhjelpesultenøden blandt reinsdyrene i Sirdalsheiene.

I det forløpne år er avholdt 6 styremøter.

Arne Bryne, p. t. formann.

John Andreassen, p. t. sekretær.

UTDRAG AV REGNSKAP 1961

Inntekter:		Utgifter:	
Kontingent:		Avgift til Landsforbundet:	
120 medlemmer à 5,00.....	600,00	120 medlemmer à 2,00.....	240,00
Bidrag:		Diverse reiseutgifter i forbindelse med	
Stavanger komm.	750,00	Landsforbundet	1 055,66
Hetland kommune	100,00	Utgifter i forbindelse med besøk av	
Diverse private	640,00	naturverninspektøren	141,49
	1 490,00	Utgifter ved inspeksjonsreiser	459,70
Bankrenter.....	56,48	Inkassoprovisjon	120,00
		Porto, telegrammer og kontorrekvisita ...	469,90
Totale inntekter	2 146,48	Totale utgifter	2 486,75
Kontanter og bank-			
innskudd pr. 1/1.61	2 649,69		
÷ Do. pr. 31/12.61	2 309,42		
Balanse Underskudd.....	340,27	340,27	
		2 486,75	2 486,75

FOND. Bankinnskudd på 6 måneders oppsparing

Beholdning pr. 1/1 1961	11 829,14	Beholdning pr. 31/12 1961 ...	12 184,01
Opptjente renter i 1961	354,87		
	12 184,01		12 184,01

ERLING TORGERSEN
kasserer

Stavanger, 23. mars 1962

LARS BJØRHEIM JOSTEIN ALVANG
revisorer

VESTLANDSKE NATURVERNFORENING

Årsmelding 1961

Styrets sammensetning: Styret har i meldingsåret bestått av konservatorene A. Danielsen, P. Valeur og J. F. Willgohs, herredsskogmester G. Jebsen (kasserer) og dosent U. Hafsten (formann). Varamenn til styret har vært lektor A. Aksnes, h.r.adv. R. Langlo og driftsstyrer E. F. Langmyhr. Som revisor har fungert konservator J. Kjennerud.

Foreningen hadde ved meldingsårets utløp 108 medlemmer.

Medlemsmøter: 21. febr. Generalforsamling og årsmøte (se omtale i årsmeldingen for 1960).

22. febr. Fellesmøte mellom Vestlandske Naturvernforening og Selskapet til vitenskapens fremme. Naturverninspektør Kristen Krogh holdt foredrag om «Aktuelle naturvernproblemer og naturverninspektørens oppgaver». Etter møtet var det selskaplig samvær med en enkel servering.

25. april. Fellesmøte mellom Vestlandske Naturvernforening, Foreningen til dyrenes beskyttelse i Bergen og Selskapet til vitenskapens fremme. Dr. H. L. Løvenskiold viste film og kåserte om «Isbjørn og andre polardyr på Kong Karls land». Foredragsalen i Bergens offentlige bibliotek var fylt til siste plass, og såvel den enestående filmen som det glimrende kåseriet ble gjenstand for voldsom begeistring blandt tilhørerne.

Styremøter: 25. mai. Ekstraordinært styremøte for behandling av følgende saker: 1. Forslag fra Møre og Romsdal turistforening om gjenopptagelse av fredningssaken vedrørende Mardalsfossen, 2. Forslag fra Willgohs om kontroll med filming og merking i de fredede fugleberg i hekketiden og 3. Ekskursjonsplaner.

Styret vedtok ensstemmig å utforme et brev til Industridepartementets fredningskomite med anmodning om at fredning av Mardalsfossen tas opp til grundig overveielse. Styret fant at de argumenter mot en fredning som er kommet frem i den lokale debatt om saken, ikke var særlig tungtveiende. Videre ga styret Willgohs i oppdrag å utforme en kunngjøring til oppslag i de distriktene hvor det er fredete fugleforekomster, hvor det pålegges alle som ønsker å filme eller merke fugl i hekketiden å innhente skriftlig tillatelse fra Vestlandske Naturvernforening. Det forutsettes at Naturverninspektørens råd og

samykke innhentes før kunngjøringen sendes ut til distriktene.

25. sept. Ekstraordinært styremøte for behandling av Toralf Lyngs forslag om omorganisering av naturvernsorganisasjonene og utkast til nye lover. Styret fant at det tilsendte forslag var langt fra tilstrekkelig utredet og henstilte til formannen å utarbeide en kommentar til saken, hvor styrets holdning til forslaget kommer klart frem.

Befaring og deltagelse i andre møter:

1. febr. Formannen deltok i Hordaland fylkesfriluftsnævnds møte på Fylkesmannens kontor for å vise fargelysbilder og orientere om Bergen turlags fredningsforslag for et område av Stølsheimen.

23. sept. Willgohs deltok i en befaring ved Ham-lagrøvatnet sammen med representanter for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen.

26.-27. sept. Jebsen deltok i befaring i Stølsheimen sammen med representanter for Bergenshalvøens kommunale kraftselskap, Bergen turlag og Hordaland fylkesfriluftsnemd.

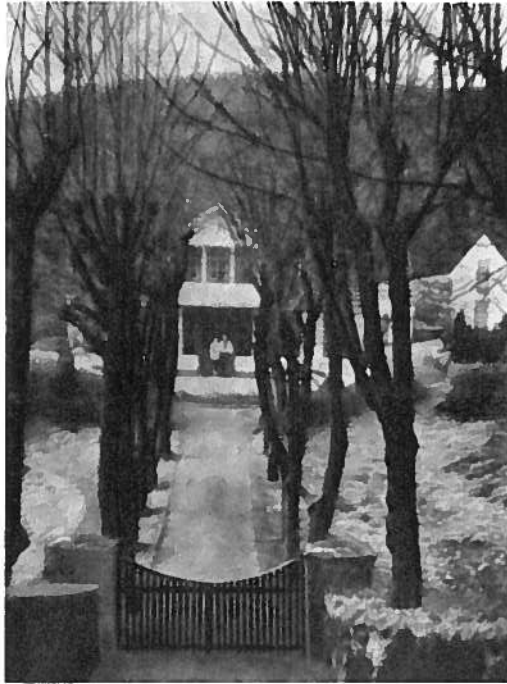
6.-7. okt. Willgohs og formannen deltok i Naturvernforbundets årsmøte i Oslo. Under behandlingen av Lyngs forslag ble styrets kommentar til saken opplest og diskutert.

Formannen er blitt innvalgt i Bergen turlags naturvernvalg og har deltatt i en rekke møter i dette utvalg.

Andre saker: Foruten de saker som er blitt nevnt ovenfor, har styret bl.a. hatt til behandling følgende:

1. Søknad fra Bergens skog- og treplantningsselskap om tillatelse til kontrollert jakt i fredede områder av Bergen naturpark (Byfjellene). Styret fant på det nåværende tidspunkt ikke å kunne anbefale søknaden.

2. Søknad fra L. A. Kjær om fredning av lindeallé bestående av 20 trær, samt 7 alminnelige bøketrær, 2 blodbøker og 1 blodlønn, på eiendommen Sole i Fana. Styret anbefalte søknaden med den begrunnelse at de trær det søkes om å få fredet inngår som et naturlig ledd i hele anlegget. Selve huset, «Stamerhuset», er allerede fredet. Kirke- og undervisningsdepartementet innvilget søknaden 19. desember og erklærte at fredning skulle finne sted i henhold til lov om naturvern av 1954, § 1, 2. ledd.

Den fredete linde-allé, opp til Stamerhuset, ved Storetveit.

3. Følgende kunngjøring er blitt utferdiget og oversendt en rekke kontaktmenn i kystdistriktene til oppslag:

KUNNGJØRING

Det henstilles til alle som ferdes på å vise mest mulig hensyn til de fredede fugleforekomster.

Tillatelse til ringmerking og fotografiske næropp-tak (bl. a. fotografering eller filming fra kamuflasje) må innhentes skriftlig ved Vestlandske Naturvernforening, adr. Botanisk museum, Universitetet i Bergen.

Bergen, den 5. juni 1961.

Vestlandske Naturvernforening.

Publikasjoner og offentlige foredrag: Sammen med journalist Kjell Pedersen hadde formannen 15. desember et program i Norsk Rikskringkastning med tittelen «Bare industri eller bare natur». Det var særlig røykplagen som følger med industrianleggene i Hardanger- og Sognefjorden, samt de uheldige følger av den forserte kraftutbyggingen, som ble belyst.

Formannen har forfattet og sendt ut til medlemmene følgende publikasjoner:

1. «Nordisk samarbeid om natur- og kulturvern.» Særtrykk av Naturen 1960.

2. «Fra naturvern-fronten. — Stølsheimen i faresonen.» Særtrykk av Bergen turlags årbok 1961.

3. «Sic transit gloria mundi.» Særtrykk av Naturen 1961.

Ulf Hafsten.

SAMMENDRAG AV REGNSKAP 15/2-61—20/2-62

Inntekter:		Utgifter:	
Innestående i B.P. pr. 15/2-61,		Porto	222,25
6 mndr. opps.	5 734,51	Frakt	12,80
Innestående i B.P. pr. 15/2-61, sparevilkår	1 022,57	Konvolutter	28,20
Bankrenter for 1961, 6 mndr.	172,02	Reiser, befaringer	517,20
Bankrenter for 1961, sparevilkår	64,14	Foredrag	184,70
Legatporsjon for 1961, Fam. Loofts gave .	3 469,43	Særtrykk	64,50
Inngått medlemskontingent i 1961:		Kontingent til Landsforb. for 1961	194,00
a) kontant 20 stk. (derav 1 for 1962) . . .	100,00	Blanketter, postgiro	33,15
b) postgiro 69 stk. (derav 8 for 1962) . .	345,00	Innest. i B.P. 6 mndr. opps. 20/2-62	5 906,53
1 livsvarig	50,00	Innest. i B.P. sparevilkår 20/2-62	3 676,49
Innestående på postgiro pr. 15/2-61	159,55	Innest. på postgiro pr. 20/2-62	277,40
	<u>11 117,22</u>		<u>11 117,22</u>

Minde 21/2-62

Revidert 23/2-1962:
JOHANNE KJENNERUD

G. JEBSEN

NORDLAND NATURVERNFORENING

Årsberetning 1961

Sammensetningen av det fungerende styre er som forrige år: Fhv. fylkesskogmester J. Ad. Helgesen (fgr. formann), overlege Anton Johnson, typograf Ragnar Kristensen (kasserer), fylkesskogmester Th. Sundby. Varamenn: Ingeniør Sverre Solberg og bilmekaniker Jens Seljeseth. Ved årets utgang var medlemsantallet 26.

Man har i året søkt å skaffe rede på om fredete områder og enkeltforekomster holdes i hevd som forutsatt ved fredningen. Etter de kontakter man har hatt synes det at fredningen er i orden. Ellers er undersøkt mulighetene for opptaking av tidligere fredningsplaner som måtte stilles i bero under okkupasjonen, men som det nå kan være av særlig interesse å gjenoppta.

Ved den fredete «Kistrandfurua» er i året oppsatt fredningsskilt på en impregneret stolpe, velvilligst besørgt av telegrafverket. Selv om furua står kloss ved riksveien, har det vært vanskelig å se den under forbifarten. Etter oppsettingen av skiltet og utrensk av oppvokset bjørkekratt i veikanten skulle den nå komme bedre til sin rett. — Fredningsskilt er likeledes skaffet til en fredet gammel bjørk på gården Nystad i Beiarn. På forespørsel til eieren om fredningen er effektiv, kunne han fortelle at bjørka er idag som da Haakon Evjenth var der i 1950 og fikk den fredet.

Under formannens reise på Værøy siste høst, viste det seg at den kjente steinstranden «Steinmollen» på prestegårdens grunn på Nordlandet står i fare for å bli ødelagt. 2—3 mann holdt på å fylle en lastebil med grus og rundslipt stein for bortkjøring til kult. Vi har skrevet til ordføreren i Værøy og bedt ham i

samarbeide med sognepresten å få stoppet borttaging av stein og grus fra denne enestående severdighet. Vi går ut fra at denne steinstranden fremdeles tilhører prestegården, og når ordførers svar mottas vil saken bli behandlet av vårt styre.

Styret behandlet i møte 19. september Landsforbundets brev av 2. s. m. angående deltagelse i landsforbundet og med forslag til omorganisering av Landsforbundet. På daværende tid så ingen av styret seg istand til å representere foreningen på landsmøtet. Angående omorganiseringen ble styret enig om i hvert tilfelle å avgi uttalelse om forslaget. Sådant uttalelse vedlagt en skriftlig sådan av 20. september fra et styremedlem, som ikke kunne være tilstede på møtet, ble avgitt 23. s. m. Med en kort begrunnelse fant styret å ville gi forslaget sin slutning.

J. Ad. Helgesen.

REGNSKAP FOR 1961

Beholdning pr. 1/1-1961	36,55	
Kontingent	80,00	
1 ekspl. Naturvern	1,50	
Naturvern i Norge		75,00
Porto		3,10
Balanse		39,95
		<hr/>
	118,05	118,05
Bankbeholdning:		
A/S Nordlandsbanken	326,76	
Bodo Sparebank	73,89	
		<hr/>
		400,65

Bodo, 22/3-1962
RAGNAR KRISTENSEN
kasserer

TRØNDELAG NATURVERN

Årsmelding for 1960 og 1961

Styret besto i 1960 av: Direktør Reidar Brekke (formann), ingeniør Gunnar Hofstad, kontorsjef Einar Møller, professor Erling Sivertsen og professor Olav Gjærevoll. Som sekretær fungerte konservator Svein Haftorn.

På årsmøtet 30. januar 1961 frasa direktør Brekke og ingeniør Hofstad seg gjenvalg. Brekke har

vært formann siden 1936. Styret har siste år bestått av:

Kontorsjef Einar Møller (formann), professor Erling Sivertsen (visformann), professor Olav Gjærevoll, konservator Svein Haftorn (kasserer) og naturverninspektør Kristen Krogh (sekretær).

Styret har i 1961 holdt 5 møter.

8. februar 1961 ble det sammen med Trøndelagsavdelingen av Norsk Ornitologisk Forening holdt et åpent møte hvor Herman L. Løvenskiold viste sin vakre dyrefilm fra Spitsbergen. Filmen omfattet særlig isbjørnene på Kong Karls land. Løvenskiold kåserte til filmen og sluttet med en varm appell om å støtte naturvernsaken. Møtet var godt besøkt og i alle deler vellykket.

Til føring av stokkendene i Nidelven har foreningen mottatt av Trondheim Bymark til sammen 350 kr. i de to årene. Føringen ble i 1960—61 utført av student Tore Øverland og i 1961—62 av Hans Olav Loraas.

Fra Østlandske Naturvernforening ble innkjøpt 300 «Norsk natur — vår arv» av Ove Arbo Høeg. Medlemmene fikk dette hefte sammen med årsskriftet for 1959. Likeså er fra Landsforbundet innkjøpt 100 eksemplarer av propagandaheftet «Naturvern i Norge» til utdeling.

Alle fredlysninger av områder og enkeltforekomster i Trøndelag er så vidt mulig sjekket opp. Den ajourførte fortegnelsen vil bli sendt Landbruksforbundet til bruk i den nye oversikt over naturfredninger i Norge.

Foreningen har ikke arbeidet med spesielle fredningssaker, idet sakene om Børgefjell, Kongsvoll og

Nedalsmyrene er overtatt av statens naturverninspektør.

Foreningen har anskaffet 37 fuglekasser av forskjellige typer (type løvmeis, kjøttmeis, stør, rødstjert, grå fluesnapper, trekryper, kvinand). Kassene er alle satt opp i skog ved Målsjøen i Klæbu, ved dr. Svein Haftorns bolig. På stedet fantes tidligere ikke lekkemuligheter for hulerugende arter. Meningen er å se hvilken innflytelse et slikt tiltak har på fuglefaunaen på stedet. Allerede første år (1961) hekket 7 par svart-hvit fluesnapper, 1 par kjøttmeis, 1 par løvmeis, 1 par svartmeis samt 1 par kvinand. Det er også drevet systematisk vinterføring av småfugler på samme sted.

Styret tok i begynnelsen av 1961 opp arbeidet med å revidere foreningens lover med tanke på å øke virksomheten og i det hele blåse mer liv i foreningen igjen. Men arbeidet ble senere utsatt i påvente av Landsforbundets nye lover og omorganisering.

Som utsendinger til landsmøtet i Oslo i oktober 1961 deltok Møller, Haftorn og Krogh.

Foreningen har ved utgangen av 1961 59 årlig betalende medlemmer og 11 livsvarige. Hertil 5 firmaer og 4 foreninger. Dette er de som har betalt kontingent, men vi håper å få inn kontingent for noen flere av dem som har vært medlemmer hittil.

E. Møller, formann.

SAMMENDRAG AV REGNSKAP FOR 1960—1961

Inntekter:		Utgifter:	
Kassabeholdning pr. 1. januar 1960.....	46,36	Innskudd i bank	2 937,00
Kontingenter 1960	1 858,00	Kontingent Landsforbundet	339,00
Kontingenter 1961	1 339,00	Landsmøte i Oslo	600,00
Uttatt av bank	3 150,00	Propagandahefter	300,00
Trondheim Bymark	350,00	Fuglekasser	634,45
Inntekt av foredrag	328,50	Føring av ender	250,00
		Føring av småfugler	214,56
		Utgifter i forbindelse med foredrag	947,50
		Kontorhold	335,50
		Diverse	263,00
		Balanse	250,85
	<u>7 071,86</u>		<u>7 071,86</u>
Beholdning pr. 31/12-1961.....	250,85		
Innstående i bank pr. 31/12-1961.....	15 505,48		

Revidert 3/3-62
TORDIS JOHNSON

SVEIN HAFTORN
kasserer

SØR-VARANGER NATURVERN

Arsberetning 1961-62

Siden sist innsendte årsberetning, sendt «Landsforbundet» den 25. februar 1961, har styret avholdt 5 møter. Foreningen har nu 48 medlemmer.

I perioden er for såvidt lite gjort, men en gledelig ting er hendt, nemlig at fredningen av Kirkeneshalvøya for jakt og fangst er blitt en realitet. Dette skjedde ved Kongelig resolusjon av 20. oktober 1961.

Den 5. og 6. oktober 1961 var Sør-Varanger Naturvern representert ved landsmøtet i Oslo. Vår representant var varaformann Trygve Laudal, som da oppholdt seg på Sørlandet og derfor hadde anledning til å møte. Ifølge meldinger til styret og ifølge det som kom frem på landsmøtet er det gode chanser til at Nasjonalparken i Øvre Pasvik kan bli en realitet.

Naturverninspektøren har tatt dette med på sin landsplan, han har dessuten både muntlig til Laudal og skriftlig til styret meddelt, at han vil besøke Sør-Varanger sommeren 1962. Vi imøteser dette med glede og spenning, og vi håper at vi i forbindelse med hans besøk kan få til et eller annet arrangement her i Sør-Varanger.

Varaformann Laudal har sendt ut endel likelydende skrivelser til folk i Finnmark, som man håpet kunne bli kontakter for oss. Det er nemlig menigen så langt

som mulig — å få organisasjonen utvidet til å gjelde hele fylket. Navnet vil da bli: «Finnmark Naturvern». Dette er i overensstemmelse med den nye lov for Landsforbundet, som er på trappene.

Styret vil be årsmøtets deltagere å støtte opp om aksjonen «Bruk Naturvett».

Styret i de år som er gått har bestått av: formann, oberst Audun Magnus, varaformann Trygve Laudal, styremedlem og fg. kasserer Eivind Fjeld, varamann til styret H. Tunstad samt sekretæren Nenne Isachsen.

Varamenn forøvrig: Herredsagronom Bugge og skoleinspektør Rotnes. Revisor fru Nan Seiness.

Regnskapet viser at vår økonomi slett ikke er noe å rope hurra for. Kontingenten er som bekjent bare 3 kr. pr. år og til Landsforbundet betaler vi 2 kr. pr. medlem pr. år. Det er da lett å skjønne at kassa er slunken. Konklusjonen må bli: Kontingenten for høyes snarest.

Kirkenes 26. mars. 1962.

For Sør-Varanger Naturvern
Audun Magnus, formann.

Nenne Isachsen, sekretær.

REGNSKAPSEKSTRAKT FOR 1961

Inntekter:		Utgifter:	
Beholdning pr. 31/7-61	133,27	Kontingent til Landsforb. for 1960-61	186,00
Innk. kontingent for 1960	141,00	Frakt årsskriftene 1960	20,45
Innk. kontingent for 1961	138,00	Frimerker	6,90
	279,00	Telegramregn.	8,95
		Bilutg.	6,00
		Tilsammen	228,30
		Balanse	183,97
	412,27		412,27

Kirkenes 31. desember 1961
27. mars 1962

EIVIND FJELD
kasserer

NAN SEINESS
revisor

FREDNINGSVEDTAK I 1961

Akershus.

En gammel eik på parsell 8, gno. 140, bno. 139 i Ski, eier Ski kommune. Dep.beslutn. av 30. mai 1961.

Fuglelivet i vannføringen i Jøndalsåen fra og med Øvre Hoelsjøen til og med utløpet i Vorma samt Motjernet, Ørkyttetjernet og Fiskeløisa med 10 m strandlinje omfattende ialt 85 bruksno. i Eidsvoll herred. Kgl. res. av 30. juni 1961.

Vestfold.

En stor bjerk i «Bjerkeparken», gno. 19, bno. 92 i Skoger, eier Skoger kommune. Dep.beslutn. av 14. januar 1961.

Telemark.

En furu på Brokefjell, gno. 18, bno. 1 i Kviteseid, eier godseier Nils Frederik Aall. Dep.beslutn. av 19. juni 1961.

Vest-Agder.

Fuglelivet i sjøbassengene i Skogsfjorden og Landekilen ved Mandal, Halse og Harkmark herred, skal være fredet hele året i 10 år fra 16. juni 1961. Kgl.res. av 16. juni 1961.

Hordaland.

Lindealléen (20 trær), 7 bøketrær, 2 blodbøker og 1 blodlønn på eiendommen Sole, gno. 13, bno. 90 i Fana. Eier Ludvig von Tangen Kjær. Dep.beslutn. av 19. desember 1961.

Sør-Trøndelag.

En furu på Vasshaugen, gno. 128, bno. 1 i Meldal, eier Eirik Resell. Dep.beslutn. av 26. april 1961.

Nord-Trøndelag.

«Storgrana på Altevatnet», gården Alte, gno. 154, bno. 1 i Namdalseid herred, eier Trygve Alte. Dep.beslutn. av 9. desember 1961.

Finnmark.

Alle pattedyr og fugler skal være fredet hele året på statens grunn på Kirkeneshalvøya i Sør-Varanger i området mellom Pasvikelven og Langfjorden begrenset i syd av en linje fra nordvestre hjørne av Boris Gleb (grensemerke 211) over Bjørnevatnet langs Bjørnelven til Langfjorden. Kgl.res. av 20. oktober 1961.

FREDEDE OG FREDLØSE DYR I NORGE

I. Fredet hele året.

1. *Fugler:* Alle svaner, kanadagås, ærfugl, ekonge, havsule, havhest, dvergmåke, alle ugler (unntatt hubro og sneugle).

Fasaner og raphøns er totalfredet i hele landet unntatt i ti herreder i Østfold, hvor jakttiden er fra 1.—15. oktober.

Fiskeørn er total fredet fra mai 1962 i medhold av Jaktlovens § 61, pkt. 1.

2. *Pattedyr:* Dädyr, fjellrev og moskusdyr. Måren er fredet hele året unntatt i Østfold, Mo og Fyresdal i Telemark, Gjøvdal, Bygland, Valle og Bykle i Aust-Agder, i hele Vest-Agder, i Suldal i Rogaland og i hele Nord-Trøndelag. I de her nevnte områder kan måren felles i tiden 15. — 23. desember og fra 1. — 31. januar; i resten av året er den fredet også her.

II. Fredløse hele året:

1. *Fugler:* Kongeørn, havørn, hønsehøk, spurvehøk, hubro, ravn, kråke, skjære, gråspurv, gråmåke, fiskemåke, sildemåke og svartbak.

2. *Pattedyr:* Ulv, jerv, gaupe, oter, grevling, rødrev, røyskatt, ilder, mink m. fl. av forholdsvis mindre betydning.

Alle fuglearter som ikke er nevnt under II,1, er fredet fra 1. mars til 20. august.

Bjørnen er fredet i hele landet fra 1. november til og med 14. mai.

Bever er totalfredet i hele landet med unntagelse av i noen herreder i Telemark og Aust- og Vest-Agder, hvor jakttiden er fra 15. oktober til 30. november.

Med hensyn til reder og egg bestemmer jaktlovens § 51, første ledd: «Det er forbudt på annen manns grunn å forstyrre fuglereder å ta bort egg og dun fra fuglereder.» Dette er en bestemmelse som øyensynlig svært mange er uvillende om. Hvor mange fugleinteresserte samler ikke egg i øst og vest uten å skjenke denne bestemmelse en tanke? Slike tankeløse eggsmalere forbryter seg i virkeligheten like meget mot loven som enhver krybbsskytter.

For fredlyste egg- og dunvær gjelder spesielle bestemmelser.

Der henvises forøvrig til Lov om Viltstellet, Jakt og Fangst av 14. desember 1951 med endringer av 1. juli 1954.

BØKER OM NATUR OG NATURVERN

Johan Fr. Willgohs: The White-tailed Eagle Haliaeetus albicilla albicilla (Linné) in Norway. Årbok for Universitetet i Bergen. Mat.-Naturv. Serie 1961 No. 12.

En omfattende og utførlig utgreiing av liv og levesett hos *havørnen*, en av de stateligste fugler langs Norges kyst, som synes langt på vei til å utryddes. Både *havørnen* og dens frende *kongeørnen* har i dette århundre vært gjenstand for en intens forfølgelse fra menneskenes side hos oss og de er nå så fåtallige her at det er alvorlig å frykte for at landet helt skal miste dette karaktertrekk i naturen. Det underlige er at våre reelle kunnskaper om ørnens liv og livskrav hittil har vært høyst mangelfulle og vesentligst har bygget på tilfeldige spredte observasjoner og funn. Og dessverre må det innrømmes at iakttakelsene i stor utstrekning har vært gjennomvevet med fantasi på grunn av forutfattede meninger og «ønsketenkning».

Menneskenes innstilling overfor rovfuglene har i vårt hundreår gjennomgått stor endring etter hvert som vitenskapelige og mest mulig objektive undersøkelser har formådd å kaste lys over deres yrkesområder som nødvendige ledd i naturens store urverk. Her må det dessverre innrømmes at Norge ennå er et temmelig «tilbakeleggende land».

For noen år siden ga *Yngvar Hagen* ut sin store oversikt «Rovfuglene og viltpleien» (1952) som markerer noe av et vendepunkt hos oss. Det er nær sagt første gang vi får et utsyn over hva vi alt i alt vet om de norske rovfuglers næring og betydning, og hvor det klart blir fremholdt at rovfuglene ikke bare er skadedyr overfor oss mennesker, men at de også har sin regulerende gjerning i naturens balanseforhold.

Willgohs' monografiske fremstilling av *havørnen* i Norge og dens historie er den største og mest uttømmende noen rovfugl hittil har fått hos oss. Forf. har arbeidet med den i mange år, først mere ved spredte iakttagelser; men etter hvert har han så å si helt konsentrert seg om studiet av denne fuglearten, dens liv og levesett «fra vuggen til graven». Sine egne studier har han kunnet supplere med opplysninger fra en rekke andre iakttakere og hjelpere.

I første del av avhandlingen får vi et detaljert utsyn over *havørnens* utbredelse i Norge både langs

kysten og i innlandet hvor den har hatt sine hekkplasser noen få steder omkring 1950, men nå helt er forsvunnet. I løpet av vårt hundreår har *havørnen* etter hvert gitt opp hekkplass etter hekkplass fra svenskegrensen, langs sørlands- og vestlandskysten, til dens sørligste redeplass i 1960 lå ved munningen av Sognefjorden. Det kan være vanskelig å si, hvor stor stammen har vært i eldre tid; men siden 1956 regner forf. med at alt i alt 344 par har ruget langs den norske kyst og «at godt tredjeparten av dem har holdt til i Nordland». I Sogn og Fjordane vil *havørnen* snart være helt utryddet, hvis den ikke blir beskyttet. I det hele, sier *Willgohs*, «kan det ikke være noen grunn til å fortsette med å betale for drepte ørner i kystdistriktene.»

Det som folk flest forsvarer «rovfugl»-premiene med er ørnenes skadelige innflydelse på menneskenes pekuniære interesser. Derfor er avsnittet (bokens midtre 3djepart, s. 73—128) om *havørnens* næringsøkologi (næring, fangstmetoder og -evner) allment sett av størst interesse.

Willgohs har her foretrukket å gi oss de nakne fakta, slik at de har kunnet slås fast med sikkerhet, og i hovedsaken overlater han det til leserne å trekke slutningene.

Det vil sikkert falle mange tungt for brystet og lite estetisk å måtte fastslå at *havørnen* i meget stor utstrekning er en «åtsелеter» som helst spiser død fisk og som ofte på tyvjomanér tiltvinger seg «annen manns bytte». *Havørnen* er til stadighet å se ved fangstplasser og steder hvor den kan regne med fiskeslo, vrakfisk og kanskje også nappe til seg en eller annen større godbit. Ved siden av har den en merkelig forkjærlighet for å tilegne seg fisk som oteren trekker på land for å godgjøre seg med, og *havørnen* er ikke redd for å gå angrepsvis til verks i slike høve. Overfor de store havmåsene er den også meget pågående, når den ser at de har noe de bør avlevere til den. — Men sjøfuglene er også ellers en hoveddel av *havørnens* direkte føde. Det ser ut til at det mest avhenger av de lokale forhold, om hovedvekten blir lagt på fisk eller sjøfugl, på egg, unger eller voksne. Ærfuglen er et forholdsvis lett bytte og står derfor ganske høyt på matlisten ved siden av alke- og måsefuglene og også toppskarven er godt representert i måltidene, særlig i Nordland. Derimot er det ytterst sjelden at *havørnen* forgriper seg på jaktbare hønsefugler som rype og orrhane,

dens flyveferdigheter rekker ikke til normale tilfelle her.

Willgohs' analyse av pattedyrenes tilskudd til havørnens kosthold er høyst interessant. Det er fra jegerhold først og fremst havørnens store skade overfor harestanmen i våre kystdistrikter som her har vært anført som argument for rovfuglpremien på havørn. En nøyaktig og kritisk siktning av alt det innsamlede både av beretninger og av rester ved redeplasser, i oppgulpboller og maveinnholdet fra skutte havørner, viser at fuglen bare ytterst sjelden greier å få tak i en hare selv på slike steder hvor det er åpent lende og stor harebestand. Det er også ytterst sjelden at havørnen forgriper seg på småfe. Derimot er den grådige ute etter åtsler av pattedyr og henter gjerne avfall fra slakteplasser, som det ofte finnes rester av på havørnens spiseplasser.

Efter en slik utgreiing av havørnens næring og jakt går Willgohs i siste tredjepart av avhandlingen inn på «hjemmelivet» hos havørnen, valg av redeplass, forholdet mellom foreldre og avkom osv. — kort sagt, det vi betegner som havørnens «økologi».

Efter å ha studert Willgohs' studie over havørnen blir en sittende og tenke over forholdet mellom menneskene og naturen i det hele tatt her i Norge. Havørnen er et av Norges zoologiske karaktertrekk og det går tydelig frem av Willgohs objektive og lidenskapsløse utgreiing at den skaden den gjør overfor oss mennesker er så minimal at det fra den siden sett og fra kulturelt synspunkt er meget lite forsvarelig å kaste ut penger til belønning for å drepe havørner.

Premieringen bunner i overtro og mangel på kjennskap til naturens interne sammenheng — kan hende også noe i lysten til å vise seg for omverdenen med en samling «trofeer» som mange turister betaler for å ha med seg hjem som «suvenerer». Jakten på havørnen er en «sport» som viser folks mangel på *ærefrykt for livet*.

Hj. Broch.

Sixten Johnsson: Fågelmyren. Textredigering Nils Linnman. Kvartformat, 112 s. LT's Förlag, Stockholm 1961.

Svenskene er fremragende når det gjelder naturfotografering og naturskildring — og m. h. t. forlag også til å utgi, ofte på en storveies måte, hva de mange produsenter frembringer.

«Fågelmyren» er et praktfullt billedverk, og Sixten Johnsson er en usedvanlig dyktig dyrefotograf. Hans Fågelmyr er et stort sumpområde «Floran» i

det nordlige Uppland, og her finner Johnsson de mange fuglearter han med en uendelig tålmodighet har lyktes å fotografere, men hans bilder viser også naturen i det hele og de planter som er karakteristiske for den, bl. a. er det et helsides foto av «skvattram» — finnmarkspors, i blomst. Av dette bilde kan man kanskje forestille seg hvordan mange av de finnmarkske myrer tar seg ut i blomstrings-tiden. Men uten å ha kjent den nesten bedøvende duft fra porsen, er det allikevel ikke mulig å få den rette idé av hva en vandring over kilometer efter kilometer av slike myrer vil si.

Tranebær, koralrot, nattfiol (*Platanthera bifolia*), fruesko m. fl. er tiltalende representanter fra «Florans» flora.

Det er nærbilder av de mange myrlandets fugler fra trane, svane, lom til flere av de små sangerne, halemeise, fluesnapper m. fl. Fotoene av fiskeørnen i dens arbeide med å fange fisk er nærmest vidundere av fotograferingskunst. — Vi unngår imidlertid ikke å få glimter også av sumpområdets insekter, de ser ikke alle like tiltalende ut, og nærbildene av froskene er likefrem heslige.

Teksten er forholdsvis kort, men sammen med alle fotografiene gir den miljøet og forteller litt om det som bildene viser.

Bilder og tekst supplerer hverandre på en vellykket måte.

Som alle slike bøker er denne dessverre dyr, den koster 29,50 svenske kroner, det blir vel 40 norske.

T. K.

Carl Fries: Äventyr med örn och björn, och andra djur. Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1961. 142 s. oktav.

Carl Fries er vel en av Sveriges mest kjente naturfredere og en av landets beste forfattere om natur og «naturskydd». Han er også en glimrende fotograf, som illustrerer sine bøker på en fremragende måte.

De som har lest hans bok «Bäverland», den utkom i 1940, vil sikkert aldri glemme hans stemningsfulle skildringer og de vakre fotografiene. Det er da også et praktverk.

I sin mere beskjedne, men allikevel fint utstyrte og rikt illustrerte bok om ørn og björn har han dels samlet endel eldre iakttagelser, bl. a. fra Nord-Sverige, dels fra Skansen ved Stockholm. En bedre talsmann for bevaringen av våre ville dyrearter og av urskogartede marker enn Carl Fries kan vanske-

lig tenkes. Han er en fin naturskildrer: «Marsmogon. Den sista snöbyn har lämnat ett tunt lager av nysnö på den gamla vattentunga, sjaskiga snön. Markens vinter är obruten. Men himlen över jorden är vårens oroliga himmel. Nyss låg Skansenhöjden i sol med knallblå skuggor över snöfälten, nu gränar det igen, det kommer en isig pust och snön faller. Återigen en snabb förändring i den himmelska regin — en blå reva i molntäcket, ett strålknippe rätt genom snöfallet. Det är solsnö».

Sitt syn på naturfredningen uttrycker han et sted slik: «Vi har inte råd att i den materiella välfärdens namn till det yttersta rationalisera och likrikta naturen. Vi behöver också det onyttiga, några «vatenskadade» marker, där träskfåglarna gömmer sina bon i starren, en sista ovårdad skog, där berguven ropar och lodjuren maroderar, vi behöver äventyret och de stora synerna».

Ikke minst bjørnen har Fries interessert seg for. Hvor han kommer i gamle bjørnetrakter har han ofte hørt bjørnen omtale nesten med vennlighet: «En bondhustru i Lappland talade om bjørnens forna härjningar bland kor och hästar men tillade: «Nu för tiden har han blivit liksom lite mer civiliserad, nu låter han bli korna och hästarna och tar bara får och getter.»

Som mangeårig intendent for viltparken på Skansen har han studert de mange dyrene der og gjort en mengde morsomme og meget interessante iakttagelser. Fortellingen om isbjørningen som ble født der i 1938 er helt rørende, hvorledes den først fikk en elghundtispe til amme, og siden ble flasket opp. — Vi leser om hvordan ungene av et par svarte storker på Skansen fikk sin frihet, så man senere opplevet å finne rede av svart stork i en skog i Uppland.

Kapitlet «Historien om Skansens ørnar» er nesten like meget historien om hvor rørende og omtenk-som Fries ordnet det hele da det var besluttet å forsøke å føre Skansens ørnepar tilbake til naturen. Dette kapitlet er i sannhet en historie om enestående dyrevennlighet og om kjærligheten til alt levende.

Det hele er blitt en bok som en naturelsker vil lese med største glede og utbytte.

Bengt Berg: Örnar. Bengt Bergs Djurböcker. Tidens Förlag, Stockholm 1960.

Ørnene er et trist kapitel i Norge. Både kongeørn og havørn kan skytes når som helst *hele* året — også i rugetiden — og i hele landet. I Sverige er begge

ørnearter fredet *hele* året. — Fordi forholdet er slik i vårt land kan man rett som det er lese notiser om at en bold jeger har skutt både en og to, ja endog flere ørner på kort tid. I andre land er man nærmest forferdet over denne tingenes tilstand hos oss. Og heldigvis har vi da også i Norge både personer og organisasjoner som forarges og som vil hjelpe til å endre dette for Norge lite smigrende forhold.

Bengt Berg er en av de mange som taler disse stolte fuglenes sak; han kjennes også i vårt land for sine fremragende fuglebøker. I «Örnar» går han kraftig og med varme og sakkunnskap inn for at disse Nordens største og mektigste fugler må bli beskyttet slik at de ikke forsvinner fra våre land.

Han har studert deres liv mere inngående enn ornitologer flest — også deres matseddel. Hans mange glimrende bilder, ikke minst nærbildene fra redene og fra deres opphold på bakken, når de holder sine måltider, gir leserne et utmerket bilde av ørnenes liv — særlig i forbindelse med Bergs levende og friske skildringer. På sin eiendom like ved Østersjøen har han en mengde både hjort, sikahjort, ender og gjess, og i trakten holder det seg om vinteren ikke så få ørner. Han skriver et sted i boken: «De foredrar landvilt, helst fyrfota djur. Och nu var det plötsligt ont om den föda här förut funnits i överflod. Varför reste de inte, dessa utpräglade harjägare vidare til viltvårdens oaser i Skåne och Danmark, där det fanns harar i mängd och rådjur, som ørnarna slår på andra håll? Några av mina gäster for väl dit, men tre fyra kungsörnar stannade kvar, och samma antal har stannat varje vinter sen dess. — Det er grund för misstanka att de också givit sig av om de inte dagligen haft det märklige undret för øgonen, att terrängen omkring dem var fylld av ett par hundra hjortar och vildfår med kalvar och årslamm, förutan tungt flygande vildgäss-flockar. Tvilvsutan måste denna mängd av vilt, tryggt gående mellan sina foderplatser i avlövad skog och öppna buskbackar, verka tilldragande på de stora rovfåglarna. — Hur kan det då komma sig, att dessa farliga rövare, utskrikna för att de ge sig på får i Norge och renar i Lappland och kvigor på Öland, nu har gästat detta område vinter efter vinter i over tio år, utan att under denne långa tid så mycket som en hjortkalv eller ett vildfårslamm veterligen blivit slagen av ørn? Det är rent försmädligt — om också inte för mig. De har tagit några få vildgäss bland hundratalen, men varken får eller hjortvilt, oaktat här förutom hundra kronvilt finns båda

dovhjort, axishjort och sikahjort med mindre kalvar än renarna.»

Under de mange timer Bengt Berg har tilbragt med sitt film- og fotoapparat i sine kamuflerte skjul dels oppe i furutoppene, dels nede på bakken er han blitt tilskuer til mange rent utrolige situasjoner. I et ørnerede, hvor han på kort hold studerte matingen av ungene, var det plutselig et linerlepar, som helt ubesværet trippet omkring, det viste seg at de hadde redet sitt i den svære kvisthaugen — og under fotograferingen av ørner, som det var lagt ut slakt til på bakken, gikk både skjærer og kråker så å si innimellom ørnens ben og fikk seg en bit med, når de kunne se sitt snitt til det. Bildene er de beste beviser, så man *må* tro det, selv om det ser helt eventyrlig ut.

«Ørnar» er en usedvanlig interessant bok, skildringene er livfulle, det er rent spennende lesning, og de mange glimrende fotografiene har forfatteren all grunn til å være stolt av.

T. K.

Hans Lidman: Perleuglens Skog. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1961. Oversatt fra svensk av Nils Johan Rud. Stort format, 188 tekstsider + 102 helsides og 10 halv-sides fotografier.

Denne vakre boken kom i 1960 på L. T.'s Förlag, Stockholm. Det er en praktfull bok med en mangfoldighet av imponerende fotografier av små og store dyr, fotografert med en enestående både teknikk og sterk sans for naturens mangeartede skjønnhet — i det store som i det små. De 21 korte, malende skildringene, som alle øyensynlig skal være hentet fra perleuglens skog, gir oss nærbilder av en rekke av skogens dyr fra elg, rådyr og bjørn til traner, tiur, ugler og trekryper, fossekall, mink og mange andre, de lar leserne få inntrykk av et skog- og myrområde så tettbefolket av alle skogens dyr, at man synes det må være måte på. Man må imidlertid tenke litt nøkternt og sette seg inn i at det her sikkert er tale om et meget stort område.

Sikkert har Lidman et usedvanlig skarpt øye for alt som finnes og som skjer ute i naturen og en meget stor tålmodighet til ubemerket av livet rundt seg å studere dette både på avstand og kloss hold.

I Perleuglens skog trengs det øyensynlig intet naturvern, der utfolder naturen seg fritt, den beskjedne skogsdriften som nevnes, kan neppe virke forstyrrende på «likevekten i naturen».

Det kunne være fristende å nevne Oslo-marka til sammenligning. Når unntas bjørn og trane fins an-

tagelig også her alle de dyrearter som Lidman omtaler og har fotografert, men så er da dette også et meget stort område. Selv om det bygges mange skogbilveier, ser det ut til at vi ennå i markene rundt Oslo har et etter forholdene rikt variert dyreliv.

Noe som man må si er trist, et at en bok som «Perleuglens Skog» må «oversettes» for å finne en tilstrekkelig stor lesekreis i Norge. Selv om Ruds oversettelse må sies stort sett å være bra, satt jeg hele tiden under lesningen og tenkte på hvor meget vakrere den svenske teksten må være. Det synes dessuten som oversetteren ikke alltid har funnet de rette norske ord eller de rette uttrykk. Hans ortografi er muligens den nu obligatoriske, men «Hua titter ut» lyder ikke bra i mine ører, det gjelder hun-uglen som titter ut av redehullet sitt.

Av de mange fine, tildels bemerkelsesverdige fotografiene synes jeg særlig må nevnes de av kvinn- og ungene, som kaster seg ut av redet; de er enestående.

T. K.

H. O. Christophersen: Vei og Varde. Gyldendal Norsk Forlag, 1961. Med fotografier av Jarle Strømme. 247 sider.

Tidens rastløshet preger dessverre de fleste av oss. Vi har snart ikke tid hverken til det ene eller det andre utenom det mest nødvendige. De som har biler farer avsted for å nå lengst mulig på kortest tid, og de som går på bena, følger gjerne de opptrukne veiene, hvor «de andre» har gått foran. Men der er noen få som fortrinnsvis går utenfor alfar vei. Forfatteren av denne boken er en av dem. Han har sin spesielle hensikt, sine mål med de turene han tar. Han går på oppdagelse etter fortidens alfarveier. Dr. Christophersen har beskrevet endel av sine «oppdagelsesturer» i Oslo-aviser. Det har vært en udelt fornøielse å lese dem. Og stor glede har han sikkert hatt selv, når han som en stifinner har fulgt de gjengrodde stier og fordums riksveier.

Dr. Christophersens gamle stier og veier fører oss inn i det som vi med litt romslighet kan kalle «Oslo-marka». Det er forøvrig et ganske stort område — fra Nitedal og Hakedal i øst, Hadeland i nord og Jevnaker, Ringerike, Tyrifjorden, Finne-marka, Lier i vest og syd. Hans skildringer er spekket med historie og kulturhistorie. Han fører oss i godt selskap: Bernhard Herre, Asbjørnsen og enda tidligere med foged Ivar Wiel på 1700-tallet og biskop Jens Nilssøn på 1500-tallet. Morsomt er det å

følge biskopen på hans visitatsreise fra bispegården i Oslo gjennom Aker, Bærum, over Krokskogen til Ringerike, Haugsbygden og Jevnaker. Særlig for dem som er litt kjent i traktene er det ikke så lite av en opplevelse og en stor berikelse å høre om alle de stedene, hans ferd fører forbi. — En mengde gårdsnavn, navn på tjern, myrer og andre stedsbetegnelser, som svært ofte høres underlige ut, søker forfatteren å forklare opprinnelsen til.

Folk som bor i Oslo eller i bygdene omkring dette svære skogområde vil i «Vei og Varde» finne en rikdom av interessante opplysninger, som vel vil lokke en og annen — kanskje mange — til å dra ut på vandring for å følge i forfatterens fotspor. Og de som gjør det, vil sikkert ikke angre på det.

T. K.

Donald N. McVean & Derek A. Ratcliffe:
Plant communities of the Scottish Highlands. Monographs of the Nature Conservancy, Nr. 1. London 1962. 445 s. Innb. £3, 10s.

Naturverninstisusjonene i andre land driver til dels en ganske utstrakt utgivervirksomhet.

Sveriges Naturskyddsförening, en privat organisasjon likesom våre egne naturvernforeninger, utgir sin «Sveriges natur» med en årbok og seks vakre hefter hvert år. Kgl. Svenska Vetenskapsakademien Naturskyddskommitté, som har en mer offisiell status og til en viss grad tilsvarer vårt Naturvernråd, har utgitt en lang rekke rent vitenskapelige avhandlinger om flora og fauna i fredede områder.

Det britiske Nature Conservancy, som ble opprettet 1949, har bygd opp et imponerende organisasjonsapparat med virksomhet på mange fronter, også når det gjelder publikasjoner. Ved siden av å utgi populære skrifter og propagandamateriell har man understøttet vitenskaplig forskning på mange felter av zoologisk og botanisk art, særlig innenfor økologi i videste forstand. Resultatene er blitt publisert på forskjellige steder. Årsberetningen for 1961 har en liste på 62 avhandlinger av personer knyttet til staben, og 21 fra folk som har fått stipendier.

Nature Conservancy har planlagt en serie som skal hete «Monographs», og som vil utkomme med uregelmessige mellomrom. Første bind er nå kommet, i form av en statelig bok om plantesamfundene i de skotske høyland. Det er resultatene av mange

års feltarbeide, som har vært støttet av Nature Conservancy.

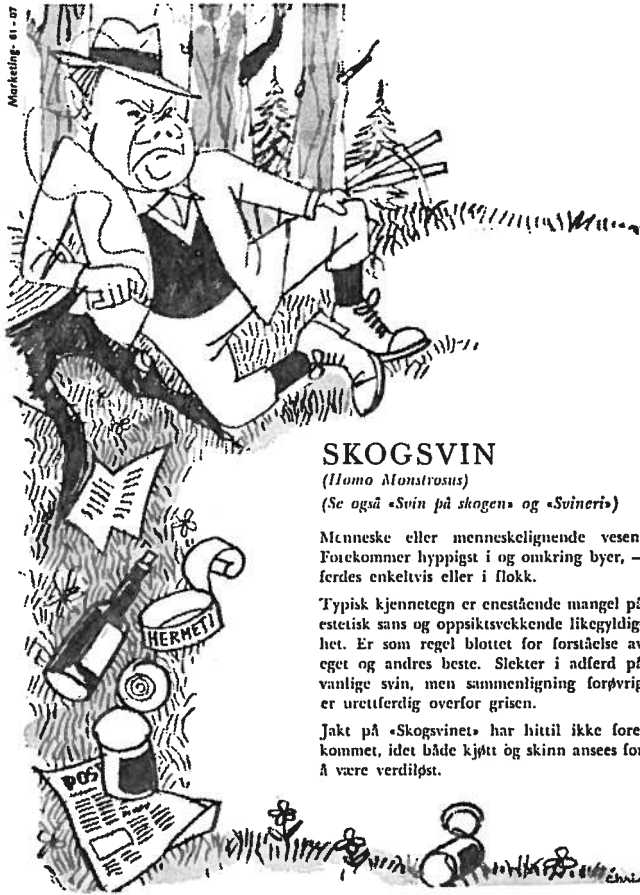
De skotske høyland er så egenartede at de er av interesse for enhver botaniker, men for en nordmann har de en spesiell tillokkelse fordi det, trots ulikheter, ikke er noe sted man finner en så nær parallell til høylandsvegetasjonen som i Norge. Det er da også verdt å legge merke til at forfatterne i sitt forord uttrykkelig takker professor Rolf Nordhagen og dosent Eilif Dahl for den inspirasjon de har gitt gjennom sin spesielt skandinaviske måte å ta opp vegetasjonsstudier på, og for stimulerende samvær i marken.

Likheten mellom Skotland og Norge viser seg på mange vis, men der er også ulikheter. Disse skyldes dels klimatiske faktorer, f. eks. større oseanitet i Skotland og noe sydligere breddegrad, men også den sterkere innflytelse av mennesker og husdyr. Av de opprinnelige skotske furuskoger er det praktisk talt intet igjen; men der er da felter som har bevart så meget av sin opprinnelige karakter at de kan gi en anelse om hvordan forholdene en gang var. Bjerkeskogene er preget av at sauer får beite praktisk talt overalt i dem, likesom beiting i det hele tatt er med på å prege landskapets karakter i hele det skotske høyland, med de utstrakte gressmarker og lyngheier.

Det er et plantegeografisk storverk som er kommet her som ledd i et naturvernarbeide.

Ove Arbo Høeg.

THE NATURE CONSERVANCY i Storbritannia utgir årlig en «Report» om sin virksomhet. Den siste rapport er den 12. i rekken. Det er imponerende å lese om de mange medarbeideres virksomhet, man imponeres også over det store antall reservater som er opprettet og over den omfattende vitenskapelige virksomhet som utføres i disse; et avsnitt omhandler også «Education and Information». — I en tabell på 12 sider får vi en oversikt over «National, local and forest nature reserves», hvor det gis opplysninger om deres navn, beliggenhet og størrelse, om adgang og fredningsbestemmelser og hvem man bør henvende seg til ved besøk. Vi finner videre en tabell med fortegnelse over de bidrag som er ydet til forskjellige vitenskapelige og andre formål, ialt 39 beløp på tils. 165 000 £. Selv om mange av bevilgningene gjelder flere år, må vi si at 3,3 millioner kr. er ganske meget. — Vi skjønner at det gjelder et rikt land og at myndighetene har forståelse av hva naturvernet betyr for land og folk.

SKOGSVIN

(Homo Monstrosus)

(Se også «Svin på skogen» og «Svineri»)

Menneske eller menneskelignende vesen. Forekommer hyppigst i og omkring byer, — ferdes enkeltvis eller i flokk.

Typisk kjennetegn er enestående mangel på estetisk sans og oppsiktsvekkende likegyldighet. Er som regel blottet for forståelse av eget og andres beste. Slekter i adferd på vanlige svin, men sammenligning forøvrig er urettferdig overfor grisen.

Jakt på «Skogsvinet» har hittil ikke forekommet, idet både kjøtt og skinn ansees for å være verdiløst.

NORSK BRÆNDELJE A/S

OLJEPRODUKTER

Oprettet 1863

Landsforbundet for Naturvern i Norge, St. Edmundsvei 51, Bestum
Østlandske Naturvernforening, St. Edmundsvei 51, Bestum
Rogaland Naturvern, Arne Bryne, Hillevåg pr. Stavanger
Vestlandske Naturvernforening, Botanisk Museum, Bergen
Trøndelag Naturvern, Videnskabselskabets Museum, Trondheim
Nordland Naturvernforening, Bodø
Sør-Varanger Naturvern, Kirkenes.

(Kretsforeningene i Agder og Troms er f. t. ikke i funksjon).

Naturvernrådets og naturverninspektør Kristen Kroghs adr.:

Videnskabselskabets Museum, Trondheim

Hos Landsforbundet og kretsforeningene kan bestilles naturvernheftene «Naturvern i Norge» og småskriftene «Norsk natur — vår arv», «Orm-tjernkampen Villmark» og «Fokstumyren». Småskriftene koster kr. 1,50 + porto.

Vogt & Vogt
Assuransesforretning

KOMBINERT FORSIKRING

Brann —
Innbrudd —
Vann —
Ansvar —

Heimdal

Athenæum O. Kierulf Telefon 42 51 42
(Akersgt. 18)

På samme måte

som vi bygger et vern for naturen,
bør vi bygge et vern for familien
med livsforsikring i

SPARETRYGDEN

MED TANKE PÅ FREMTIDEN - -

Norske Folk

Livs- og Pensjonsforsikring A/S

FROGNERSETEREN BRUK

ØKERN P. Å.

Sentralbord 67 29 94

★

Alt i trelast og fiberplater

★

Eget høvleri og tørkeanlegg

H. Skavang & Co.

AUT. FONDS- OG AKSJEMEGLERE

GRENSEN 3^{III}

OSLO

★

TELEGRAMADRESSE: FESTINA

SENTRALBORD 33 06 80

FABRITIUS & SØNNER

(INSTITUSJONEN SCHEIBLER)

FABRITIUS & SØNNERS BOKTRYKKERI

FABRITIUS & SØNNERS FORLAG

FORLAGET LAND OG KIRKE

FABRITIUS KLISJÉANSTALT

FABRITIUS FOTO-STUDIO

FABRITIUS BOKBINDERI

VÅRT LANDS TRYKKERI

FABRITIUS BILLETT- OG FORMULARTRYKKERI

FABRITIUS ROTATIONS- OG DYPTRYKKERI

FABRITIUS OFFSET- OG VERDITRYKKERI

FABRITIUS REKLAMEBYRÅ A/S

OSLO

UTGITT AV
LANDSFORBUNDET FOR NATURVERN I NORGE
AUGUST 1962